

ΟΙ ΚΥΝΕΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ¹

«Λάσπη, σκολιά, χαμάληδες, αὐτὰ τὰ τρία ὄντα
τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ μόνα προϊόντα.»

Οὗτος ἦτο ὁ ἀφόρητος ἐπὶ τέλους καταστάς ἐπιφθός, τὸ ἀναπόφευκτον πάσης συνδιαλέξεως τέρμα, ὡςάκις κατὰ τὴν βραχεϊαν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν μου ἐτύγχανε νὰ παραπονῶμαι διὰ τὸν παχὺν βόρβορον, τὸν κατακλύζοντα τὰς στενάς καὶ σκολιάς ὁδοὺς τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης, κατὰ τὰς ἀπαισίως πληκτικὰς ἡμέρας τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν, ἣ ἐκινδύνεον νὰ καταπλακωθῶ ἀπὸ τοὺς ἀτελευτήτους καλπάζοντας οὐλαμοὺς τῶν ἀχθοφόρων, κλιμακηδόν τεταγμένων καὶ μετακομιζόντων ἐν βοῇ δυσκίνητα βάρη ἐξαρτώμενα ἐκ μακρῶν ξύλων, ἣ τανάπαλιν ἐκινδύνεον νὰ καταπλακώσω ἐγὼ ὀλόκληρον οἰκογένειαν κυνικήν κατέχουσαν αὐθαιρέτως μέγα μέρος τῆς δυσβάτου ὁδοῦ ἣ τοῦ στενοῦ πεζοδρομίου. Εἰς τὰ παράπονά μου, εἰς τὰς παρατηρήσεις μου, εἰς τὰ ἐπιφωνήματα τῆς ἐκπλήξεώς μου ἤκουον στερεοτύπως πρὸς ἀπάντησιν τοὺς δύο ἀνωτέρω στίχους μὲ ἔμφασιν ἀπαγγελλομένους καὶ μὲ τινα δόσιν χαιρεκάκου φιλοσκωμμοσύνης. Σημειωτέον ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ ἐξαμβλωματικοὶ στίχοι φέρονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου καὶ εἰς αὐτὸν τοὺς ἀποδίδουν πάντες ἀδιστάκτως, εἴτε λόγιοι εἶνε, εἴτε χειρῶνακτες, εἴτε ἐπιστήμονες, εἴτε παντοπῶλαι οἱ ἀπαγγέλλοντες αὐτούς. Ὁ ποιητὴς τοῦ *Περιπλανώμενου* καὶ τῆς *Τουρκομάχου Ἑλλάδος* ἔχει βεβαίως πολλὰς ποιητικὰς ἀμαρτίας εἰς τὴν ράχιν του, ἀλλὰ δὲν εἶνε δίκαιον, νομίζω, νὰ ἐπιβαρύνηται ἡ μνήμη του καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἔμμετρον χυδαιότητα. Ἄν δὲ μερικὰ ἐκ τῶν ποιητικῶν του ἔργων δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς σημερινὰς καλαισθητικὰς ἀξιώσεις, ἦτο ὅμως ἀναντιρρήτως ἀρκετὰ δεξιὸς στιχουργὸς ὥστε νὰ συνθέτῃ στίχους ἀρτιωτέρους τοῦ ραιβοῦ αὐτοῦ ζεύγους καὶ ἀρκετὰ λογικὸς ὥστε νὰ γινώσκη ὅτι ἡ λάσπη δὲν ἀνήκει εἰς τὰς τάξεις τῶν ὄντων. Καὶ ἐν τούτοις ἡ ποιητικὴ του φήμη παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιγράμματος καὶ μόνου θεμελιούται, ὅπως παρὰ τῷ ἀμαθεῖ λαῷ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος διαιώνιζεται τὸ ὄνομά του χάρις εἰς ἓν ἔμμετρον αἰσχρολόγημα· καὶ ἐνῶ πολὺ ὀλίγοι γινώσκουσι τὰς ἐνθουσιώδεις ἀπο-

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ Παρρασῶ τὴν 18 Μαρτίου 1892.

στροφάς του πρὸς τὸ ἅγιον καὶ παντοκράτορ πνεῦμα τῆς Ἐλευθερίας», ὅλοι τὸν ἐνθυμοῦνται χάρις εἰς ἓν στιχουργικὸν βανουσοτέχνημα, τὸ ὁποῖον πιθανώτατα δὲν εἶνε ἰδικόν του! Αὐτὰς τὰς ἀλλοκότους περιπετείας ἔχει ἐνίοτε ἢ ὑστεροφημία· καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν ἕνθρωποι τάλαιπαροῦμενοι ἐν τῇ ζωῇ χάριν αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ προβληματικοῦ ἀγαθοῦ!

Ὅπωςδὴποτε, διὰ ν' ἀποδειχθῇ ὅτι κανὲν πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον δὲν εἶνε ἀνωφελές, τὸ ἀτυχὲς αὐτὸ δίστιχον μοὶ ἐχρησίμειυσεν ὡς ἀφετηρία εἰς τὴν παρούσαν διατριβήν, ἐν ἣ θὰ διαλάβω περὶ ἐνὸς ἐκ τῶν τριῶν ἐν αὐτῷ μνημονευομένων ὄντων. Τὴν λάσπην ἀφίνω κατὰ μέρος· δὲν θὰ ἐξετάσω κατὰ πόσον τὰ συστατικά τῆς ὁμοιάζουσι μὲ τὰ τῆς κασιγνήτου τῶν ἀθηναϊκῶν ὁδῶν, διότι τὸ θέμα ὡς ἀρκετὰ γλοιώδες καὶ ὀλισθηρὸν, ἐνδέχεται νὰ μὲ παρασύρῃ πολὺ μακρὰν. Τοὺς ἀχθοφόρους παραδίδω εἰς τοὺς ἱεροκῆρυκας, διότι οὐδαμῶ θὰ εὐρωσὶ συνομοταξίαν τόσον ἐμπράκτως ἐφαρμόζουσαν τὸ εὐαγγελικὸν παράγγελμα τοῦ αἶρειν μετ' αὐταπαρνησίας καὶ ἀντὶ ἐλαχίστης ἀμοιβῆς ὅλα τὰ βάρη τοῦ πλησίον. Ἐκλέγω τοὺς κύνας καὶ ἐπιχειρῶ ἐκ τοῦ προχείρου νὰ ἐκθέσω τὰς ἐντυπώσεις ἃς μοὶ προῤξένησαν ὁ ἰδιόρρυθμος ὄργανισμὸς καὶ τὰ περιεργα ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς πολυπληθοῦς παρὰ τὸν Βόσπορον κοινοῦ τῶν τετραπόδων τούτων, κολακεύομαι δὲ πιστεύων ὅτι τὸ φιλόμουσον ἀκροατήριον θὰ μοὶ φανῇ ἐπιεικὲς ἂν ὑπολειφθῶ τῶν προσδοκιῶν του, ἀναλογιζόμενον ὅτι χάριν τῆς παροδικῆς αὐτοῦ τέρψεως ἀποπειρῶμαι τὴν ἐσπέραν ταύτην νὰ βάλω, κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον, τὰ σκυλιὰ εἰς τὴν ἀγγάρεια.

Μὴ τις νομίση δὲ ὅτι θέλω διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ θέματος τούτου νὰ φανῶ νεωτερίζων· διότι πάντες οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων καὶ θελήσαντες νὰ ἐκθέσωσι τὰς ἑαυτῶν ἐντυπώσεις ἠσυχολήθησαν ὁ μὲν ἐκτενέστερον, ὁ δ' ἐπὶ τροχάδην καὶ περὶ τῶν κυνῶν. Ἄλλως τε τὸ θέμα εἶνε τοιοῦτο ἐκ φύσεως, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ τὸ ἀποφύγῃ. Διότι ὅσον τις καὶ ἂν θαμβωθῇ ἀπὸ τὸ ἐξαισιον θέαμα τοῦ Βοσπόρου, ὅσον καὶ ἂν μαγευθῇ ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς ἐκ τοῦ Κερατίου θεᾶς, ὅσον καὶ ἂν συγκινηθῇ ἐκ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν ὑπὸ τοὺς θεσπεσίους θόλους αὐτῆς φωλευουσῶν ἱστορικῶν καὶ ποιητικῶν ἀναμνήσεων, ὅσον καὶ ἂν καταθελθῇ ἐκ τῆς ἀτέρμονος παρελάσεως τῶν περικαλλῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων καὶ αἰσθανθῇ ἐν ἑαυτῷ ἀναζωογονούμενας τὰς ἐκ τῶν παραμυθίων ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅσον καὶ ἂν ἰλιγγιάσῃ ἐκ τῆς ἀενάου τύρβης καὶ τοῦ φαντασμαγορικοῦ φερμοῦ ποικίλων φύλων, ποικίλων φθόγγων, ποικίλων χρωμάτων,

ἀδύνατον εἶνε ἐπὶ τέλους τὸ βλέμμα του νὰ μὴ σταματήσει ἐπὶ τῆς πολυπληθοῦς στρατιᾶς τῶν ἀδεσπότην τετραπόδων, ἅτινα νέμονται ὡς κατακτητῆται τὰς ἀγυῖας, τὰς ὁδοὺς, τὴν παραλίαν, τὰς γεφύρας, αὐτὸν τὸν οὐδὸν τῶν οἴκων, μόνις ἐπιτρέποντα τὴν διάβασιν εἰς τὰ δίποδα, ὄντα σκελετώδη, φασματώδη, ρυπαρά, ψωραλέα, κοιμώμενα, ὑλακτοῦντα, χαριεντιζόμενα, ἀλληλομαχόμενα, ἀσχημονοῦντα. Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δὲ ὅτι ὁ ποιητικὸς οἶστρος τοῦ ξένου ἐπισκέπτου εἶνε τοιοῦτος, ὥστε ἐν τῇ προσηλώσει του πρὸς τὰ ἰνδάματα, ὅσα γεννῶσιν ἐν τῇ φαντασίᾳ τὰ ἀπαράμιλλα ἐκεῖνα θεάματα, ἀναισθητεῖ πρὸς πάντα τὰ κύκλω του συμβαίνοντα, πολὺ ταχέως θ' ἀναγκασθῇ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐκ τοῦ γοεροῦ ὀλολυγμοῦ ἢ τοῦ ἀπειλητικοῦ γρυλλισμοῦ μανδροσκύλου, τοῦ ὁποίου ἐπάτησεν ἀπροσέκτως τὴν οὐρὰν ἢ ἄλλο τι μέλος, καθ' ἣν στιγμὴν ὠνειροπόλει τοὺς θησαυροὺς τῶν Καλιφῶν ἢ παρετήρει μετὰ θαυμασμοῦ διὰ μέσου τοῦ διαφανοῦς πέπλου τοὺς γόητας ὀφθαλμοὺς Ὀθωμανίδος, ἢ τὸ ἐπιχάρι καὶ προκλητικὸν βᾶδισμα Ἀρμενίας.

Ἡ πρώτη σκέψις ἢ ἐπερχομένη εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ξένου ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς ἀναριθμήτου πληθοῦς τῶν ἐν λόγῳ τετραπόδων εἶνε πῶς κατώρθωσε νὰ πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ τοσοῦτον τὸ γένος αὐτῶν. Ὁ Βυζάντιος ἐν τῇ *Κωνσταντινουπόλει* αὐτοῦ¹ ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς 50 χιλιάδας· ἀλλ' ἢ ἀκρίβεια τοῦ ὑπολογισμοῦ του εἶνε προβληματική, πρῶτον διότι ἡ ἀπαριθμησις δὲν εἶνε εὐκόλος καὶ δεύτερον διότι βεβαίως ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἠῤξήθη κατὰ πολὺ ἕνεκα τῆς ἐπεκτάσεως καὶ τῆς συμπυκνώσεως τῶν κατὰ κλημέναν μερῶν τῆς πόλεως. Ἐπειτα ἀμέσως προβάλλεται τὸ ἐρώτημα: εἶνε ἄρα γε ἐπήλυδες ἢ αὐτόχθονες; Ὁ εἰρημῆνος συγγραφεὺς τῆς *Κωνσταντινουπόλεως* φρονεῖ ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα, ἱερά τῆς Ἐκάτης, ἦσαν καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων Βυζαντινῶν εἰς μέγα πλῆθος ἐντὸς τοῦ ἄστεος καὶ εἰς τὰς ὄρυγας αὐτῶν ἔμεινεν ὀφειλέτις ἢ πόλις, σωθεῖσα ἐκ τοῦ πολιορκοῦντος αὐτὴν Φιλίππου, ἐτοίμου ἤδη νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς αὐτὴν δι' ὑπονόμου. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀπίθανον, ἐπιλέγει, νὰ ἔλαβον ἕκτοτε πρὸς ἀμοιβήν τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἀσυλίας. Πλὴν καὶ οὕτως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων βεβαίως δὲν ὑπᾶρχε τοιαύτη πλῆθῶρα κυνῶν εἰς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, διότι ἄλλως οἱ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς θὰ τὴν ἀνέφερον. Οὐδὲ πάλιν μνημονεύεται ἐπιδρομὴ ἀγέλης κυνῶν, ὀρμηθείσης ἐκ τῶν στεπεῶν τῆς κεντρίας Ἀσίας καὶ ἀναζητησάσης βίον ἀνετώτερον παρὰ τὰς εὐκραεῖς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου κατ' ἀπομίμησιν τῶν Οὐννων, τῶν Ἀθάρων καὶ τῶν παντοίων

¹ Σ. Βυζαντίου *Κωνσταντινουπόλις* Τόμ. Α', σελ. 92.

ἄλλων βαρβάρων φύλων, ὧν αἱ ἀτίθασσοι ὄρδαί ὡς χεῖμαρροι κατέκλυζον τὸ σαθρὸν κράτος τῶν Καισάρων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὧν ἡ ἀκατάσχετος φορὰ μόνις ἀνεκόπτετο ἀπὸ τὰ ὄχυρά τῆς πρωτεύουσας τείχη. Κατ' ἀνάγκην ἄρα πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ὑπερβολικὸς πλεονασμὸς αὐτῶν ἤρξατο ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως· ἡ εἰκασία δὲ αὕτη καθίσταται βασιμιώτερα ἂν ἀληθεύῃ τὸ λεγόμενον, ὅτι εἰς τὸ στρατόπεδον Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ὑπῆρχε μέγας ἀριθμὸς τοιούτων ζῶων, ἕτινα εἰσῆλασαν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν νικητῶν κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς ἀλώσεως διὰ τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ κύνες τοῦ Βυζαντίου εἰσὶ κατὰ μέγα μέρος ἀπόγονοι κατακτητῶν καὶ ὡς τοιοῦτοι κέκτηνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὅπερ κατέχουσι δικαιώματα πολὺ βασιμιώτερα τούλάχιστον ἀπὸ τὰ τῶν Βουλγάρων. Ἐκτοτε παρέμειναν εὐρίσκοντες προστασίαν καὶ περίθαλψιν παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, οἵτινες ὡς γνωστὸν, καίτοι ἡ θρησκεία των θεωρεῖ τοὺς κύνας ἀκαθάρτους, ἰδιαίτερος ἀγαπᾷ καὶ περιθάλλουσι ἐξ αἰσθημάτων εὐσπλαγγίνας τὰ ζῶα ταῦτα. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ τεραστία αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ των δὲν ἐξηγεῖται διὰ τούτου καὶ μόνου, καθότι καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι καθαρῶς τουρρικαῖς ἄς ἐπεσκέφθην δὲν ἔτυχε νὰ παρατηρήσω τοσαύτην καταπληκτικὴν περίσσειαν κυνῶν. Ἄλλως τε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει τὸ ἐξαιρετικὸν πλῆθος τῶν κυνῶν παρατηρεῖται οὐ μόνον εἰς τὰς καθαρῶς ὀθωμανικὰς συνοικίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνας ἐν αἷς ὑπερτερεῖ ἡ κυριαρχεῖ ἀποκλειστικῶς ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς, καὶ ἐν ταῖς παρὰ τῇ διπλῇ ὄχθῃ τοῦ Βοσπόρου κώμαις καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς νήσοις τῆς Προποντιδῆς. Ὅστε πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι παρεκτός τῆς ἰδιαίτερας περιθάψεως οἱ κύνες εὐρίσκουσι καὶ κλιματολογικὰς καὶ ἄλλης φύσεως συνθήκας εὐνοῦσας τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γένους των.

Τὸ γένος τοῦτο τῶν κυνῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε ὄλως ἰδιάζον. Τὸ ἀνάστημά των εἶνε μέτριον, ἡ κεφαλὴ των ἀπολήγει εἰς ὄξυ ρύγχος, τὰ ὠτά των εἶνε βραχεὰ καὶ ἠνωρθωμένα· εἶνε δασύμαλλοι, ὁμοιάζουσι πολὺ πρὸς τοὺς ἡμετέρους ποιμενικοὺς κύνας, ἔχουσι δὲ ὄλοι τρίχωμα μόνόχρουν, φαῖον ἢ κιτρινόφαιον, οὐδέποτε στικτόν, ὡς νὰ ἠρνεῖτο προνοητικῶς ἡ φύσις τὴν πολυτελείαν αὐτῆν εἰς δέρμα προωρισμένον νὰ κυλίηται ἐντὸς τοῦ βορβόρου καὶ ν' ἀποκτᾷ ἐξ αὐτοῦ ρυπαρὰν ὁμοιομορφίαν. Ὁ ἰδιαίτερος σπουδάσας τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν καὶ γράφας περιεργοτάτην μονογραφίαν πολυμαθῆς ὁμογενῆς καὶ ἀρχίατρος τοῦ Σουλτάνου Μαυρογενῆς πασᾶς¹ λέγει ὅτι τὸ εἶδος αὐτῶν ἀποτελεῖ ἰδιαίτεραν

¹ Les chiens errants du Constantinople. Étude des Mœurs.

ἀπόχρωσιν μετὰζὺ τοῦ θωὸς καὶ τοῦ λύκου· ὁ δὲ διάσημος ζωολόγος Brehme τοὺς κατατάσσει εἰς τὸ εἶδος τῶν chiens marrons. Τὸ κύριόν των γνώρισμα εἶνε ἡ ὀκνηρία· ὅτε ἤκουον ἄλλοτε τοὺς ναυτικούς συμπολίτας μου ν' ἀποκαλῶσι τοὺς ὀκνηροὺς καὶ ἀναλγήτους «σκυλιὰ τοῦ Καρακίου», ἠπόρουσιν διὰ τὴν παρομοίωσιν· πλὴν ὅτε ἀποθιβάσθεις εἰς Γαλατᾶν εἶδον τὸ ἀπερίγραπτον θέαμα τῆς ραθυμίας τῶν ζῶων αὐτῶν, ἐπέισθην ὅτι ἡ παραβολὴ ἦτο εὐστοχωτάτη. Ἐξηπλωμένοι νωχελῶς εἰς τὸ μέσον συνήθως τοῦ δρόμου, ἀνὰ εἷς, ἀνὰ δύο, ἀνὰ πέντε, ἀνὰ δέκα, μὲ τὸ ρύγχος κεχωσμένον μετὰζὺ τῶν ὀπισθίων σκελῶν, κοιμῶνται ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους, ἀποτελοῦντες συμπλέγματα ποικίλα, ἰδιότροπα, σωροὺς νεκροζῶους, οἵτινες ἀγνοεῖ τις ἂν ἀποτελῶνται ἐκ σωμάτων ζῶντων ἢ ἐκ θνησιμαίων. Ἡ ζωὴ τυρβάζει ποικιλόμορφος, σφριγηλὴ ἐν ἐκκωφωτικῇ βοῇ περίξ αὐτῶν διέρχονται διαβάται πεζοὶ καὶ ἐφιπποί, Ὀθωμανοὶ σοβαροὶ μὲ τὸν ποδῆρη χιτῶνα καὶ μὲ τὴν κίδαριν, χανοῦμισσαι μὲ ἐσθῆτας εὐρείας μεταξίνας, θροούσας ἀνὰ πᾶν βῆμα καὶ μὲ τὸ ἀλεξιβρόχιον πάντοτε ἀνοικτόν, Ἀρμένιοι καὶ Ἕλληνες ἔμποροι πολυφρόντιδες καὶ βιαστικοί, πλανόδιοι πωληταὶ Ἰουδαῖοι μὲ κάνιστρα ἀβαθῆ καὶ εὐρύχωρα ἐπὶ κεφαλῆς, στρατιωτικοί, εὐνοῦχοι, κυρίαὶ κομψαὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς συνοικίας τοῦ Πέραν, κλητῆρες χρυσοστόλιστοι τῶν πρεσβειῶν καὶ τῶν προξενείων, Πέρσαι μὲ κωνοειδεῖς τριχωτοὺς πῖλους, δερβίσαι, ξένοι περιηγηταί, λόχοι ἀχθοφόρων ὠρουμένων, καὶ ἐν τούτοις αὐτοὶ μένουσιν ἀκίνητοι καὶ τὰ κύματα τοῦ πλήθους ἀναγκάζονται νὰ παρακάμπτωσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ διὰ νὰ μὴ προσκρούσωσιν ἐπὶ τῶν ἀδρανῶν ἐκείνων ὄγκων. Διότι πάντες φαίνονται σεβόμενοι τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ἀκηδῶν αὐτῶν ζῶων, ἰδιαίτατα δὲ οἱ Ὀθωμανοί, καὶ τὸ σέβας τοῦτο προέρχεται, ὡς λέγεται, ἐκ παραδόσεως, καθ' ἣν ὁ Μωάμεθ προκληθεὶς ποτε ν' ἀπαντήσῃ εἰς θεολογικὸν πρόβλημα καὶ θέλων νὰ ἐγερθῆ, προετίμησε ν' ἀποκόψῃ τὴν εὐρείαν χειρῖδα τοῦ ἱματίου του, ἐφ' ἧς ἐκοιμᾶτο ὁ αἴλουρος του, παρὰ νὰ ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν τοῦ προσφιλοῦς του ζῴου. Μόνον ὅταν διέρχεται ἄμαξα ἐλαύνουσα ἀπὸ ρυτῆρος ἢ ἀμάξιον ὀγκῶδες φορτηγόν, γοερῶς τρίζον καὶ στένον ἐκ τοῦ βάρους, μόνον τότε ἀποφασίζουσι νὰ μετακινήσωσιν, ἀλλὰ κατὰ τόσους μόνους δακτύλους ὅσοι ἀπαιτοῦνται ὅπως ἀποφύγωσι τοὺς ἐπικειμένους νὰ διέλθωσιν ἐκ τοῦ σώματός των τροχούς. Ἐνίοτε τὸ κίνημά των αὐτὸ δὲν ἐκτελεῖται ἐγκαίρως· ἀκούεται τότε θρηνώδης ὀλολυγμός, ὁ παθὼν ἐγείρεται σύρων τὸ τετραυματισμένον σκέλος του διὰ νὰ κατακλιθῆ ὀλίγα βήματα ἀπωτέρω καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸν ὕπνον του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μόνις ἀρκοῦνται ν' ἀνοιξῶσι τοὺς νυσταλέους ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ ἴδωσι μετ' ἀπαθείας τὴν συμφορὰν τοῦ συντρόφου των.

Οἱ κύριοι τῆς ὁδοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶνε οἱ κύνες, ἔχοντες δι-
 καιώματα μονίμου κατοχῆς. Καταλαμβάνουσι τὸ πεζοδρόμιον καὶ τὸ
 δάπεδον τῶν ὁδῶν καὶ μένουσιν ἀκηδεῖς, εἴτε ἡ βροχὴ τοὺς λούει, εἴτε ὁ
 ἥλιος τοὺς πυρακτώνει, εἴτε ὁ ἄνεμος τοὺς μαστίζει, εἴτε ἡ χιών τοὺς
 περικαλύπτει μὲ παγερόν στρώμα. Οἱ μᾶλλον προβλεπτικοὶ ἐκλέγουσιν
 ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ὡς μέρος διαμονῆς τὸ ἔδαφος τῆς ὁδοῦ τὸ κείμενον ὑπὸ
 τοὺς προέχοντας ὑαλοφράκτους ἐξώστας τῶν οἰκιῶν, τοὺς λεγομένους ἐν
 Κωνσταντινουπόλει *σαχνισί*. ἄλλοι ὅταν ἡ χιών εἶνε παχεῖα, ὀρύσσουσι
 διὰ τῶν ὀνύχων μικροὺς λάκκους καὶ συσπειροῦνται ἐν αὐτοῖς τὴν πρό-
 νοιαν δὲ ταύτην ἰδίως δεικνύουσι αἱ θήλειαι, ἐγκυμονοῦσαι ἢ ἀρτίτοκοι,
 αἱ ἔχουσαι νὰ περιθάλλῃσι πολυμελῆ καὶ ἀπροστάτετον οἰκογένειαν.
 Οἱ λοιποὶ ἐντελῶς ἀδιαφοροῦσι περὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπηρειῶν, ἐξ ὧν
 μένουσιν ἀπρόσβλητοι· τὸ πολὺ πολὺ κατὰ τὰς χιονώδεις νύκτας ἐκλέ-
 γουσιν ὡς κοίτην τὸ μέσον ἀκριβῶς τῆς ὁδοῦ, ὅπου ἡ χιών, ἔνθεν καὶ ἔνθεν
 παρὰ τοὺς τοίχους συνήθως στιβαζομένη, εἶνε ὀλιγωτέρα. Ἐπειδὴ δὲ αὐ-
 τὴν τὴν οἶον ἢ φάραγγα προτιμῶσι καὶ οἱ πεζοὶ διαβάται, οὐχὶ σπανίως
 πατοῦσι τοὺς κοιμωμένους κύνας, μὴ διακρινόμενους ἐν τῷ σκότει καὶ ἡ
 περίπτωσις αὐτῆ δὲν εἶνε ἀκίνδυνος, διότι τότε οἱ τὴν ἡμέραν συνήθως
 χειροῦθεις καὶ ἄκακοι τετράποδες, τὴν ὥραν ἐκείνην ἐν τῇ μοναξίᾳ ἐξα-
 γριοῦνται καὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀπροσέκτων. Ἀφοῦ κορεσθῶσιν
 ὑπνου, ἐγείρονται, ἀποτινάσσουσι ὀμοῦ μὲ τὴν νάρκη των καὶ τὸν
 παχὺν βόρβορον ἢ τὴν κόνιν, ἐξ ἧς περιβάλλονται καὶ ἀρχίζουσι τὴν
 ἀνά τὴν ὁδὸν περιπολίαν των. Ἐρευνῶσιν ὅλας τὰς γωνίας· ἴστανται
 πρὸ τῶν θυρῶν ἀναμένοντες νὰ ριφθῶσιν εἰς τὴν ὁδὸν αἱ ἀκαθαρσίαι
 ἐπὶ τῶν ὀποίων ὀρμῶσι βουλιμιῶντες, ἀνασκάπτοντες αὐτὰς μανιωδῶς
 πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἀποφαγίων· σχηματίζουσι κύκλον, ἐρωτικῶς προσ-
 βλέποντες τὰ σφάγια, ἅτινα ἐκθέτει πρὸς πώλησιν ὁ κρεοπώλης, τῆς
 συνοικίας, λείχοντες τὸ αἷμα ἢ ἐλλοχῶντες τὰ ἀποριπτόμενα ἄχρη-
 στα τεμάχια τῶν ἐντοσθίων. Σταθμεύουσι πρὸ τῶν ἐδωδιμοπωλείων
 ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μικρᾶς ἐλεημοσύνης. Συνάπτουσι κρατεροὺς ἀγῶνας περὶ
 τῆς κατοχῆς ἐνὸς ἀπογυμνωμένου ὀστοῦ ἢ περὶ τῆς ἐρωτικῆς προτιμῆ-
 σεως φιλαρέσκου θηλείας, παίζουσι μετὰ τῶν—διότι ἔχουσι ἐνίοτε
 ὄρεξιν νὰ παίζωσιν οἱ ταλαίπωροι! Ἐπειτὰ πάλιν συσπειροῦνται καθ'
 ὀμίλους καὶ κοιμῶνται, ὁ μὲν μὲ κενὸν τὸν στόμαχον, ὁ δὲ μόλις κατορ-
 θῶσας νὰ φάγη τόσον, ὥστε νὰ μὴ ἀποθάνῃ τῆς πείνης. Τὴν νύκτα
 ἤχοῦσιν ἀδιάκοποι αἱ ὑλακαὶ των, παρακολουθοῦσαι τὰ βήματα ὑπόπτου
 διαβάτου. Αἱ ὑλακαὶ αὗται καθίστανται ἄγριαι καὶ λυσσώδεις, ὁσάκις
 φανῇ ἀνατέλλουσα εἰς τὴν ὁδὸν ἡ ἀμυδρὰ λάμψις τοῦ φανοῦ τοῦ ρακῶ-

συλλέκτου. Ὀπλισμένος δι' ἀκοντίου φέροντος εἰς τὸ ἄκρον ἀρπάγιον ὁ
 ρακοςυλλέκτης περιέρχεται τὰ ὁδοὺ καθ' ἣν ὦραν ὁ θόρυβος καὶ ἡ κί-
 νησις κοπάζουσιν, καὶ διὰ τῆς βάρδου του ἐρευνᾷ καὶ ἀναμοχλεύει τοὺς
 σωροὺς τῶν σαρωμάτων. Οἱ κύνες, οἵτινες ἔχουσι ἤδη ἐνεργήσει ἀνα-
 σκαφᾶς καὶ ἐξαντλήσει πᾶν τὸ φαγώσιμον, ἐφορμῶσι κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν
 ὑλακτοῦσι ἐμμανῶς, διότι τρέφουσι ἀκατανίκητον ἔχθραν πρὸς αὐτὸν
 ὑποπτευόμενοι ὅτι ὑπεξαίρει τὴν πενιχρὰν καὶ ἐλλιπεστάτην τροφή των.
 Ἐνίοτε ἡ ὀργὴ των εἶνε τοιαύτη, ὥστε συνάπτεται πεισματώδης μάχη
 μετὰ τοῦ δίποδος ἐπιδρομέως καὶ τῶν τετραπόδων, καθ' ἣν ἐξέρχεται
 μὲν νικητῆς ὁ πρῶτος χάρις εἰς τὸ ἀρπάγιόν του, ἀποκομιζῶν ὅμως οὐκ
 ὀλίγα ἔχνη τῶν πειναλέων ὀδόντων τῶν ἐχθρῶν του. Ἄλλην ἔκφρασιν
 ὅλως ἰδιάζουσιν ἔχουσι αἱ ὑλακαὶ των τὰς νύκτας καθ' ἃς συμβαίνει
 πυρκαϊά. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἐνετικῆς πύργου τοῦ Γαλατᾶ ὁ κατο-
 πτεῦων φρουρὸς δίδει τὸ σύνθημα, οἱ δὲ *μπεκτοῆδες*, οἱ νυκτοφύλακες
 τῆς συνοικίας, οἱ περιερχόμενοι τὰς ὁδοὺς καὶ διὰ βαρείας βάρδου κρου-
 μένης ἐρρυθμῶς ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἀπαριθμοῦντες τὰς ὥρας, ἐκφέρουσι
 τὴν κραυγὴν *γιαγκιν βάρ*, ἀναγγέλλοντες καὶ τὴν συνοικίαν καὶ τὴν
 ὁδὸν ἐν ἣ ἐξερράγη ἡ πυρκαϊὰ μὲ φωνὴν θρηνητικὴν, τρομώδη, παρα-
 τεταμένην. Εἰς τὴν φωνὴν ταύτην ἀπαντῶσιν ἀμέσως οἱ κύνες τῆς
 ὁδοῦ μὲ ὠρυγὰς θρηνώδεις καὶ ὀξείας· ἡ γοερὰ δὲ αὐτῆ συναυλία, ἧς οἱ
 ἐναλλάσσοντες ἤχοι δονοῦνται παλμώδεις ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς ἔχει τι
 τὸ ἀπαισιῶς πένθιμον.

Πῶς τρέφονται ὅλαι αὗται αἱ λεγεῶνες τῶν ἐνδεῶν τετραπόδων εἶνε
 ἀληθῶς μυστήριον. Φεῦ! Ἐκ τῆς ἰσχυρότητός των εἶνε κατάδηλον ὅτι δι'
 αὐτοὺς τουλάχιστον οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἡ φημιζομένη-εὐδαίμων ἐποχὴ τοῦ
 χρυσοῦ αἰῶνος, καθ' ἣν ἔδενον τοὺς σκύλους μὲ τὰ λουκάνικα! Τρέφονται
 μὲ ὅλα καὶ μὲ τίποτε, πρέπει δὲ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἄηρ τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως περιέχει ἰδιαίτερα στοιχεῖα ἱκανὰ πρὸς θρέψιν τῶν
 σκύλων, διότι ἄλλως ἔπρεπε κατὰ ἑκατοντάδας νὰ θνήσκωσι τὴν ἡμέ-
 ραν ἐξ ἀσιτίας. Πᾶν ὅ,τι ρίπτεται εἰς τὴν ὁδὸν εἶνε κτήμᾳ των. Ἀπο-
 φάγια, λείψανα κρέατος, κόκκαλα ἰχθύων, ἐντόσθια ὀδωδότα, καρποί,
 σαπροί, τεμάχια ἄρτου ἀπολιθωμένου, φύλλα λαχάνων, ὅλα καταβροχ-
 θίζονται. Βλέπετε συναπτομένους ἀγῶνας φονικούς περὶ τῆς κατοχῆς
 ὀστοῦ, ἐξ οὗ πᾶν μῦρον σαρκὸς ἔχει πρὸ πολλοῦ ἀφαιρηθῆ καὶ τὸ ὀποῖον
 μῶλα ταῦτα περιλείχει ὁ δι' ἀγῶνος καὶ αἵματος ἀποκτήσας αὐτὸ μετὰ
 τρυφῆς ἴσης πρὸς ἐκείνην ἣν δοκιμάζει γαστρίμαργος καταβροχθίζων
 ἐκλεκτὸν κατασκευάσμα πεφημισμένου πλακουντοποιοῦ. Ὁ φοβερός ἀγὼν
 περὶ τοῦ βίου παρέχει κατὰ πᾶσαν στιγμὴν θεάματα φρικτὰ ἐν ταῖς ὁδοῖς

τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ βῆτόν τοῦ Βίσμαρκ *heati possidentes* δὲν ἰσχύει παρὰ τὸν Βόσπορον, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸν κυνικὸν πληθυσμόν, παρ' ᾧ ὁ κανὼν ὁ ρυθμιζὼν τὰς σχέσεις συνοψίζεται εἰς τὸ φοβερόν λόγιον: οὐαὶ τοῖς ἀσθενεστέροις! Ὁ κύων ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν εἶνε ζῶον σαρκόβρονον, ἀλλὰ παμφάγον. Πᾶν ἀντικείμενον δυνάμενον νὰ περιέχῃ ἔστω καὶ εἰς ἀδιόρατον ποσότητα μερικὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα καθίσταται βορὰ αὐτῶν. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲν ἤθελον συγκατατεθῆ ποτε ν' ἀφήσω οὔτε κἂν τὰ ὑποδήματά μου εἰς τὴν ὁδὸν ἐπὶ μίαν ὥραν, διότι ἤθελον ἀναγκασθῆ κατόπιν ν' ἀναζητῶ τὰ τεμάχιά των εἰς τὸν στόμαχον εἴκοσι κυνῶν. Μόνον τὰς πέτρας δὲν τρώγουσι καὶ τοῦτο εἶνε εὐτύχημα, καθόσον ἄλλως τὸ λιθόστρωτον τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως ἔπρεπε ν' ἀνανεῶται κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα.

Ἄλλ' ἀκριβῶς αὕτη ἡ παμφαγία των εἶνε καὶ τὸ προτέρημά των. Χάρις εἰς αὐτὴν ἐκτελοῦσι τὸ ἔργον τῶν ὁδοκαθαριστῶν μετὰ παραδειγματικῆς εὐσυνειδησίας. Ἡ ὑπηρεσία τῆς καθαριότητος εἶνε ἀνατεθειμένη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς αὐτὰς τὰς λεγεῶνας τῶν πειναλέων ζῶων, ὁψέποτε δὲ ταῦτα ἤθελον ἐκλίπει, ὁ δῆμος τῆς πρωτεύουσας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους θὰ ὑπεβάλλετο εἰς σημαντικὴν δαπάνην δι' ἐργασίαν ἐκτελουμένην σήμερον καὶ ἀμισθὶ καὶ μετ' ἐπιμελείας. Οὗτος δὲ εἶνε εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων λόγων δι' οὓς ἡ ὀχληρὰ τῶν κυνῶν πληθὺς τυγχάνει οὐ μόνον ἀνοχῆς ἀλλὰ καὶ προστασίας. Διατρίψας ὑπὲρ τὸν μῆνα ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ἔτυχε ν' ἀπαντήσω οὐδ' ἐν θνησιμαῖον ἐλαχίστου ζῶου, ἐνῶ εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ ἰσστεφάνου ἡμῶν ἄστεος ἄ ἔχων ἀνεκτικὴν τὴν ὄσφρησιν δύναται νὰ σπουδάσῃ τὴν ζωολογίαν ἐπὶ τῶν δαψιλῶς διεσπαρμένῳ πτωμάτων ἐκ πάντων τῶν γενῶν τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. Σημειωτέον ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα μ' ἐξέπληξε καὶ μία ἄλλη παρατήρησις. Οὐδέποτε ἔτυχε νὰ ἴδω εἰς τὰς ὁδοὺς πτώμα κυνός. Τώρα οἱ ταλαίπωροι αὐτοὶ κύνες δὲν εἶνε βεβαίως ἀθάνατοι· μάλιστα ὡς ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ ὑστερημένου βίου ὃν διάγουσιν, ἡ θνησιμότης παρ' αὐτοῖς θὰ εἶνε μεγάλη. Τί γίνονται λοιπὸν τὰ ἔλεινά των λείψανα; ἀποκομίζονται ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἢ οἱ ὀμόφυλοι των μετὰ στωϊκῆς ἀπαθείας τὰ χρησιμοποιοῦσιν εἰς τὰ ἐκαταῖα δεῖπνά των, διὰ νὰ πληρωθῇ κατὰ γράμμα τὸ λεγόμενον «τρώγονται ὡσάν σκυλιὰ»; ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔσχον καιρὸν οὔτε ὀρεξίν ὅπως ἐνδιαιτρίψω περὶ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας μου.

Οἱ κατοικοῦντες εἰς καθαρῶς ὀθωμανικὰς συνοικίας κύνες τρέφονται κάλλιον, χάρις εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν κατοίκων. Ἀπὸ πάσης οἰκίας ρίπτονται εἰς τὴν ὁδὸν ἀποφάγια ἐπαρκῆ, πολλάκις δὲ ὀθωμανοὶ ἐλεῆ-

μονες ἐξερχόμενοι τῶν οἰκιῶν των μετὰ τὸ γεῦμα διανέμουν ἰδιοχείρως τὴν τροφήν εἰς τὸ ἀναμένον ἔξωθεν πειναλέον στίφος. Ἀγγεῖον ὕδατος εὐρίσκεται παρὰ πᾶσαν θύραν, ἰδίως κατὰ τὸ θέρος, ὅπως σβύνωσι τὴν δίψαν των ἐξ αὐτοῦ οἱ κύνες, οἵτινες εἰς τὰς ἄλλας συνοικίας ποτίζονται ἐκ τοῦ λιμνάζοντος παρὰ τὰς δημοσίους κρήνας ὕδατος ἢ ἐκ τοῦ ἀκαθάρτου ρεῖθρου τῶν ὁδῶν. Εὐτυχεῖς ἐπίσης εἶνε οἱ κύνες οἱ κατοικοῦντες παρὰ τὰ ὀθωμανικὰ τεμένη καὶ ἰδίως τὰ κοινόθια τὰ λεγόμενα *τεκκέδες*. Ἡ τροφή των αὐτόθι εἶνε τακτικὴ καὶ σχεδὸν ἐπαρκῆς, τυγχάνουσι δὲ ἰδιαζούσης προστασίας παρὰ τῶν ἐν τῷ ναῶ βιούντων. Εἷς τι παρὰ τὸν Γαλατᾶν τζαμίον εἶδον ἡμέραν τινα ἱερόπαιδα ἐξεληθόντα ὀργίλον καὶ καταδιώξαντα ἐπὶ πολὺ διάστημα διὰ ράβδου αὐθάδη κύνα, ὅστις εἰσήλασεν ἐντὸς τοῦ περιβόλου καὶ ἀπεπειράθη ν' ἀρπάσῃ τὸ γεῦμα τοῦ τροφίμου τοῦ τεμένου κυνός. Ἄλλ' ἔτι εὐτυχέστεροι εἶνε οἱ βιούντες παρὰ τοὺς στρατῶνας. Τὸ συσσίτιον αὐτόθι εἶνε ἄφθονον καὶ τὰ ἀπομεινάρια τοῦ γεύματος πλούσια. Περὶ τὴν μεσημβρίαν συμβαίνει τακτικῶς ἐκεῖ σκηνὴ ἀξιοθέατος. Οἱ κύνες τῶν πέριξ, οἱ ἔχοντες κεκτημένα δικαιώματα ὡς ἐκ τῆς γειτνιασεῶς των εἰς τὴν τροφοδοσίαν ταύτην, ἀκριβεῖς ὡς χρονόμετρα, συνέρχονται εἰς μέγαν ἀριθμὸν καὶ ἀναμένουσι. Μετὰ προσδοκίαν λεπτῶν τιῶν, ἀνοίγεται τέλος μιά πύλη καὶ ἐμφανίζεται στρατιώτης κομίζων ἐντὸς χειραμάξης τὸ προωρισμένον διὰ τὴν ἀγέλην γεῦμα. Τὸ φορτίον ἀποτίθεται χαμαὶ καὶ τότε ὅλος ὁ συρφετὸς ὀρμαῖ καὶ ἀποτελεῖ κύκλον καὶ τὰ βύγχη βυθίζονται βουλιμιῶντα ἐντὸς τοῦ σωροῦ τῆς πανδαισίας. Ἀλλὰ ὑπάρχουσι κύνες εὐσωμοὶ καὶ κύνες μικροί, κύνες ρωμαλέοι καὶ κύνες ἀσθενικοί. Οἱ τελευταῖοι δὲν τολμῶσιν οἱ δυστυχεῖς νὰ πλησιάσωσιν, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν δεύτερον κύκλον πέριξ τῶν ἰσχυροτέρων. Τώρα τί νομίζετε ὅτι εἶνε φυσικὸν καὶ ἐπακόλουθον; νὰ φάγωσι μέχρι κορεσμοῦ οἱ ἰσχυρότεροι καὶ νὰ μείνωσι νήστευσι οἱ ἄλλοι. Καὶ ὅμως ἀπατάσθε· τρώγουν ὅλοι ἐξ ἴσου καὶ ἰδοὺ πῶς. Οἱ ρωμαλέοτεροι τρώγοντες ὑποβλέπουσιν ἀλλήλους, ἕως οὗ παρουσιάζεται μετὰ τοῦ σωροῦ ὀγκωδὲς τι καὶ ὀρεκτικὸν τεμάχιον· τὴν κατοχὴν αὐτοῦ διαφιλονεικοῦσι δύο ἢ τρεῖς, ἕως ὅτου συμπλέκονται αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν ἀναμένουσιν οἱ ἐν τῇ δευτέρᾳ γραμμῇ ἀποκλεισθέντες, οἵτινες ὀρμῶσι τότε, ἀρπάζουσιν, ὅ,τι δυναθῆ ἕκαστος καὶ τρέπονται ὀρμαῖοι εἰς φυγὴν. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ζῶσι μικροὶ καὶ μεγάλοι, δὲν δύναμαι δὲ νὰ βεβαιώσω ἂν τὴν μέθοδον αὐτὴν ἐδιδάχθησαν οἱ κύνες ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ὅσα ἐφηρμόσθη εἰς προσφότους περιστάσεις, ἢ τ' ἀνάπαλιν ἂν ἐδανείσθησαν αὐτὴν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἀπὸ τὰ θυμόσοφα ταῦτα ζῶα. Τέλος οἱ κατοικοῦντες παρὰ τινὰ παρα-

λίους συνοικίας τῆς πόλεως δύνανται νὰ συγκαταλεχθῶσιν ὡσαύτως μεταξὺ τῶν ἠνυοημένων ὑπὸ τῆς μοίρας, ἐπειδὴ ἐκτὸς τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ διὰ τοῦ συνήθους τρόπου ἀποκτωμένης τροφῆς, ἔχουσι καὶ τὰ τυχηράτων, οὕτως εἰπεῖν, συνιστάμενα εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν εἰς τὸ παράλιον κομιζομένων καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ριπτομένων κάρρων τῶν ἀκαθαρσιῶν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὰ φορτία ταῦτα ἔχουσι ἤδη ὑποστῆ τὴν λεπτομερῆ ἔρευναν τῶν κυνῶν τῶν διαφόρων ὁδῶν ἐξ ὧν ἀποκομίζονται. Ἄλλὰ διὰ τῆς ἀκαταπονήτου ἐπιμονῆς των πάντοτε οὐχ ἦττον κατορθοῦσι ν' ἀνεύρωσιν ἐν ὄστον λησμονηθὲν ἢ ἄλλο τι φαγώσιμον ἀντικείμενον παραραθὲν. Διὸ παραδοκοῦσι τὴν ἀφιξιν τῶν ἀμαξίων, συνοδεύουσιν αὐτὰ περιχαρεῖς μέχρι τοῦ μέρους τῆς ἐκφορτώσεως, οἱ δὲ μᾶλλον ἀνυπόμονοι διὰ ν' ἀποκτήσωσι δικαιώματα προτεραιότητος πηδῶσιν ἐπὶ τοῦ κάρρου καὶ ἀρχίζουσιν ἐκεῖθεν τὰς ἀνασκαφάς.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας βίου καὶ μὲ τοιαύτην δίαιταν ἡ εὐρωστία καὶ ἡ εὐεξία δὲν εἶνε πλεονεκτήματα συνήθη εἰς τὰ ἀτυχή ταῦτα ζῶα. Ἀπορίας ἄξιον εἶνε μάλιστα πῶς ἀντέχουσιν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τόσας στερήσεις καὶ κακουχίας. Εὐρίσκονται βεβαίως καὶ τινες εὐρωστοὶ καὶ ρωμαλέοι καὶ σφριγηλοὶ μεταξύ των, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι εἶνε ἀξιοθρήνητοι τὴν θεάν, καχεκτικοί, ἀσθενικοί, μὲ τὸ δέρμα κολλημένον ἐπὶ τῶν ὀστέων, μὲ τὰς πλευράς προεχούσας, φάσματα ἀληθῆ τετραπόδων ἢ ψωρίασις τοὺς μαστίζει οἰκτρῶς· οἱ πλεῖστοι ταλαιπωροῦνται ἀπὸ εἰδεχθῆ ἔλκη, ἀηδῶς ἐπιδεικνύμενα ἐν μέσῃ ὁδῷ, ὑπὸ τὸν φλέγοντα ἥλιον, ἐφ' ὧν περιπίπτανται βομβοῦντα σύννεφα μυιῶν. Ὀλίγοι εἶνε οἱ ἄρτιοι. οἱ περισσότεροι εἶνε ἀνάπηροι, χωλοί, στρεβλοί, μονόφθαλμοι· τοῦ ἐνός λείπει τὸ ἐν ὠτίον, τοῦ ἄλλου λείπει ὀλόκληρον τεμάχιον σαρκὸς ἐκ τῶν νώτων, καὶ ἄλλος τις φαίνεται οἶονε ζῶσα καὶ κινουμένη περγαμνῆ, διότι ἡ δορὰ του ἀπώλεσεν ὀλόκληρον τὸ τρίχωμα. Ὡς πρὸς τὴν οὐράν, αὐτὴ εἶνε τὸ συνηθέστερον ἐλλεῖπον μέλος καὶ τόση εἶνε ἡ πληθὺς τῶν κολούρων, ὥστε ἄγεται τις νὰ πιστεύσῃ κατ' ἀρχάς ὅτι ἐκ γενετῆς φέρουσιν αὐτὸ τὸ διακριτικὸν γνώρισμα, τὴν ἔλλειψιν κέρκου. Ἡ οὐρά, λέγει ἐπιχαρίτως ὁ Δὲ Ἀμίτσης, εἰς τοὺς κύνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε ἀντικείμενον πολυτελείας μετὰ διμηνον δημόσιον βίον. Ὅλα ταῦτα τὰ τραύματα καὶ αἱ ἀκρωτηριάσεις προέρχονται μὲν καὶ ἐκ τῶν καθημερινῶν δεινοπαθημάτων, τῶν ραδισμῶν, τῶν τυχαίων συμβάντων, ἀλλ' εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀποτελέσματα τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων. Οὐδέποτε εἶδα κύνας μᾶλλον φιλέριδας, καὶ αὐταὶ δὲ αἱ θήλειαι διακρίνονται διὰ τὸ εὐέξαπτον καὶ μάχιμον αὐτῶν. Ἐνῷ παίζουσι καὶ ἄστειζονται καὶ ἀνταλλάσσουν ὡς ἀσπασμοὺς ἐλαφρὰ δῆγματα,

κυλιόμενοι ἐντὸς τοῦ κορριοῦ ἢ τοῦ βορβόρου, αἴφνης διὰ τὴν παραμικρὰν αἰτίαν συμπλέκονται. Ὁρθοῦνται ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, ἀκροβατοῦντες ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ προσπαθοῦσι νὰ κατασπαράξουσιν ἀλλήλους ἐνῷ τὸ αἷμα ἐκρέει ἀφθονον ἀπὸ τοὺς φλογισμένους αὐτῶν φάρυγγας. Μάρτυς τῆς σκηνῆς ταύτης, ἐθεώμην πολλάκις ἰστάμενος μετὰ περιεργείας τὰς διαφόρους περιπετείας τῆς ἐμμανοῦς πάλης καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ λύσσα τῶν μαχομένων, ὥστε ἀνέμενα νὰ ἴδω πραγματοποιούμενον τὸ ἀπίθανον συμβάν τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ τερατολόγου βαρώνου Μυγγάουζεν, περὶ τῶν δύο ἀνταγωνιζομένων λεόντων, οἵτινες τέλος ἀλληλεφαγώθησαν τόσον τελείως, ὥστε δὲν ἀπέμεινεν ἐξ ἀμφοτέρων εἰμὴ ἡ οὐρά. Καὶ ὅταν εἶνε μονομαχία, ὑπομονὴ ἄλλ' ἐνίοτε συμβαίνει νὰ προστρέχουσιν εἰς βοήθειαν τῶν μαχομένων πολλοὶ ἐκατέρωθεν ἀγωνισταὶ καὶ ἡ συμπλοκὴ λαμβάνει τότε χαρακτηρὰ μάχης ἐκ τοῦ συστάδην. Πυκνὸς κονιορτὸς περιβάλλει τὰς διαμαχομένας στρατιάς, ὡς ἡ νεφέλη ἢ ἀποκρύπτουσα ἄλλοτε τοὺς εἰς τὰ πεδία τῆς Τροίας μαχομένους ἥρωας καὶ ἡμιθέους. Τηλικούτος δὲ προσγίνεται θόρυβος ἐκ τῆς οἰμωγῆς καὶ εὐχολῆς ὀλλόντων τε ὀλλυμένων, ὥστε οἱ γείτονες ἀναγκάζονται νὰ ἐξέλθωσι εἰς τὴν ὁδὸν καὶ μὲ τὰ προστυχόντα ὄπλα ἀνηλεῶς παίοντες ν' ἀποδιώξωσι τὴν μανιώδη ἀγέλην.

Γεννῶνται ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ἐν αὐτῇ ἀποθνήσκουσιν. Ὁ δρομίσκος ἐν ᾧ ἐτέχθη ἕκαστος καὶ ἠύξθη, ἢ ἡ τρίδος, ἢ ἡ ἀγυία, ἢ ἡ γέφυρα, ἢ τὸ χλοάζον νεκροταφεῖον μὲ τὰς ἐπικλινεῖς βρουσκεπεῖς ἐπιτυμβίους στήλας εἶνε ἡ πατρίς των, ὀρίζων δὲ μόνος αὐτῶν πολλακίς ἢ πληκτικὴ σειρὰ τῶν ὑψιφύων οἰκιῶν, ἐξ ὧν φράσσεται ἡ στενὴ ὁδός, οἱ κύνες τοῦ Σταυροδρομίου ἀγνοοῦσι τὴν ὑπαρξιν τοῦ Γαλατᾶ καὶ τούτου πάλιν οἱ κύνες βλέπουσιν μὲν ἐξελισσόμενον εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Κερατίου τὸ ἐξάσιον πανόραμα τοῦ Σταμποῦλ μὲ τὰ μεγαλοπρεπῆ τζαμιά καὶ τοὺς χαρίεντας εὐθυτενεῖς μιναρέδες, ἀλλὰ δι' αὐτοὺς ὁ μαγικὸς ἐκεῖνος χῶρος εἶνε ἀπροσπέλαστος ἀντικατοπτρισμός. Τὸ ἀνήκον εἰς ἐκάστην ὁδὸν στίφος ἀποτελεῖ ἴδιαν δημοκρατίαν, διεπομένην ὑπὸ νόμων ἀγράφων, ἀλλ' ἀπαραβάτων, ἔχουσαν τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τῆς ἀκριβῶς ἀπ' αἰῶνων ἴσως διαγεγραμμένα. Αὐτὴ ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῶν ἀμοιβαίων ὀρίων μεταξὺ τῶν διαφόρων κυνικῶν δημοκρατιῶν τῆς μεγαλοπόλεως ἀποτελεῖ ἐν τῶν περιεργωτάτων ἐθίμων τῶν ζῶων τούτων. Οἱ τετράποδες κάτοικοι μιᾶς ὁδοῦ ἔχουσιν ἀπόλυτον δικαίωμα κατοχῆς καὶ διαμονῆς ἐφ' ἀπάσης τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ πέραν. Ὅταν φθάσωσιν εἰς εἰς τὰ σύνορα ὁπόθεν ἄρχεται ἡ δικαιοδοσία ἐτέρας πατριᾶς, σταματῶσι καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὰ ἴδια. Οἱ παραβάται τιμωροῦνται αὐστηρότατα.

Εἶνε ἀπερίγραπτος ἡ προσοχή καὶ ἐπιμέλεια μεθ' ἧς φρουρεῖται τὸ πάτριον ἔδαφος ἀπὸ πάσης εἰσβολῆς, ὅπως εἶνε ἀξιοθαύμαστος ἡ συναίσθησις τοῦ ἀδικήματος, ὑφ' ἧς καταλαμβάνεται ὁ ἐπιδρομέυς. Ὅσακις κύνων τυχοδιώκτης ἐξωθούμενος ἐκ τῆς πείνης ἢ παρασυρόμενος ἐξ ἐρωτικῆς περιπετείας ὑπερβῆ τὰ σύνορα καὶ εἰσχωρήσῃ τολμηρῶς εἰς ξένον ἔδαφος, εὐθὺς ὡς ἐννοήσῃ ὅτι ἐφωράθη, συστέλλεται περιδεῆς καὶ κρύπτει τὴν οὐράν μεταξὺ τῶν σκελῶν, καὶ βλέπεις τότε τὸ περιεργον φαινόμενον νὰ ἐπιτίθεται κύνων τις ἀποσκελετωμένος, μόλις κρατούμενος εἰς τοὺς πόδας του, κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως διπλασίον τὸ ἀνάστημα καὶ ἀσυγκρίτως ρωμαλεοτέρου, ἀρῶμενος τὸ θάρος ἐκ τοῦ δικαϊώματός του καὶ ἐκ τῆς ἀλληλεγγύης. Εἰς τὰς ὑλακὰς του προσέρχονται τροχάδην ἐπίκουροι πάντες οἱ κύνες τῆς ὁδοῦ· οἱ ὀκνηροὶ διακόπτουσι τὸν ὕπνον των, αἱ θήλειαι καταλείπουσι τὰ γαλουχούμενα τέκνα των καὶ πάντες μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ ἔχθρου, οἰοῦντι ὑπείκοντες εἰς τὸ κέλευσμα ἀοράτου τινὸς Αἰσχύλου τῆς φυλῆς των, ἕως ὅτου προσέρχεται ὁ ἀνεγνωρισμένος ἀρχηγὸς τῆς ἀγέλης, ὁ παλληκαρᾶς τῆς ὁδοῦ. Εἶνε οὗτος ὁ ἀπόλυτος κυριάρχης τῆς πατριᾶς. Οἱ ἄρρενες τὸν φοβοῦνται, αἱ θήλειαι τὸν περιποιοῦνται ἐρωτοτρόπως καὶ τὸ ὑπήκοον ἀναγνωρίζει ἐν παντὶ καὶ πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν του, ἐρείδομένην ἐπὶ τῆς ἰσχύος του. Ὁ λείων ἀμερίμνως ὅσπουν τι ἐγείρεται καὶ καταλείπει τὸ γεῦμά του ἅμα τῇ προσεγγίσει του. Πᾶσαι αἱ ὠραῖαι τῆς ὁδοῦ ἀνήκουσι αὐτῷ δικαιοματικῶς καὶ οὐαὶ εἰς τὸν αὐθάδη, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ ἐγγίσῃ τὸ ἀφρούρητον χαρέμιόν του ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς του. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος ἐπιπίπτει μανιώδης κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως, ὅστις πτήσων καὶ ὀλοαύζων μάτην προσπαθεῖ ν' ἀμυνθῇ κατὰ τόσων ὀδόντων· τέλος ἐξητλημένος πίπτει χαμαὶ ὕπτιος, ὡσεὶ ἀναγνωρίζων τὸ ἀδικημά του καὶ ἐξαιτούμενος ἔλεος. Τί νομίζετε δὲ ὅτι πράττει τότε ὁ ἀρχηγός; ἐγείρει ὁ ἀναίδης τὸν πόδα καὶ . . . τὸν περιλούει διὰ θερμοῦ ὕγρου εἰς ἐνδειξιν ἐσχάτης περιφρονησεως, μετὰ τοῦτο δὲ τὸν ἀφίνει νὰ ἐπανακάμψῃ κακῶς ἔχοντα εἰς τὰ ἴδια καὶ ἀπηλλαγμένον πάσης ἐπιθυμίας ὅπως ἐπαναλάβῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ πείραμα. Οὐχ ἤττον ὑπάρχουσι παραδείγματα ὅτι μετὰ τὴν αὐστηρὰν ταύτην τιμωρίαν ἡ κοινότης δεικνύεται μᾶλλον οἰκτιρῶν πρὸς τὸν πταίστην καὶ ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τῶν συνόρων τῆς, πολιτογραφούμενος οὕτως εἰπεῖν καὶ ἀποτελῶν εἰς τὸ ἐξῆς μέρος τῆς ομάδος. Ἐπίσης ὑπάρχουσι παραδείγματα μεταναστεύσεως· κύνες τινὲς τυχοδιώκται ἐκ τῶν παραλίων συνοικιῶν, βαρυνόμενοι τὰς κακουχίας, εἰσέρχονται λάθρα εἰς τὰ μικρὰ ἀτμόπλοια τ' ἀκαταπαύστως ἀποκλέροντα ἐκ τῆς γεφύρας τοῦ Γαλατᾶ καὶ χωρὶς ἔγνωεῖται νὰ πληρώσωσι

ναῦλον ἀποβιβάζονται εἰς τίνα τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον θελικῶν χωρίων ἢ εἰς τὰς Πριγκιπωνήσους, πρὸς εὔρεσιν καλλιτέρας τύχης.

Αὕτη ἡ καταναγκαστικὴ συμβίωσις, καὶ ἡ ὁμαίμων καταγωγὴ καὶ ἡ συνταύτισις τῆς τύχης γεννᾷ μεταξὺ τῶν τετραπόδων κατοίκων τῆς αὐτῆς συνοικίας αἰσθήματα φιλίας καὶ ἀφοσιώσεως, τὰ ὅποια εἶνε ἀληθῆς ὁμῶς ὅτι σπανίως ἀντέχουσιν εἰς τοὺς πειρασμοὺς τοῦ συμφέροντος ἢ τῆς ἀντιζηλίας. Ἐν τούτοις εἶνε πάντοτε συγκινητικὸν τὸ θέαμα, γέροντός τινος καὶ κατεσκληρότος κύνος, ἀπομάχου μυρίων ἀγῶνων ἐξωτερικῶν καὶ ἐμφυλίων, παίζοντος νωθρῶς καὶ συγκαταβατικῶς μὲ σκύλακα μικρὸν, ἴσως ἀπόγονόν του, εὐέλπιον βλαστὸν τῆς φυλῆς. Ὁ γέρον σκύλος θ' ἀναλογίζεται ἴσως νοερῶς τὸ ἄμμες ποκ' ἡμες τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, ἐνῶ τὸ κυνάριον θὰ τοῦ ψιθυρίζῃ εἰς τὴν γλῶσσάν του τὸ ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεθα. Εἶνε συγκινητικὴ ἡ κοινὴ ἐν τῷ πλήρει στερήσεων βίῃ ἐγκαρτέρησις καὶ ἡ πραότης μεθ' ἧς ὑπομένουσι πάσας τὰς συμφοράς. Νομίζεις ὅτι τὸ κλίμα τοῦ τόπου ἐμπνέει καὶ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀσιατικὴν τῶν μοιρολατρῶν ἀναλγησίαν. Ὁ οἶκτος εἶνε τὸ αἶσθημα ὅπερ μετὰ τὴν περιέργειαν καταλαμβάνει πάντα ξένον ἐπὶ τῇ θέᾳ των. Ὁ Δὲ Ἀμίτσης βλέπων αὐτοὺς ἐνεθυμῆτο τοὺς θεραπευτικοὺς κύνες τοῦ Βαγιαζήτου, οἵτινες ἐκ πορφύρας φέροντες ἐπινώτια καὶ μαργαριτοκόσμητα περιδέραια ἐπλήρου κραυγῶν τὰς φάραγγας τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀνελογίζετο τὴν διαφορὰν τῆς τύχης. Ἐγὼ ὁμῶς ἀνελογιζόμεν ὅτι ἐάν ποτε τὸ φοβερόν κοινωνικὸν ζήτημά, τὸ συνταράσσον τὴν Εὐρώπην φθάσῃ καὶ μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Βοσπόρου, ὁ ἐρεθισμὸς ἰδίως θὰ ἐκδηλωθῇ μεταξὺ τῆς ἀναριθμήτου ταύτης πληθῆος τῶν τετραπόδων Παριῶν, τῶν ἀνεστῶν καὶ ἀλητῶν, τὴν ὁποίαν καταμαστιζοῦσι καὶ τυραννοῦσιν αἱ συνθήκαι τῆς ἀνισότητος. Κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν οὐαὶ εἰς τοὺς δυνάστας! αἱ ὑλακαὶ τῆς ὀργῆς αἴτινες θ' ἀντηχῆσωσι παρὰ τὸν Κεράτιον θὰ καταπνίξωσι πάντα ἄλλον θόρυβον καὶ ἡ Εὐρώπη περιφοβὸς θὰ ἴδῃ σκηνὴν φανταστικῶς τραγικὴν, ἣν ἐλησμόνησε νὰ καταλέξῃ εἰς τὰς προρρήσεις του ὁ εἰσπρηλατούμενος ἱερός συγγραφεὺς τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἴσως μάλιστα ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις τῶν δυναστευομένων σήμερον ζῶντων αὐτῶν εἶνε φαινομενικὴ. Ἴσως ἐνίοτε συνέρχονται κρύφα καὶ ἀνακοινοῦσι πρὸς ἀλλήλους τὸν πόνον των καὶ τὰ σχέδιά των, λησμονοῦντες τὰς πατροπαράδοτους ἔριδας περὶ τῆς κατοχῆς τοῦ ἐδάφους καὶ ἀδελφοποιούμενοι ἐν τῇ συμφορᾷ. Ἐχω ἄλλως τε διδόμενα νὰ πιστεύω τοιοῦτό τι ἐκ τοῦ ἐξῆς περιστατικῶς. Ἐσπέραν τινὰ εἶχα ἐξέλθει ἐκ φιλικῆς οἰκίας κειμένης ἐν τῇ συνοικίᾳ Ταξιμίου. Ἐβρεχε βραδαίως καὶ ἡ πνευστιῶσα λάμψις τῶν φανῶν τοῦ φωταερίου ἀντενακλᾶτο θαμβῆ

ἐπὶ τῶν καθύγρων καὶ ὀλισθηρῶν πλακῶν τῆς λιθοστρώτου μικρᾶς ἀγυῖας. Αἴφνης ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρημίας βλέπω ἀνακύπτον ἐνώπιόν μου ἐν στρατεύμα, ἐν στίφος μέλαν, ἀπειλητικόν, ἀπαίσιον. Ἦτο ὀμήγουρις ἀποτελούμενη τοῦλάχιστον ἐκ πεντακοσίων κυνῶν. Ἔστην ἐμβρόντητος καὶ κατεπτοημένος. Εἰς τὸν νοῦν μου ἐπῆλθεν ἡ εἰκὼν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀκταίωνα, τῆς Ἰεζάβελ καὶ πᾶσαι αἱ ζοφεραὶ ἀναμνήσεις ἀνθρώπων καταβροχθισθέντων ὑπὸ κυνῶν. Ἔκλεισα τὸ ἀλεξιβρόχιόν μου, ἔτοιμος ν' ἀμυνθῶ δι' αὐτοῦ ἐλλείψει ἄλλου ὄπλου καὶ νὰ πωλήσω τοῦλάχιστον ἀκριβὰ τὸ δέρμα μου. Ἠκούσθησαν ὀργίλοι τινὲς γυλλισμοί, πένθιμοί τινες ὕλακαί. Μερικοὶ μ' ἐπλησίασαν καὶ με ὠσφράνθησαν ὑπόπτως, ἀλλὰ δὲν με ἠνώχλησαν· κατώρθωσα νὰ διέλθω ἐκ τοῦ μέσου τῆς ἀμαυρᾶς ἐκείνης ἀγέλης διασώζων ἀκέραια ὄλα μου τὰ μέλη. Ὅτε συνῆλθον ἐκ τοῦ φόβου μου, ἐπίεσθην ὅτι ἡ παράδοξος ἐκείνη ὀμήγουρις ἦτο βεβαίως συλλαλητήριον κυνῶν, συλλαλητήριον ἄφωνον καὶ μυστηριῶδες συγκροτηθὲν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος διὰ νὰ μὴ λάβῃ γνῶσιν ἡ φιλύποπτος ἐξουσία.

Εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς ταύτας ιδέας πρέπει ν' ἀποδοθῆ καὶ ἡ ἀπέχθεια ἣν τρέφουσιν οἱ περίεργοι αὐτοὶ κύνες κατὰ τῶν οἰκοσῖτων ὁμοίων των. Μισοῦσιν ἐμφύτως ὄλα τὰ λοιπὰ ζῶα, πλὴν τῶν ἵππων, καταδιώκουσι τοὺς γάτους καὶ ὕλακτοῦσιν ἐμμανῶς τὰς καμήλους ἢ τὰς ψωραλέας ἄρκτους, τὰς ὁποίας σύρει ἐξόπισθεν του διὰ κλοιοῦ ἐκ τοῦ ρύγχους ρυπαρὸς τις Ἀθίγγανος εἰς τὰς ὁδοὺς. Ἄλλ' ἰδιαιτέρον τρέφουσι καὶ δικαιολογημένον μῖσος κατὰ τῶν ἰδιωτικῶν κυνῶν, ὧν ὁ βίος ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶνε αὐτόχρημα ἀφόρητος. Οἱ παρὰ τῆς τύχης ἠύνοημοι ἰχνηλάται καὶ τὰ μαμμὸθρεπτα τῶν δεσποινῶν κυνάρια ἀναγκάζονται νὰ διαιτῶνται ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, ὁ δὲ κύριός των ὁσάκις θελήσῃ νὰ ἐξέλθῃ με' αὐτῶν, ὀφείλει νὰ τὰ κρατῆ πλησίον του δεδεμένα δι' ἀλύσεως καὶ νὰ τὰ προασπίζῃ πᾶσαν στιγμὴν διὰ τῆς ράβδου του ἀπὸ τῶν ἀγρίων ἐπιθέσεων τῶν φθονερῶν ἀποκλήρων. Φίλος μου τις φιλόκυνος, διατρέφων εἰς τὸν οἶκόν του δύο ἐξαίρετους θηρευτικούς κύνας μοὶ διηγήθη ὅτι ἡμέραν τινὰ ἐν Γαλατᾷ πελώριός τις μολοσσὸς ἐκ τῶν ἀδεσπῶτων ὤρμησεν ἐξαίφνης ἐκ τῶν ὀπισθεν κατ' αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ὁδόντων του κατέσχισε τὸ ἐπανωφόριόν του. Ἡ ἐπίθεσις ἐπανελήφθη μετὰ τινὰς ἡμέρας μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἀποτελέσματος, ὁ δὲ φίλος μου, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἠπόρησε διὰ τὴν ἀσυνήθη ταύτην καὶ ἀνεξήγητον μῆνιν, ἐσυλλογίσθη ἐπὶ τέλους καὶ ἐπίεσθῃ ὅτι προήρχετο αὕτη ἐκ τῆς ὀσμῆς, ἣν ἔφερον τὰ ἰμάτιά του ὡς ἐκ τῆς συγχρωτίσεώς του μετὰ τῶν οἰκοσῖτων του κυνῶν. Ἡ ὀσμὴ αὕτη καὶ μόνη ἤρκεσε νὰ ἐξεγεῖρῃ ὄλην τὴν ὀργὴν τοῦ

ἀλήτου ἐκείνου, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ βλάψῃ τοὺς μισητοὺς ὁμοφύλους του, ἐξεδικήθη κατὰ τοῦ κυρίου των. Ἐν τούτους ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς ἐπέρχεται εἶδός τι συμβιβασμοῦ καὶ ὁ αὐτὸς φίλος μοὶ διηγήθη ὅτι αὐτοὶ οἱ δύο ἀνωτέρω θηρευτικοὶ κύνες εἶχον συνάψει ποτὲ φιλικὰς σχέσεις μεθ' ἑνὸς ἀδεσπῶτου κυνὸς δικαιομένου εἰς τὴν ὁδόν, ὅστις συνέπαιζε μετ' αὐτῶν ὁσάκις τοῖς παρείχετο ἡ ἄδεια νὰ ἐξέλθωσιν ἐπ' ὀλίγην ὥραν ἐξῶθεν τῆς οἰκίας καὶ τοὺς ἐπροστάτευεν ἀπὸ τῆς ἐχθρας τῶν ἄλλων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐψώμιζεν αὐτόν, ἕως ὅτου ἡμέραν τινὰ ἐγένετο ἄφαντος, ἀποθανὼν ἴσως ἐκ γηρατειῶν.

Διότι δὲν εἶνε παντελῶς ἐστερημένοι νοημοσύνης οἱ ἀδεσποτοὶ κύνες· ἀπεναντίας ὁ βίος ὃν διάγουσιν δξύνει τὰ αἰσθητήριά των καὶ τὰς διανοητικὰς των δυνάμεις. Γνωρίζουσιν ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς συνοικίας καὶ εὐγνώμονες πρὸς τοὺς τυχόν περιποιουμένους αὐτοὺς, τοὺς συνοδεύουσι με σκιρτήματα καὶ με σπασμωδικὰ κινήματα τῆς κολοῦθς οὐρᾶς των μέχρι τῶν συνόρων τῆς ὁδοῦ. Ἐννοοῦσι τοὺς κλέπτας καὶ φαυλοβίους καὶ τοὺς καταδιώκουσι δι' ὕλακῶν, συντελοῦντες οὕτω οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας. Ἀναγνωρίζουσιν ἀμέσως τοὺς ξένους φαίνεται δὲ ὅτι δὲν εἶνε πρὸς αὐτοὺς λίαν εὐνοί. Ἄλλοτε μάλιστα εἰς τὰς καθαρῶς τουρκικὰς συνοικίας ἢ διεύλευσις ξένου μὴ φεσοφοροῦντος ἦτο ἐπιχειρήμα οὐχὶ ἀκίνδυνον. Ἀλλὰ τώρα ὡς ἐκ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀπαραιτήτου ἰσοπεδώσεως καὶ ὁμοιομορφίας του ὁ τοιοῦτος κίνδυνος ἢ ὀλοτελῶς ἐξέλιπεν ἢ ἐμειώθη ἐπαισθητῶς. Εἶναι πρᾶσι καὶ ἱκανοὶ πρὸς, ἄσκησιν, ἀπορῶ δὲ ἀληθῶς πῶς δὲν εὐρέθη τις νὰ χρησιμοποίησῃ τὰς δυνάμεις τῶν εὐρωστοτέρων εἰς τὴν κίνησιν μικρῶν φορτηγῶν ἀμαξίων, ὅπως γίνεται ἐν Εὐρώπῃ· ἀλλ' ἴσως ἡ παροιμιώδης ὀκνηρία των ἀποθαρρύνει τοὺς ἐπιχειρηματίας. Οἱ εἰδήμονες βεβαιοῦσιν ὅτι ἔχουσι τὴν ὀσφρησιν λίαν ἀνεπτυγμένην καὶ δύνανται διὰ τῆς ἐξασκήσεως νὰ καταστῶσιν ἐξαίρετοι θηρευτικοὶ κύνες. Περὶ τῆς ἐκτάκτου μάλισα νοημοσύνης τινῶν ἐξ αὐτῶν καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης ὁ κ. Μαυρογένης ἀναφέρει τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον. Ἄμαξα ἔθραυσέ ποτε τὴν κνήμην ἑνὸς τῶν κυνῶν, ἰατρός δὲ εὐρωπαϊὸς κατοικῶν ἐν τῇ συνοικίᾳ ἰδὼν τὸ συμβᾶν καὶ εὐσπλαχνισθεὶς τὸ παθὸν ζῶον, παρέλαβεν αὐτὸ εἰς τὸν οἶκον του καὶ τὸ ἐθεράπευσεν. Μετὰ πολὺν καιρὸν ὁ ἰατρός ἤκουσε τὴν ἐξώθυραν τοῦ οἴκου του κρουομένην, ἢ μᾶλλον ξεομένην, προβάς δὲ μετὰ περιεργείας παρετήρησε δύο κύνας, ἐξ ὧν ὁ εἰς ἦτο ὁ παρ' αὐτοῦ θεραπευθεὶς, ὅστις πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐπαναλάβει τὸν ἀλήτην βίον του καὶ ὁ ἕτερος ἔσυρεν ἀλγεινῶς τὸν τετραυματισμένον πόδα

του, παθόντα θλάσιν ἐκ τῶν τροχῶν ἀμάξης. Φανερόν ἦτο ὅτι ὁ θεραπευθεὶς παρ' αὐτοῦ κύων, μνήμων τῆς εὐεργεσίας, ὠδήγει τὸν παθόντα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰατροῦ χάριν θεραπείας, ὃ δὲ Ἀσκληπιάδης συγκινηθεὶς περιέθαλψε καὶ ἴασε καὶ τὸν ἀπροσδόκητον αὐτὸν πελάτην. Τὸ ἀνέκδοτον εἶνε περιεργότατον ἀληθῶς, ἂν δὲν ὑπῆρχον μερικαὶ ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἀκριθείας του, διότι τὸ ἔχω ἀναγνώσει τοῦλάχιστον δεκάκις μέχρι τοῦδε ὡς συμβάν ἐν Λονδίῳ. Νὰ εἶχεν ἀναγνώσει ἄρα γε τὰς ἐφημερίδας ὁ κύων τῶν ὁδῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐμιμήθη τὸν ἐν Λονδίῳ ὁμόφυλόν του; Πιθανωτέρα εἶνε ἡ ἐξηγήσις ὅτι τὰς ἐφημερίδας εἶχεν ἀναγνώσει ὁ κ. Μαυρογένης.

Ἡ φιλοσοφία τῶν θηλειῶν εἶνε ἀξιοθαύμαστος μετὰ συγκινήσεως ἐβλεπον πολλάκις τὰς δυστυχεῖς ταύτας μητέρας ἐξηπλωμένας ἐπὶ τοῦ παγεροῦ ἐδάφους ὑπὸ τὴν ἀνωφελῆ σχεδὸν σκέπην ἐξώστου τινός τρεμουσας ὑπὸ τὸν σφοδρὸν βορρᾶν, μαστιζομένας ἐκ τῆς βροχῆς καὶ ὅμως προσπαθοῦσας νὰ καλύψωσι μὲ τὰ λιπόσαρκα σκέλη των τὰ οἰμάζοντα νεογνά των καὶ νὰ γαλουχήσωσιν αὐτὰ μὲ τοὺς στεῖρους ἐκ τῆς ἀσιτίας μαστούς των. Ὁ μνημονευθεὶς Μαυρογένης ἀναφέρει ὅτι εἶδὲ ποτε ἐν τῇ ὁδῷ τῆς αὐτῆς ἀτυχῆ μητέρα, ἣτις εἶχεν ἀπολέσει τὰ νεογνά της καὶ ἣτις ἐπὶ τέσσαρας ὅλας ἡμέρας τὰ διειρήει παρ' ἑαυτῆ νεκρά, μὴ ἐννοοῦσα νὰ ἀποχωρισθῆ αὐτῶν οὐδ' ἐπιτρέπουσα νὰ ἀποκομίσωσι, μάτην δὲ προσπαθοῦσα διὰ θωπειῶν καὶ ἀσπασμῶν νὰ μεταδώσῃ αὐτοῖς θάλπος καὶ νὰ τὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν. Παρήγορον εἶνε ὅτι οἱ κάτοικοι ἀνεξαρτήτως τῆς ἐθνικότητος καὶ τοῦ θρησκευματος παρέχουσιν ἐξ αἰσθήματος εὐσπλαχνίας εἰς τὰς φιλοστόργους ταύτας λεχοὺς ἐπαινετὴν περιθαλψιν. Πάντοτε σχεδὸν παρατηρεῖ τις ὅτι ἡ θήλεια μετὰ τὸν τοκετὸν ἀποκτᾷ κοίτην ἐκ σωρῶν ἀχύρων, ἢ ρακῶν δωρηθεῖσαν αὐτῇ ὑπὸ φιλευσπλάγχχνου γείτονος. Ἐν αὐτῇ τῇ μεγάλῃ ὁδῷ τοῦ Πέραν, ὅπου συνωστίζεται τὸ πλῆθος τῆς ἐκλεκτῆς κοινωρίας κατὰ τὰς ὥρας τοῦ περιπάτου τὴν χειμερινὴν ἐποχὴν καὶ ὅπου διαγκωνίζεται ὁ ξένος διπλωμάτης μὲ τὴν ἀριστοκράτιδα φαναριώτισσαν δέσποιναν καὶ ὁ ἀρμένιος τραπεζίτης μὲ τὴν γαλλίδα ἐταίραν τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς, ὡς θλιβερός τόνος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποικίλου βόμβου διεκρίνοντο αἱ οἰμωγαὶ τῶν μικρῶν γόνων κυνὸς τεκούσης ἐπὶ τοῦ στενοῦ πεζοδρομίου, ἐγγὺς ἐνὸς φαρμακείου. Καὶ ὅμως οὔτε κατεπατήθησαν οὔτε ἀπεδιώχθησαν ἐκεῖθεν τὰ ταλαίπωρα αὐτὰ πλάσματα, ὅτε δὲ τὴν ἐπομένην ἀνεζήτησα τὴν ἄστεγον αὐτὴν οἰκογένειαν, ἀνεκάλυφα τὴν μητέρα ἐντὸς τοῦ κοιλώματος παραθύρου τοῦ ὑπογείου, ἐξηπλωμένην μετὰ τῶν τέκνων της ἐπὶ παχέας στρώματος ρινισμάτων ξύλου, καὶ τὸ σωστικὸν αὐτὸ καταφύγιον βεβαίως

εἶχε χορηγηθῆ ὑπὸ τοῦ ἐλεήμονος καταστηματάρχου. Μοὶ διηγήθησαν ὡσαύτως ὅτι κύων ἔτεκε ποτε ἐντὸς τῆς σκοπιᾶς φρουροῦ, ὃ δὲ ἀγαθὸς στρατιώτης προετίμησε νὰ μείνῃ εἰς τὸ ὑπαιθρον τρέμων ἐκ τοῦ ψύχους παρὰ ν' ἀποδιώξῃ ἐκεῖθεν τὸ δυστυχὲς ζῖον.

Ὡς πρὸς τὰς ἐρωτικὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις ὑπάρχει πολλὴ ἐλευθερία ἕνεκα τῆς πληθύος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, καὶ τὰ διαπραττόμενα φανερὰ εἰς τὰς ὁδοὺς κατὰ πᾶσαν στιγμὴν σκανδαλίζουν τοὺς σεμνοτέρους. Ἄντι ὅμως ν' ἀναφέρω κρίσεις καὶ παρατηρήσεις ἰδικὰς μου, αἰτινες πιθανόν, εἰ καὶ τὸ θέμα μου εἶνε κυνικόν, νὰ ἦσαν παρακεκινδυνευμένα καὶ ἀπροσδιόνσοι, προτιμῶ νὰ παραθέσω μίαν περικοπήν γλαφυρὰν καὶ πνευματώδη ἐκ τῆς μονογραφίας, ἣν πολλάκις προανέφερα. Ἴδου αὐτῆ: «Ἐχω κύνα καταγόμενον ἐκ τοῦ γένους τούτου, γεννηθέντα ὅμως ἐντὸς τοῦ κήπου μου καὶ γόνον μητρὸς καταγωγῆς μὴ χυδαίας μέχρι τῆς τετάρτης γενεᾶς. Ὁ κύων οὗτος, ὃν κατέστησα φύλακα τοῦ κήπου μου, ἐγένετο ἐξαίρετος, εὐσωμος, ρωμαλέος· μὴ ὑποστάς ποτε κακουχίας, κατέστη σχεδὸν εὐγενῆς, ἀλλ' εὐγενῆς νωπῆς χρονολογίας, ὡς οἱ ἰδαλγοὶ τῆς Ἰσπανίας. Εἶνε ἀνδρείοτατος, φέρει οὐρὰν ἀκραίαν καὶ πυκνήν, ἀνυψουμένην ἐν εἴδει λοφίου. Ἔχει τὸ ἦθος ὑπερήφανον. Ἐξελέξατο δύο θηλείας κιτρίνου χρώματος (διότι αὐτὸ τὸ χρῶμα, φαίνεται, προτιμᾷ) καθαρῶν καὶ εὐσάρκων. Τὰς τρέφει καλῶς, κομίζων αὐταῖς ἐκλεκτὰ ἐδέσματα ἐκ τοῦ μαγειρείου, ἔνθα συχνάζει μετ' οἰκειότητος. Αἱ θήλειαι ὀφείλουσιν αὐτῷ ὑπακοήν. Εἰσὶν ἠναγκασμένοι νὰ μένωσιν εἰς τὸ πρόθυρον τοῦ οἴκου μου, ἐπὶ στρωμνῆς ἣν αὐτὸς ἔστυρεν ἐκεῖ καὶ ἔθετο εἰς τὴν διάθεσίν των. Ὅψεποτε θέλουσι νὰ ἐξέλθωσι διὰ ν' ἀναπνεύσωσι καὶ νὰ κινηθῶσιν ὀλίγον, πρέπει νὰ συνοδεύωνται παρ' αὐτοῦ· ἐνῶ αὐτὸς ἀπεναντίας δικαιούται νὰ ἐξέρχηται μόνος, νὰ ἐρωτοτροπῆ πρὸς ἄλλας θηλείας τῆς συνοικίας καὶ νὰ συνάπτῃ αἱματηρὰς μάχας μετὰ τῶν ἀντιζήλων». Ὡς βλέπετε τὰ ἦθη τῶν τετραπόδων ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο δὲν διαφέρουσιν ἀπὸ τὰ τῶν διπόδων κατοίκων τοῦ τόπου, ἡ δὲ ὑπαρξὶς τοῦ χαρμελίου ἐπιβάλλεται εἰς πάντα τὰ ἔμψυχα.

Ἄλλ' ὅμως αὐτῇ ἡ περὶ τὰ ἦθη ἀκρασία κέκτηται σπουδαίαν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς δημοσίου υἰείας. Μολονότι τὸ πλῆθος τῶν κυνῶν εἶνε τοσαῦτο μέγα, ἡ φοβερὰ νόσος τῆς λύσσης εἶνε ἐν τούτοις σπανιωτάτη μεταξὺ αὐτῶν, ἐνῶ παρ' ἡμῖν παρὰ τὸν περιορισμένον ἀριθμὸν καὶ τὴν κατ' ἔτος ἐξολοθρευτικὴν περιουσίαν τοῦ κυνοθήρα, ὀλόκληρα καραβάνια λυσσῶντων πέμπονται ἐκάστοτε πρὸς τὸν Παστέρ. Ὁ διακεκριμένος ἐπιστήμων συγγραφεὺς τῆς περὶ κυνῶν μονογραφίας ἀποδίδει τοῦτο εἰς τὴν ὅπως δήποτε εὕρεσιν τῆς καθημερινῆς των τροφῆς, εἰς τὴν

ἀφθονίαν τοῦ ὕδατος καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν εὐκόλον καὶ ἀκόλυτον ἐπεχείρησιν τῶν φυσικῶν ὁρμῶν. Διότι πανταχοῦ ἔπου οἱ κύνες ὑπόκεινται ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῶν ἀνθρώπων, οἱ οἰκοδεσπότες ἔργα Ἡρώδου ἐκτελοῦντες, ἀπορρίπτουσι καὶ ἐξαφανίζουσι μετὰ πάντα τοκετὸν κατὰ προτίμησιν τὰ θήλαα ἐκ τῶν νεογνῶν, ἐπειδὴ ἡ συντήρησις τῶν θηλέων εἶνε ὅπως δῆποτε ὀχληροτέρα εἰς τὸν οἶκον. Τούτου ἕνεκα ὑπάρχει μεγάλη δυσαναλογία μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δύο φύλων καὶ συχνάκις βλέπομεν ἐπαναλαμβανόμενον τὸ θέαμα τεσσαράκοντα μνηστήρων καταδιωκόντων μίαν καὶ μόνην Πηνελόπην. Ἐνῶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ πληθυσμὸς ἀμφοτέρων τῶν φύλων μένει ἄθικτος ἐν τῇ ἰσορροπίᾳ, ἣν ὠρίσεν ἡ προνοητικὴ φύσις. Ὡστε ἡ ἀγνεία καὶ ἡ ἐγκράτεια δὲν εἶνε προφυλακτικὰ κατὰ τῆς λύσεως. Ἄς λάβωσι, παρακαλῶ, ὑπὸ σημείωσιν τὸ πειστικώτατον αὐτὸ παράδειγμα οἱ εὐμενεῖς ἀκροαταὶ μου καὶ ἰδιαίτερος ἐξ αὐτῶν οἱ ἄγαμοι καὶ οἱ ἐμφορούμενοι ἀπὸ ἀσκητικῆς διαθέσεως.

Πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ μνημονεύονται ἀπόπειραι περὶ ἐλαττώσεως τοῦ ὀχληροῦ ἀριθμοῦ τῶν ζῴων τούτων. Ἄλλ' οὐδεμία αὐτῶν φαίνεται ἠδδοκίμησεν. «Ἐπὶ Σουλτάνου Ἀχμέτ τοῦ Α', διηγεῖται ὁ Βυζάντιος¹ συμβάντος μεγίστου θανατικοῦ, οἱ ἱατροί, ὅλοι τότε σχεδὸν Ἑβραῖοι, ἐπρότειναν ὅτι ἔπρεπε νὰ ληφθῇ κατ' αὐτῶν μέτρον, ὡς διαδιδόντων τὸ μόλυσμα. Διέταξε λοιπὸν ὁ Σουλτάνος νὰ φονευθῶσιν, ἀφοῦ πρῶτον ἐρωτηθῇ ὁ Σείχουλισλάμ· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν ὅτι τὰ ζῶα ἔχουσι ψυχὴν καὶ ἐπομένως δὲν δύναται τις ἀνεγκλήτως νὰ τὰ φονεύσῃ. Ἀπεφασίσθη τότε νὰ περιορισθῶσιν εἰς τινὰ τῶν παρακειμένων ἐρημονήσων κ' ἐκεῖ νὰ τρέφονται ὑπὸ τῶν βυρσοδεψῶν εἰς τοὺς ὁποίους χρησιμεύουσι τὰ περιττώματά των, καὶ μετοκομίσθησαν χιλιάδες». Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μαχμούτ. Ὁ μεγαλεπήβολος μονάρχης καὶ πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ἀφοῦ ἐπάταξε τοὺς Γενιτάρους, ἠθέλησε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀσχημίας. Ἄλλ' ὡς ἡ παράδοσις διηγεῖται, ἐν τῶν πλοίων τῶν μετακομιζόντων τὸ ἀλλόκοτον αὐτὸ φορτίον εἰς τὰς ἐρημονήσους κατεποντίσθη, πολλοὶ δὲ τῶν ἐξορίστων ἔσχον τὴν πόλμην νὰ διαπεραιωθῶσι νηχόμενοι, καίτοι ἡ ἀπόστασις εἶνε μεγάλη, εἰς τὸ προσφιλὲς πάτριον ἔδαφος. Ὅθεν ἐξ οἴκου ἐφείσθησαν τῶν λοιπῶν. Λέγεται ὅτι τὸ πείραμα ἐπανελήθη μετὰ τινὰ χρόνον καὶ μέγας ἀριθμὸς αὐτῶν μετεκομίσθη εἰς τι παρὰ τὸν Ἑλλάσποντον μέρος,

¹ Κωνσταντινουπόλις τῆμ, Α' σελ. 92.

πλησίον τῆς Καλλιπόλεως. Τὸ πειναλέον στίφος ἀφθὲν ἐλεύθερον εἰς τὴν ξηρὰν ἐρρίφθη εἰς τοὺς πλησίους ἀμπελώνας τῆς χώρας, σταφυλοβριθεῖς ἕνεκα τῆς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ τοὺς ἐλεηλάτησεν. Οἱ κάτοικοι ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ παρεπονήθησαν κατὰ τὰς πρωτοφανοῦς ταύτης κτηνοτροφίας, ἥτις ἀπέβαινε τόσον καταστρεπτικὴ εἰς τὴν γεωργίαν, διὸ διεκόπη ἡ καταναγκαστικὴ μετανάστευσις. Ἦκουσα ὡσαύτως ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι πρὸ ἐτῶν Εὐρωπαϊῶς τις προέτεινε εἰς τὴν κυβέρνησιν ν' ἀναλάβῃ τὸν καθαρισμὸν τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τῶν κυνῶν, πληρώνων μάλιστα καὶ μικρὸν τι τμήμα δι' ἕκαστον ὠρισμένον ἀριθμὸν αὐτῶν, σκοπεύων νὰ χρησιμοποίησῃ τὰ δέρματά των εἰς βυρσοδεφικὴν βιομηχανίαν. Ἄλλ' ὁ ὀθωμανικὸς πληθυσμὸς ἐξηγέρθη κατὰ τῆς ἀσεβοῦς ταύτης ἐξωνήσεως, ἐπενόησε δὲ τέχνασμα εὐφυὲς πρὸς μεταίωσιν αὐτῆς. Τὴν ἡμέραν τοῦ προσκυνήματος τοῦ Σουλτάνου ἔτοποθετήθη εἰς τὸν δρόμον ἐξ οὗ ἐπρόκειτο νὰ διέλθῃ ἡ αυτοκρατορικὴ συνοδία κύων φέρων ἐξηρητημένην ἐκ τοῦ τραχήλου πινακίδα, ἐν εἴδει ἱκετηρίου ἀναφορᾶς τῶν κυνῶν τῆς πρωτεύουσας, παραπονουμένων ὅτι αὐτοὶ οἱ δικαρινόμενοι διὰ τὴν πίστιν των δὲν ἦτο δίκαιον νὰ παραδοθῶσιν εἰς χεῖρας ἀπίστων. Ὁ ἄναξ ἐγέλασεν καὶ ἡ ἄδεια τῆς ἐξολοθρεύσεως δὲν παρεχωρήθη.

Ὁ Δὲ Ἀμίτσης ἀναφέρει ὅτι συχνάκις ἐνεργεῖται μερικὴ ἐξολόθρευσις αὐτῶν διὰ δηλητηρίου εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς τῆς πόλεως συνοικίας, ὑπὸ τῶν ἱατρῶν καὶ ἐπιστημόνων, ὧν τὰς νυκτερινὰς μελέτας ταρασσεῖ ὁ ἀέναος αὐτῶν θόρυβος, τὸ τοιοῦτο ὅμως δὲν ἀληθεύει, καθὰ ἐπιτοπίως ἐπληροφορήθην, διότι ἄλλως τε τὸν ἀθρόον αὐτὸν ὄλεθρον κατ' οὐδένα λόγον θὰ ἠνείχετο τὸ ὀθωμανικὸν στοιχεῖον. Τὸ μέτρον ἐφηρμόσθη μόνον ἐν τῇ νήσῳ Πριγκίπῳ πρὸ τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος δημάρχου φιλοπροόδου καὶ δραστηρίου, ἀπαλλάξαντος τὴν περικαλλῆ νησίδα ἀπὸ τῆς ἀηδοῦς ταύτης λέπρας. Ἄλλ' ἐν τῇ εἰρημένῃ νήσῳ ὁ πληθυσμὸς εἶνε ἀμιγῆς χριστιανικὸς. Οἱ ὀθωμανοὶ παρεκτός τῆς οἰκτίρμονος προστασίας καὶ περιθάλψεως, δεικνύουσι πρὸς τὰ ζῶα ταῦτα μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν πολλάκις ἀκατανόητον. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω σκηνὴν τινὰ ἧς παρέστην μάρτυς καὶ ἥτις κατέλιπεν εἰς τὸ πνευμά μου ἀνεξαλείπτους ἐντυπώσεις. Ἦτο Παρασκευή, ἡμέρα τοῦ προσκυνήματος, τῇ εὐμενεῖ δὲ συστάσει τῆς ἡμετέρας προξενικῆς ἀρχῆς ἠτύχησα νὰ εἰσαχθῶ καὶ νὰ τοποθετηθῶ εἰς τὸ κομψὸν παρὰ τ' Ἀνάκτορα περίπτερον τῶν ξένων, ὅπως ἀπολαύσω κάλλιον τοῦ θεάματος. Τὸ περίπτερον ἦτο πληρὲς ξένων περιηγητῶν καὶ μελῶν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, βόμβος δὲ ποικίλων γλωσσῶν ἀντήχει ἐν αὐτῷ. Τὸ θέαμα ἦτο ἐξάισιον. Ὁ

θαλπερός ἥλιος τοῦ φθινοπώρου ἤστραπτεν εἰς στερέωμα σαπφείρινον· πέραν ἐμάρμαιρε γαλανή ἢ ἀκύμων Προποντίς καὶ ὁ ἀργυροδίνης Βόσπορος, οὐ τὰ νερά ἠύλακοῦντο ἀπὸ μυριάδας ἀκατίων καὶ μικρῶν ἀτμηθρῶν σκαφῶν· ἀμαυρὰ δάση κυπαρίσσων διεχώριζον τοὺς λευκάζοντας ὄγκους τῶν διαφόρων συνοικισμῶν τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης, ἐξ ὧν ἐξέφευγον κατ' ἀποστάσεις εὐπετῶς ὡς βέλη οἱ χαρίεντες μιναρέδες, ἄνωθεν δὲ αὐτῶν διὰ γραμμῶν μαλακῶν, διὰ κλίσεων νοχελῶν κατήρχοντο οἱ λόφοι οἱ ἐπιστέφοντες τὰς μαγικὰς ἀκτὰς, περιβεβλημένοι στολὴν χλοερὰν ἀντιπροσωπεύουσαν πάσας τὰς ἀποχρώσεις τοῦ πρασίνου. Ἐνώπιον ἡμῶν ὠρθοῦτο νεοστιλβές, καὶ ἐλαφρὸν ὡς ἀθροτέχνημα τὸ σουλτανικὸν τέμενος. Εἰς τὰ περίξ ἦσαν παρατεταγμένα τὰ διάφορα σώματα τῆς ἐπιλέκτου φρουρᾶς τῆς πρωτεύουσας. Αἱ λόγχοι τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ χρυσᾶ σειρήτια καὶ αἱ ἐπωμίδες τῶν ἀξιωματικῶν ἐλαμποκόπουν εἰς τὸν ἥλιον. Ὅπισθεν αὐτῶν συνωστίζετο τὸ πλῆθος, τὰ ἐρυθρὰ δὲ φέσια τῶν στρατιωτῶν καὶ οἱ λευκοὶ πέπλοι τῶν πυκνῶν ὀμίλων τῶν ὠθωμανίδων ὠμοιάζον μὲ ἐναλλασσοῦσας πρασιάς μηκῶνων καὶ λευκάνθεμων. Ἦτο ἀληθὴς πανήγυρις αἰγλης καὶ χρωμάτων. Μία παρισινὴ κυρία, σύζυγος Γάλλου προξένου ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀνήκουσα εἰς τὸν φιλικὸν ὄμιλον εἰς ὃν καὶ ἐγὼ συμπεριελαμβανόμην καὶ διὰ πρώτην φοράν βλέπουσα ὡς καὶ ἐγὼ τὸ θέαμα, δὲν ἔπαυε νὰ μοὶ ἐπαναλαμβάνῃ ἐνθουσιῶσα : —C' est merveilleux ! C' est féérique !

Ἡ ὥρα τῆς τελετῆς προσήγγιζεν. Εἶχον ἤδη προσέλθει λαμπροστόλιστοι ὁ μέγας βεζύρης, οἱ ὑπουργοὶ καὶ πάντες οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ τοῦ Κράτους. Ἀνεμένετο ἡ ἀφιξίς τοῦ ἀνακτος καὶ κατὰ τὸ ἔθιμον ἐρρίπτετο διὰ πτύων μετὰ σπουδῆς ὑπὸ ἐργατῶν χῶμα ἐκ μικροῦ φορτηγοῦ ἀμαξίου εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ, ὅπως διέλθῃ ἐπὶ ἀπατήτου χώρου ἢ Μεγαλειότης Του. Αἶφνης τὸ ὄμμα μου θαμβωμένον ἐκ τόσης λάμπφως ἔπεσε ἐπὶ τινος ἀντικειμένου ἀμαυροῦ κειμένου ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡλιοφωτίστου ὁδοῦ καὶ ἀντικρῦ τῆς εἰσόδου τοῦ προαυλίου ἦτο κύων εὐσωμος, χρώματος ὑπομέλανος, ὅστις εἶχε κατακλιθῆ ἐκεῖ, συνεσπειρωμένος μὲ τὸ ρύγχος παρὰ τὴν οὐράν, ὑπνώτων μακαρίως. Ἀνέμενα νὰ ἴδω τινὰ ἐκ τῶν τόσων στρατιωτῶν, ἐκ τῶν τόσων ἐκεῖ φυλάκων τῆς τάξεως καὶ ἐπιτηρητῶν τῆς εὐπρεπειᾶς μεταβαίνοντα καὶ ἀποδιώκοντα αὐτόν· ἀλλ' οὐδεὶς ἐκινήθη. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀφίκετο ὁ Πασιδὰχ ἐφ' ἀμάξης ἀνοικτῆς, ἐν τῷ μέσῳ διπλοῦ στοίχου στραταρχῶν καὶ πασσάδων μὲ στολὰς καταχρύσους, μὲ στήθη διάστερα ἐκ παραστήμων, πεζῆ βαινόντων, ἐνῶ ὅπισθεν τῆς ἀμάξης ἔβαινε μετὰ σπουδῆς σμηγνός εὐνούχων καὶ ἵπποκόμων, μὲ τὰς χεῖρας εὐσεβάστως συμπεπλεγμέ-

νας. Ἡ λαμπρὰ συνοδία παρήλθεν ὡς ὄπτασία, ἐνῶ δὲ ἀντήχουν ἀκόμη βροντώδεις αἱ κραυγαὶ τῶν στρατιωτῶν : *Παδσαχὴμ τὸακ γιασᾶ !* Ἔστρεψα πάλιν τὸ βλέμμα εἰς τὴν ὁδόν. . . Ὁ κύων ἦτο ἀκόμη ἐκεῖ ἐξηπλωμένος. Ἐπειτα ἐγένετο στρατιωτικὴ παρέλασις. Τὰ τύμπανα ἐδοῦπησαν, αἱ σάλπιγγες ἤχησαν ὀξέως, τὰ σείστρα δι' ὧν εἰσὶν ἐφωδιασμένοι κατ' ἐξαιρέσειν αἱ τουρκικαὶ στρατιωτικαὶ μουσικαὶ ἐκωδώνισαν. Ἐκινήθησαν οἱ λόχοι, καὶ τὰ τάγματα μὲ τὰς σημαίας ἀναπεπταμένας, οἱ γιγάντειοι σωματοφύλακες, οἱ ζουάβοι μὲ τὰς πρασίνοὺς κιθάρες, οἱ νευρικοὶ καὶ εὐκίνητοι Ἀλθανοὶ μὲ τὰ σελάχια, οἱ ἡλιοκαεῖς Σῦροι, οἱ ἄλκιμοι πεζοναῦται· διήρχοντο πάντες εὐθυτενῶς μὲ βῆμα ἔρρυθμον, ὑπὸ τοὺς ἐνθουσιῶδεις ἤχους τῶν ἐμβατηρίων καὶ αἱ σημαῖαι προσέκλινον καὶ οἱ ἄνδρες ἀνεφώνουν πρὸ τοῦ μονάρχου, θεωμένου ἀπὸ τινος τῶν παραθύρων τοῦ τέμενους. Ἐπειτα ἦλθεν ἡ θύελλα τοῦ ἵππικου· αἱ ἴλαι προέβησαν καλπάδην, καὶ παρήλασαν οἱ λογχοφόροι μὲ τὰ μακρὰ σημαιοστεφῆ ὀρόρατα, οἱ ἐλαφροὶ ἵππεῖς μὲ τοὺς μέλανας κίρκασσιανούς σκούφους, μὲ τὰ ξίφη γυμὰ καὶ σελαγίζοντα ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ἀκολούθως ἡ αὐτοκρατορικὴ συνοδία ἐπανήλθε μετὰ τῆς αὐτῆς πομπῆς εἰς τ' ἀνάκτορα, ἐπόμενου μακροῦ στοίχου ἀμαξῶν ζηλοτύπως ἐγκλειουσῶν τὰς τιμαλφεῖς καὶ ἀπροσίτους καλλονὰς τοῦ γυναικωνίτου. Καὶ ὁ κύων ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἐκεῖ ἀκίνητος· ἡ δόξα, ὁ πλοῦτος, ἡ ἰσχὺς, τὸ κάλλος, ὅλα τὰ μεγαλεῖα τοῦ κόσμου τούτου παρήρχοντο ἐνώπιόν του, καὶ αὐτὸς ὁ πλάνης καὶ ἀνέστιος ὡς τις φακίρης ἢ φιλόσοφος κυνικός οὐδὲ κατεδέχετο νὰ ἐγείρῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ τὰ παρατηρήσῃ ! Ὅτε μετ' ὀλίγην ὥραν ἐπέστρεφον ἰλιγγιῶν ἐκ τῆς λαμπρότητος τοῦ θεάματος καὶ ἀνεπόλουν πάσας αὐτοῦ τὰς λεπτομερείας, ἡ σκιαγραφία τοῦ παραδόξου καὶ φανταστικοῦ ἐκείνου ζώου παρέμενε ὡς μελανὸν στίγμα εἰς ὅλην τὴν εἰκόνα καὶ ἐνεθυμούμην τὰς πενιχρὰς παρατάξεις μας κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἢ βασιλικὰς ἐορτὰς καὶ ἀνελογιζόμεν ἔν τῇ συμπαροβολῇ πόσα ἄρα γε ἄγρια λακτίσματα κλητήρων καὶ πόσους σπαθισμοὺς θὰ ἐδέχετο οὐ μόνον ὁ αὐθάδης κύων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐλεύθερος πολίτης, ὁ ἐκλογεὺς καὶ ἐκλέξιμος, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ τοποθετηθῇ ἐν μέσῳ ὀδῶν Ἐρμού κατὰ τῆς αὐτῆς ἡμέραν.

Τὸ κράτος τῶν κυνῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει θὰ διαρκέσῃ ἄρα γε ἐπὶ πολὺ ; ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν θὰ προβαίῃ διαρκῶς πολλαπλασιαζόμενος ; Τὸ ἐπ' ἐμοὶ πολὺ ἀμφιβάλλω. Ὁ πολιτισμὸς εἰσχωρεῖ ραγδαίως καὶ ἀκατάσχετος εἰς τὴν γηραιὰν καθέδραν τῶν Σουλτάνων. Ὁ ἀτμός, ὁ θαίμων ὁ κυρίαρχος τοῦ αἰῶνος, βρέμει ὀλίγα βήματα μακρὰν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὅπου ἄλλοτε ὠδηγοῦντο τεταπεινωμένοι καὶ περιδεεῖς οἱ πρέσβεις τῶν

εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, σύρων τὴν ἐπιμήκη ἀμαξοστοιχίαν, ἐξ ἧς ἀποβιβά-
ζεται ἀπευθείας ἐκ Παρισίων προερχόμενος ὁ ξένος περιηγητής, μὲ τὸν
μακρὸν αὐτοῦ ἀδιάβροχον μανδύαν καὶ τὴν θήκην τῶν διόπτρων ἐξηρητη-
μένην διὰ τελαμῶνος ἐκ τῶν ὤμων. Ὁ πολιτισμὸς παρορῶν τὰς ιστορι-
κὰς παραδόσεις, καταργῶν τὰ ἔθιμα, ἐκρίζων τὰς προλήψεις θὰ ἐπιβάλλῃ
καὶ ἐκεῖ μίαν ἡμέραν συνθήκας κρείττονος δημοσίου ὑγιεινῆς καὶ εὐπρε-
πειας. Τότε τὸ ταλαίπωρον τῶν ἀδεσπότην κυνῶν γένος θὰ ἐλαττωθῇ
ἐπαισθητῶς καὶ ἴσως ἐκλίπη παντελῶς, μετ' αὐτοῦ δὲ θὰ συνεκλίπη καὶ
μὴ ἀφορμὴ ἀναμνήσεων, περιγραφῶν καὶ δημοσίων ἀναγνωσμάτων.

Χαρολάμπης "Αννίνος.

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΙΤΑΛΙΑΣ¹

Ἐκ νεαρῶτάτης ἡλικίας μετὰ ζωηροῦ παρηκολούθησα ἐνδιαφέροντος
τὰ ἔργα τοῦ πρώτου ἐν Ἀνατολῇ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου.
Ἐγνώριζον ὀνομαστὶ μακρόθεν τοὺς γεραροὺς τοῦ λόγου ἀγωνιστάς, ὅσοι
παρῆλθον ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου καὶ κατέλιπον ἀνεξίτηλα ἔχνη τῆς
ἑαυτῶν ἐργασίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Συνεκοινώ-
νουν, ὡς βλέπετε, μετὰ πάντων ὑμῶν μακρόθεν, ἀκριβῶς ὅπως καὶ κατὰ
τὴν στιγμὴν ταύτην σὰς γνωρίζουσι καὶ παρακολουθοῦσι τὴν σοβαρὰν
ὑμῶν σταδιοδρομίαν οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἕλληνες. Ἐν μόνον δὲν
ἠδύνατο νὰ προῖδῃ ἡ παιδική μου φαντασία, ὅτι μετὰ πάροδον ἰκανῶν
ἐνιαυτῶν εὐμενῆς τύχῃ ἤθελε μὲ φέρει ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν, μεθ' ὧν διὰ
τοσοῦτων συνδέομαι παραδόσεων. Ἐὰν τοῦτο δὲν ἐφανταζόμην τότε,
πρὶν ἢ ἔτι ἐγκαταλείψω τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν πατρίδα, πολὺ ὀλι-
γώτερον ἠδυνάμην νὰ σκεφθῶ ὅτι ἡ καλοκάγαθος ὑμῶν φιλοξενία ἤθελε
μοὶ ἐπιδαψιλεύσει τὴν τιμὴν ν' ἀνέλθω τὸ βῆμα τοῦτο, ἀφ' οὗ τοσοῦτων
καὶ τοιοῦτων σοφῶν ἀνδρῶν ἠκούσθη ὁ πειστικὸς καὶ εὐφραδὴς λόγος. Ἡ
τιμὴ αὕτη, ἧς ἀξιούμαι, μὲ καθιστᾷ τοσοῦτῳ μᾶλλον δευτέρου, κα-
θῶσον δυστυχῶς αἱ ἐνταῦθα ἀσχολίαι μου δὲν μοὶ ἐπέτρεψαν νὰ ἐνδια-
τρίψω περὶ θέμα τι σοβαρωτέρας μελέτης καὶ ἐπαξιώτερον τῆς ὑμετέρας
ἐπιεικοῦς κρίσεως. Οὐχ' ἦττον θερμὰς ἀφείλω εὐχαριστίας εἰς τὴν Α.

¹ Ἀπηγγέλθη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Κων/πόλεως τὴν 31ην
Ἰανουαρίου 1890.

Ἐξ τὸν πρόεδρον, μέγαν ρήτορα Καλλιάδην βέην, ἐκ πρωτοβουλίας τοῦ
ὁποίου καταλέγομαι μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου,
καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς ἐταίρους, οἵτινες ἐξήνεγκον τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν ἐτυ-
μηγορίαν.

Τὰς ἐξ Ἰταλίας ἀναμνήσεις μου, τὰς ὁποίας ἔλαβον ὡς θέμα τῆς
ἐμῆς ὀμιλίας, δὲν ἐταξινόμησεν ἔτι ὁ χρόνος. Πρὸ μικροῦ μόλις διέπλεον
τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, μὴ γνωρίζων ὅτι, κατερχόμενος εἰς τὴν
Ἑλλάδα δὲν θὰ ἐπανέβλεπον τὴν ὠραίαν ἐκείνην χώραν, τὴν ὁποίαν ἡ
φύσις διὰ τοιοῦτων ἐπρόικισε θαυμασίων χαρισμάτων. Ἀκόμη νομίζω
ὅτι ἐκτείνεται πρὸ ἐμοῦ ὁ ἀχανὴς καὶ θαυμάσιος τῆς Νεαπόλεως κόλπος,
ὁ ἐπιστεφόμενος ἐκ τῆς ζωηρᾶς φλογὸς καὶ τοῦ λευκοῦ καπνοῦ τοῦ Βε-
ζουβίου· ἔναυλα ἔτι εἰσὶν εἰς τὴν ἀκοήν μου τὰ πρωτότυπα καὶ μεστὰ
ἀνυποκρίτου εὐθυμίας ἄσματα τῶν Νεαπολιτανῶν, ἡ ὄχλοβὴ τῶν ζει-
κινήτων καὶ ἀειγελώντων κατοίκων τῆς Ἁγίας Λουκίας, ἀκόμη δὲ μοὶ
φαίνεται ὅτι συναναμιγνύομαι ἐν τῇ προκυμαίᾳ καὶ τῷ Δημοτικῷ κήπῳ
μετὰ μυρμηκιοῦς ἀνθρώπων, ὧν προσέχει ἡ κομφή, ἡ λάλος, ἡ φιλά-
ρεσκος Νεαπολιτανή. Ὅλα ταῦτα ἐν τούτοις παρῆλθον, συμπαράσυραντα
καὶ τοῦ Καστελλαμάρε τὴν δρόσον καὶ τοῦ Σορρέντου τὴν ἀφελή, ὡς ἐν
μῆ ὀικογενεῖα, ζωὴν, καὶ τῆς μικρᾶς Κάπρης τὴν ἀπέραντον καὶ ἀγρίαν
φύσιν. Παρῆλθον τοῦ ἀγίου Πέτρου ἡ ἐπιβάλλουσα τέχνη, τῆς Ρωμαϊκῆς
ἀγορᾶς τὰ λευκὰ ἐρείπια, οἱ γηραιοὶ θόλοι τῶν ἀνακτόρων τῶν Ρωμαίων
Καيسάρων, τοῦ Κελοσσαίου τὸ καταπλήσσον μεγαλεῖον, τὰ ἱερά βᾶθρα
τοῦ Καπιτωλίου καὶ τὸ Πάνθειον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἀναπαύεται ἡ κόνις ἐνὸς
μεγάλου καλλιτέχνου καὶ ἐνὸς μεγάλου βασιλέως—τοῦ Ραφαήλου καὶ
τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ. Παρῆλθον πᾶσαι αὐταὶ αἱ ὠραῖαι εἰκόνες,
ἀποτυπωθεῖσαι ἀναμῆξ καὶ συγκεχυμέναι ἐν τῇ μνήμῃ μου, ἑωσὺ ὁ χρό-
νος, ὁ καταστρέφων ἀνηλεῶς πᾶσαν τοῦ ἀνθρώπου εὐτυχίαν, ἐξασθενίση
τὸ φῶς καὶ τὸ χρῶμά των, καταλείπων ἀσθενῆ καὶ δυσδιάκριτα ἔχνη
τῆς πρὸ ἐμοῦ διαβάσεώς των.

Τὴν πρώτην, καθ' ἣν εἰσηρχόμην διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Ρώμην, τὸ
πρῶτον ἀντικείμενον, ὅπερ προσέπεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου ἦτο ἡ
μακρὰ σειρά τῶν ρωμαϊκῶν ὑδραγωγείων, ἡ ἐκτεινομένη ἐν τῷ Ρωμα-
ικῷ ἀγρῷ, ἀπὸ ἰκανῆς πρὸ τῆς ἰταλικῆς πρωτεύουσας ἀποστάσεως μέχρι
τοῦ σιδηροδρομικοῦ αὐτῆς σταθμοῦ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ὑποτασ-
σόμενος εἰς τὴν ἰσχὺν τῆς ἐπιβλητικῆς πρὸ ἐμοῦ θεας, ἐνόμισα ὅτι ἐπα-
νέρχεται αἴφνης ἀπὸ τοῦ σκότους τῶν αἰώνων ἡ μεγαλειόβουλος, ἡ αὐ-
στηρά, ἡ κοσμοκράτειρα Ρώμη, καὶ προησθάνθη ὅτι ἡ πρώτη μου αὕτη
ἐντύπωσις θὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία, θὰ ὑπερισχύσῃ δηλαδὴ πασῶν τῶν

λοιπῶν ἐκ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ βίου μου. Δὲν εἶχον ἀκόμη γνωρίσει τὴν νεωτέραν Ἰταλίαν, δὲν εἶχον ἀποθαυμάσει τὴν σύγχρονον τέχνην, οὐδὲ μελετήσει τὸν κοινωνικὸν καὶ πολιτειακὸν αὐτῆς ὀργανισμόν. Ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐπίστευσα ὅτι ὁ ἀρχαῖος ρωμαϊκὸς κόσμος θὰ ἐπισκιάσῃ ἐν τῇ ἀντιλήψει μου τὸν νέον ἰταλικόν, ὅπως μέγα εὐκλεοῦς ἀνδρὸς ὄνομα βαρύνει καὶ τὸν μᾶλλον φιλότιμον υἱόν.

Ὁ βίος ἅπας τῶν δορικτητόρων κατακτητῶν ἀποτυπῶται εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ρωμαϊκῆς τέχνης. Ἡ τέχνη αὕτη δὲν ἀποπνέει τὴν χάριν, τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐλληνικῆς. Δὲν ἀναβιβάζει τὸν νοῦν εἰς τὸ ἰδεῶδες, ὡς ὁ ἀπέριττος, ὁ λευκός, ὁ γραφικὸς μας Παρθενῶν δὲν ἀποκαλύπτει τὴν ἰδέαν τοῦ θείου κάλλους, ὡς ἡ ἡμετέρα Ἀφροδίτη τῆς Μήλου. Καὶ τὸ Κολοσσαῖον καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ ἀγορὰ καὶ αἱ Μαδόνας ἢ οἱ Καίσαρες τῶν Μουσειῶν τῆς Νεαπόλεως, τῆς Ρώμης καὶ τῆς Φλωρεντίας ἐμποιοῦσι τὴν κατάπληξιν, τὸ βαρὺ καὶ αὐστηρὸν τῆς ἀρχαίας ἰταλικῆς φυλῆς. Πολλάκις, ἐξερευνῶν τοὺς ρωμαϊκοὺς τάφους τῆς Via Appia Antica, ἢ μονάζων ὑπὸ τοὺς παμμεγέθεις θόλους τοῦ Παλατινοῦ λόφου, εὗρον τὴν νεκρὰν ταύτην Ρώμην τοσοῦτω σύμφωνον πρὸς τὴν ἄλλοτε κοσμοκρατήσασαν, ὥστε ἀκουσίως ἀνεμνήσθη ὠρισμένων ἐπεισοδίων τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας, ἱστορίας θυσιῶν ἅμα καὶ αἱμάτων, ἐγκλημάτων ὅσων καὶ ἀνδραγαθιῶν, τὴν ὅποιαν δὲν ἔγραψε μόνον ἡ Ἀρετή, ἀλλὰ πρωτίστως τὸ Δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Τὰς βαρείας ταύτας ἐντυπώσεις μου μετέλλασεν αἰφνης ἀπτόμως ἡ ἐπίχαρις θεὰ ἐλληνικοῦ τινος καλλιτεχνήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ τῶν αὐστηρῶν ἐκείνων μορφῶν τῶν Νερῶνων, τῶν Τίτων καὶ Διοκλητιανῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ρωμαϊκῶν θεῶν, εἰτινές εἰσιν—ἂν μοι ἐπιτρέπηται ἢ ἔκφρασις—σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ ὄλου ρωμαϊκοῦ πνεύματος, προέκυπτεν ἡ ἡδυτάτη μορφή τοῦ Σοφοκλέους ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λατεράνου, τὸ γλυκὺν πόθον ἀποστάζον μείδιμα τοῦ Ἐρωτος τοῦ Βατικανοῦ, ἢ περικαλλῆς ἀπαλότης τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ἐμμελές, τὸ πάλλευκον σῶμα τοῦ Ἀντινόου καὶ ἡ θέλγουσα τοῦ Φαύνου μορφή ἐν τῷ Καπιτωλίῳ. Ζωντανὴ ἐκεῖ ἀναπαράστασις δύο ἐκλιπόντων κόσμων, δύο διαφόρων πολιτισμῶν. Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα διήλθε διὰ τοῦ ἀχανοῦς ρωμαϊκοῦ κράτους, μὴ ἰσχύσαν νὰ μεταβάλῃ τοὺς ὅρους τῆς ρωμαϊκῆς τέχνης, ἀλλὰ συντηρήσαν τὴν ἰσχύν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔκφρασιν, ὅποια ἀπετυπώθησαν εἰς τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης καὶ τῆς Πάρου διὰ τῆς σμίλης τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους. Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα ἐν τοῖς μουσείοις τῆς Ἰταλίας ἐπιμαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν ὅτι ἐπεβάλλετο μᾶλλον διὰ τῆς ἰσχύος τῆς ἰδέας, ἀκριβῶς ὅπως ἡ ρωμαϊκὴ κυριαρχία συνετελεῖτο διὰ τοῦ κρά-

τους τοῦ δόρατος. Εἰς τὰ ἀπηρχαιωμένα ἐκεῖνα μάρμαρα δύο μεγαλοῦρησάντων ἐθνῶν συγκεντροῦται ἡ ἀληθὴς αὐτῶν ἱστορία, ἱστορία τοῦ χαρακτήρος καὶ τῶν ὅλων διαφόρων τῆς σταδιοδρομίας αὐτῶν τάσεων.

Παράπλευρος τοῦ μεγαλοῦρου τούτου κόσμου, τὸν ὅποιον ἐκπροσωποῦσι τὰ Μουσεῖα καὶ τὰ ἐγκυστεπαρμένα ἐρείπια, ἐγείρεται ἡ μεσαιωνικὴ τέχνη, εἰς ἣν ἐνεφύσησε νέαν ζωὴν ἡ Ἑλλάς διὰ τῶν μεταναστῶν τοῦ Βυζαντίου, Τελευτῶντος τοῦ ΙΕ' καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΣΤ', αἰῶνος, πᾶσα ἡ ἰταλικὴ γῆ ὑπερπληρώθη ἐκ σοφῶν ἐλλήνων διδασκάλων, οὔτινες, ἐν τε τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Γαλλίᾳ, ἐνέπνευσαν τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν μελέτην τῆς ἐλληνικῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Ἀνετινάσσετο ἡ κόνις τῶν αἰῶνων ἀπὸ τῶν περγαμηνῶν, ἐξεθάπτοντο εὐλαβῶς τὰ ἀθάνατα προγονικὰ ἡμῶν κειμήλια τῆς τέχνης, καὶ μετὰ πάροδον οὐ πολλοῦ χρόνου ἢ νεκρὰ Ἑλλάς ἐγαλβάνισε τὸ ὑπῳττον ἰταλικὸν πνεῦμα. Ζεῖδωρος καὶ ἄγνωστος τέως ζωὴ ἐπεχύθη ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς χώρας κατὰ τὴν ἐργάδην ἐποχὴν ἐκείνην, ἣτις ἀπεκλήθη Ἀναγέννησις. Ἀναγέννησις γραμμάτων καὶ τεχνῶν, ἐπενεγκοῦσα πλήρη ἀναμόρφωσιν εἰς τὰς ἐπικρατούσας τότε κοινωνικὰς ἰδέας, καὶ προλειάνασα τὴν ὁδὸν βαθμιαίας πολιτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἣτις μετ' αἰῶνας ὅλους συνετελέσθη τελεία καὶ πλήρης.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πυρέτῳδους ταύτης περιόδου Μιχαὴλ Ἀγγελος Βουοναρότης, Τιτσιανός, Ραφαῆλος, Λεονάρδος δὲ-Βίνττζι μετὰ πληθῆος ἄλλων ἴσα ἢ καὶ ἥσσον γνωστῶν διδασκάλων ἐνεφύσησαν εἰς τὸ ἀψυχον μάρμαρον καὶ τὸν ἄκρουν πίνακα τὴν ζωὴν, ἣτις πρότερον δὲν τὰ ἐζωογόνοι. Οἱ Μεδικοί τῆς Φλωρεντίας καὶ οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης εἶχον φαντασθῆ ὅτι νέος αἰὼν τοῦ Περικλέους διεδέχετο τὸ τέως ἐν Ἰταλίᾳ πνευματικὸν σκότος. Τὰ πλοῦσια αὐτῶν μέγα ἐφιλοξένουν τοὺς σοφοὺς μετανάστας τοῦ Βυζαντίου, τὰ δὲ ταμεία ἀφειδῶς παρεῖχον ἐπικουρίαν εἰς τοὺς μεγάλους ἀναμορφωτὰς τῆς τέχνης. Τοιαύτη ἡ ἐποχὴ, ἢ παραγαγοῦσα τὸν θαυμάσιον ἅγιον Πέτρον, τὸν Μωῦσεα καὶ τὴν Τελευταίαν Κρίσιν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν Παναγίαν τοῦ Ραφαήλου, τὰς προσωπογραφίας τοῦ Τιτσιανοῦ. Ἡ ἀκατανόητος ἐργασία, ἢ κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους γενομένη, ἀποθαμβῶνει τὸν ξένον, τὸν ἐπισκεπτόμενον τὴν αἰώνιαν πόλιν. Αἱ πλεῖσται ἐκ τῶν τετρακοσίων αὐτῆς ἐκκλησιῶν, αἱ ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ καὶ αἱ τοιχογραφίαι τῶν μεσαιωνικῶν μεγάρων, τὰ μουσεῖα, μαρτυροῦσιν ὅτι, κατὰ τοὺς δύο ἰδίως ἐκείνους αἰῶνας, ἐν πάσῃ τῇ ἰταλικῇ γῇ ἐπέπνεε πνεῦμα ποιήσεως καὶ καλλιτεχνίας ἀπὸ ἄκρου αὐτῆς εἰς ἄκρον. Δὲν νομίζετε

ὅτι ἡ ἀναπόλησις τῶν ὠραίων ἐκείνων χρόνων ἀποκαλύπτει πεζοτέραν τὴν καθ' ἡμᾶς ὕλικήν ἐποχὴν;

Ἡ Ρώμη τῆς σήμερον παρουσιάζει τρεῖς διακεκριμένας περιόδους: τὸν ἀρχαῖον τῶν Πατρικίων καὶ Καισάρων μεγαλόκοσμον, τὴν Ἀναγέννησιν καὶ τέλος τὸ ἠνωμένον ἰταλικὸν βασιλεῖον. Μὴ μοι εἴπητε ἐπιλησμονῶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βατικανοῦ ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἰταλίας. Ἡ ἰταλικὴ πρωτεύουσα διατηρεῖ ἀκόμη τὸν τύπον ἐκκλησιαστικῆς πόλεως, αἱ δὲ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Πολιτείαν εἶναι τοσοῦτω πρωτότυποι, περίπλοκοι καὶ ἀκατάληπτοι, ἐκ πρώτης τοῦλάχιστον ἀπόψεως, ὥστε ἴσως δὲν ἤθελον θαρρήσει νὰ σᾶς ἀπασχολήσω διὰ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἀναμνήσεών μου, ἐὰν μὴ ἐπρόκειτο νὰ σᾶς εἴπω καὶ ὀλίγας, ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, λέξεις περὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ, ὡς καλεῖται, ζητήματος.

Τοῦ ζητήματος τούτου τὴν γένεσιν δέον ν' ἀναζητήσῃ τις εἰς οὐχὶ πολὺ μεμακρυσμένον παρελθόν. Βεβαίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς αἱ νεώτεραι ἰδέαι ἤρξαντο καρποφοροῦσαι, ἐγένετο κατὰδηλον ὅτι ἀσυμβίβαστος καὶ ἄτοπος καὶ ἐναντίον αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν βάσεων ἀπέβαιεν ἡ ἔνωσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πάπα. Ἡ ὑψηλὴ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ, ἣτις στηρίζεται εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον καὶ τὸ ἔλεος, εἶναι ὅλως ἄλλοτρία καὶ δυσάρμοστος πρὸς τὴν πολιτικὴν, ἣτις οὔτε καρδίαν δύναται νὰ ἔχη, οὐδὲ νὰ ἐφαρμόσῃ τῇ ἐπιτρέπεται τὰ εὐαγγελικὰ ρήματα τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς συγγνώμης, προκειμένου περὶ ἐθνικῶν ζητημάτων. Ὁ Πάπας συνεχράτει, ἐφόσον ἠδύνατο, τὴν ὁσημέραι διολισθαίνουσαν ἐκ τῆς ἄλλοτε στιβαρᾶς καὶ πανισχύρου χειρὸς τοῦ πολιτικῆν ἀρχῆν, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προέτασεν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς αἰωνίας πόλεως μισθίους ξενικὰς λόγχας. Ἀλλὰ τὰ τεῖχη ταῦτα εἶχον ὑπονομευθῆ ὑπὸ κρυφιοτέρου ἐχθροῦ, ὃν οὐδὲ κἂν οἱ ἐντὸς αὐτῶν ἀγωνιζόμενοι ὑπωπτεύοντο. Ὁ ἐχθρὸς οὗτος οὔτε ὁ Γαριβάλδης, οὔτε ὁ Καβούρ ἢ ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἦσαν, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀκάθεκτος καὶ ἀνεξιχνίαστος φορὰ τῶν πραγμάτων, ἣτις ἔδει νὰ συμπαρασύρῃ τὸ κλονούμενον παπικὸν οἰκοδόμημα.

Κατὰ τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου τοῦ 1870 οἱ Ἰταλοὶ εἰσῆλθαν νικηφόροι διὰ τῆς Porta Pia εἰς Ρώμην, κατὰ τὴν ἐπίσημον δ' ἐκείνην ἡμέραν συνετελεῖτο τὸ διακαὲς ἐθνικὸν ὄνειρόν των—ἡ ἐνοποίησις τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου. Καταλυθείσης οὕτως τῆς πολιτικῆς τοῦ ποντίφηκος ἐξουσίας, οὐδὲν ἄλλο ἀπέμεινεν εἰμὴ ὁ κανονισμὸς τῶν ἐπισήμων τῆς πολιτείας καὶ ἐκκλησίας σχέσεων, ὁ καθαρισμὸς δηλαδὴ τῶν ὀρίων πέραν τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο ἐκατέρα νὰ ἐπεμβῇ. Πᾶσαι ὁμῶς αἱ πρὸς τοῦτο τείνουσαι προθέσεις, πᾶσαι αἱ προτάσεις καὶ τὰ διαβήματα προσέ-

κοφαν ἀποτόμως κατὰ τῆς ἀκατανικήτου ἀντιστάσεως τοῦ Βατικανοῦ, ὅπερ ἔταξεν ἀμέσως τέλειον-σινικὸν τεῖχος κατὰ πάσης τοιαύτης ἀπειράς τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς.

Ἐκτοτε ἐδημιουργήθη κατάστασις πραγμάτων τὴν ὅποιαν ἡμεῖς ἰδίως οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοήσωμεν. Ὁ σύνδεσμος Ἐκκλησίας καὶ Ἔθνους, ὁποῖος ὑφίσταται εἰς πάντα τὰ κράτη ἀπὸ αὐτῆς τῆς δημιουργίας, εἶναι κατάστασις ἄγνωστος ὅλως ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ Πάπας, ὑποβληθεὶς εἰς ἐκούσιον περιορισμὸν, ἀποτελεῖ κράτος ἐν κράτει εἰς τὰς ἐν τῷ Βατικανῷ κτήσεις του. Μὴ ἀναγνωρίζομενος παρὰ τῆς ἰταλικῆς πολιτείας ὡς κοσμικὸς ἀρχων, ἔχει ἐν τούτοις τοὺς συμβούλους αὐτοῦ καὶ περιστοιχίζεται, ὡς αἱ λοιπαὶ ἐστεμμένα κεφαλαί, παρὰ πρεσβυτῶν πασῶν τῶν καθολικῶν δυνάμεων. Οἱ νούντσιοι ἀντιπροσωπεύουσιν αὐτὸν παρὰ ταῖς δυνάμεις ταύταις, διαπραγματευόμενοι, ὡς πάντες οἱ ἀνεγνωρισμέτοι διπλωμάται, τὰ διάφορα τῆς Παπικῆς Ἐδρας ζητήματα.

Διευθύνει λοιπὸν ὁ ἅγιος πατήρ τὴν πολιτικὴν τοῦ Βατικανοῦ, ἣτις πρὸς ἓνα καὶ μόνον ἀποβλέπει σκοπὸν, τὴν ἐπανάκτησιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ καταλυθέντος παπικοῦ κράτους. Περιστοιχεῖται ὑπὸ φρουρᾶς ἐξ εὐαρίθμων εὐσταλῶν ἀνδρῶν, περιβεβλημένων μεσαιωνικὰς γραφικωτάτας στολάς, κατὰ τὸ σχέδιον, ὡς λέγουσιν, ὅπερ διέγραψεν ὁ Ραφαῆλος. Ἐχει τοὺς θωρακοφόρους αὐτοῦ σωματοφύλακας, τὸ δὲ παραδοξότερον διορίζει ἐπίτιμον Διοικητὴν Ρώμης, ὡσεὶ αὕτη μὴ εἶχε παύσει ἀπὸ πολλοῦ διατελοῦσα πρωτεύουσα του. Ἰδρύει σχολεῖα, διοργανίζει συνέδρια τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καθολικῶν, καὶ ἐκ πάσης ἐπιωφελεῖται περιστάσεως ὅπως ἐκδίδῃ προκηρύξεις, σκοπούσας ν' ἀνακόψωσι πᾶσαν παραγραφὴν τῶν ἑαυτοῦ δικαιῶν.

Ἐκ πάντων τούτων δηλοῦται ὅτι ἡ Ρώμη δὲν ἔχει ἀρχιεπίσκοπον. Καὶ ἐν τούτοις ἡ Αὐλὴ καὶ αἱ τετρακόσαι τῆς αἰωνίας πόλεως ἐκκλησίαι, ἔχουσι, κατ' ἀνοχὴν πάντοτε τῆς Ἁγίας Ἐδρας, τοὺς ἑαυτῶν ἐφημερίους. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐν τῇ ἰταλικῇ πρωτεύουσῃ ἐγκαταστάσεώς μου, ἠρώτησα ἐάν, διαρκουσῶν τῶν τεταμένων ἐκκλησίας καὶ πολιτείας σχέσεων, ἐδικαιούτο τὸ Βατικανὸν νὰ λάβῃ ἐν δεδωμένη στιγμῇ τὸ μέτρον τῆς ἀπαγορεύσεως πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἱεουργίας, ἐν Ρώμῃ τοῦλάχιστον. Ὁμολογῶ ὅτι εἰς τὸ ἐρώτημά μου οὐδεμία μοι ἐδόθη ὠρίσιμη ἀπάντησις, σᾶς ὁμολογῶ ὅμως ἐν ταῦτῳ ὅτι ἀνεξήγητον αἶσθημα μὲ συνεχράτει, ἀναλογιζόμενον ὅτι οὐδεμία πολιτικὴ ἢ μεγάλη θρησκευτικὴ ἐορτὴ ἐτελέσθη ἐν Ἰταλίᾳ, συμπραττούσης τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐκκλησίας. Μητροπολιτικοὶ ναοὶ δὲν ὑφίστανται, δοξολογία τις ὑπὲρ τῶν βασιλέων, τοῦ στρατοῦ ἢ τοῦ ἔθνους δὲν τελεῖ-

ται, εἰς δὲ τὸν Ἅγιον Πέτρον, τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ βασιλεὺς Οὐμβέρτος οὐδέποτε παρέστη. Συνέπεσεν ἀληθῶς νὰ ἴδω τὴν συμπαθητικὴν βασιλίссαν Μαργαρίταν ὑπὸ τοὺς ἐπιβάλλοντας καὶ ἁρμονικοὺς θόλους του, ἀλλὰ καὶ αὕτη μεταβαίνει ἐκεῖ νὰ δεηθῇ ὡς ἀπλὴ καθολικὴ χριστιανὴ ἐν πάσῃ ἀνεπισημότητι.

Ἡ ἀναπόλησις τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἀκουσίως διακόπτει ἐνταῦθα τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου μου. Εἰκοσάκις ἴσως περιεπλανήθην ἐντὸς τοῦ κολοσσίου τοῦτου ἀποκυήματος τῆς μεγαλοῦργου διανοίας τοῦ δαιμονίου καλλιτέχνου. Ὡς ὁ Ἅγιος Διονύσιος τῶν Παρισίων εἶναι τὸ Πάνθεον τῶν γάλλων βασιλέων, ὁ Ἅγιος Πέτρος τῆς Ρώμης ἀποτελεῖ τὸ Μουσουλῆον τῶν Παπῶν, ὑπὸ τὸ ὁποῖον κοιμᾶται ἡ παλαιὰ αὐτῶν εὐκλεία. Ποσάκις ἔστην, εἰς χιλιάς ἐπαφινόμενος ὄνειροπολήσεις, ἐνώπιον τῶν ἀγαλμάτων τῆς Νεότητος καὶ τοῦ Γῆρατος τοῦ Βερνίη καὶ τοῦ ἀναπαυομένου ἀγγέλου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπετύπωσεν ὁ Κανόνας τὸ αἰθέριον πνεῦμα τῆς ἐλληνικῆς τέχνης! Ποσάκις ὤραν ὄλην κατηνάλωσα πρὸ τοῦ μωσαϊκοῦ, τοῦ ἀπεικονίζοντος τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Ραφαήλου, ἢ τοῦ μαρμαρίνου συμπλέγματος τῆς Παναγίας, κρατούσης ἐπὶ γονάτων τὸν ἀποκαθηλωμένον Χριστὸν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου! Τὸ τεράστιον χριστιανικὸν οἰκοδόμημα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιίπτανται τοσοῦτων αἰῶνων ἀναμνήσεις, μεθ' ὅλον τὸν καταπλήσσοντα ὄγκον καὶ τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν του, ἐνέχει τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν ἁρμονικότητα, αἵτινες ἀναπαύουσι θελκτικώτατα τὸν ὀφθαλμὸν παντός ὅστις τὸ περιεργάζεται. Ὅγδοῦκοντα, λέγουσι, χιλιάδας προσκνητῶν περιλαμβάνει ὁ Ἅγιος Πέτρος· ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἀνακριθῆς ὁ ἀριθμὸς οὗτος, δὲν ἀπέχει ἐν τούτοις πολὺ τῆς ἀληθείας. Κατὰ τὴν περυσινὴν παραμονὴν τοῦ νέου ἔτους, ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Μακάριος Πατὴρ εὐλογοῖ ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ θυσιαστηρίου τὰ καθολικὰ πλήθη, ἠτύχησα κ' ἐγὼ ν' ἀποτελέσω μίαν μονάδα ἐν τῇ συνταρασσομένη ἐκείνῃ μυρμηκιδῇ τῶν ἀνθρώπων.

Ὅποιος φανατισμὸς ἐξεδηλώθη ὑπὸ τοὺς χρυσοτεύκτους θόλους του! Καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆρχετο ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης ἐπὶ ἔδρας ἀναπαυτικῆς, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τεσσάρων ὑπηρετῶν τῆς αὐλῆς του, καὶ περιτοιχοῦμενος ὑπὸ πάντων τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν τιτλοῦχων αὐτοῦ, χιλιάδες δυσυπολόγιστοι λευκῶν χειρομάκτρων ἠρωοῦντο εἰς τὸ κενόν, προσκλίνοντος καὶ εὐλογοῦντος Ἐκείνου. Πόσον εἶναι θαυμασία ἡ ἰσχὺς τῆς πίστεως! Χωρὶς νὰ εἶμαι καθολικός, δὲν ἠδυνήθην νὰ κατακυριεύσω συγκινήσεώς τινος καταλαβούσης με ἐνώπιον τῆς μεγαλοπρεποῦς εἰκόνας. Ἐπίστευον ἀληθῶς τὰ πλήθη ἐκεῖνα ὅτι ἡ εὐλογία τοῦ Μακαρίου Πατρὸς θ' ἀποκρούσῃ πάντα ἐπίγειον κίνδυνον, ὃν ἐπαπειλεῖ

τὸ σκοτεινὸν καὶ ἄδηλον μέλλον. Καὶ πιστεύοντα ἐφανατίζοντο κατὰ παντός, ὅστις ἤθελεν ἀμφισβητήσῃ τὴν τοιαύτην πεποίθησιν των.

Ὁ θρησκευτικὸς οὗτος φανατισμὸς ἀνταποκρίνεται εἰς ἄλλον φανατισμὸν πολιτικὸν ἐκτὸς τοῦ Βατικανοῦ ἀναπτυσσόμενον. Τὸ παπικὸν γόητρον, τὸ ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας κρατῆσαν ἐν Εὐρώπῃ, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλείψῃ μετὰ τῆς κατολύσεως τῆς πολιτικῆς ἰσχύος, καὶ νὰ μὴ θαμβῶνῃ ἀκόμη τοὺς παλαιοὺς τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος ὁπαδοὺς. Πᾶσα μεταβολὴ πραγμάτων ἐπιφέρει ἐν ἀρχῇ μικρὸν τινα πρόσκαιρον κλονισμὸν καὶ προσωρινὰς ὄλως ἐν ταῖς κοινωνίαις διαιρέσεις. Πάντες οἱ γνωρίζοντες τὴν Ἰταλίαν ἔχουσι τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἰταλικὴ κοινωνία ὁμόθυμος θ' ἀναγνωρίσῃ μίαν ἡμέραν τὴν νέαν τῶν πραγμάτων τάξιν καὶ ὅτι πάντες οἱ Ἰταλοὶ, ὡς εὐπειθεῖς πολῖται καὶ καλοὶ χριστιανοί, θ' ἀσπάζονται εὐλαβῶς τὴν χεῖρα τοῦ Πάπα καὶ ἐν ταύτῃ θ' ἀποκαλύπτωνται μεθ' ἱεροῦ σεβασμοῦ ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς σημαίας. Ἄλλ' εἰσέτι εἶναι πρόσφατοι αἱ ἀναμνήσεις τῶν φοβερῶν ἀγῶνων καὶ δὲν παρήλθεν ἔτι ὁ ἀναγκαῖος καιρὸς ὅπως κατασιγᾶσσι τὰ ἐμφύλια πάθη. Ὑπάρχουσι ἔτι οἱ φανατικοὶ ἐκατέρωθεν, ὠθοῦντες τοὺς ἀπλουστέρους καὶ διαιροῦντες τὴν κοινωνίαν, ἥτις πρὸς ἓνα ἔδει ν' ἀφορᾷ σκοπὸν: τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἰταλίας.

Καὶ ἀληθῶς ἡ Ἰταλία νέας ὁσημέραι προσλαμβάνει δυνάμεις ἐν τῇ πολιτικῇ, τῇ βιομηχανικῇ καὶ τῇ ἐπιστημονικῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς. Διὰ τῆς συνετῆς τῆς τελευταίας ἰδίως δεκαετηρίδος ἐργασίας προσεκτήσατο τὸ κύρος Μεγάλης Δυνάμεως, ἡ δὲ πολιτικὴ περίνοια τοῦ ἀφραϊφνοῦ πατριώτου Κρίσπη ἀνευδότης τείνει ὅπως βελτιώσῃ τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα, ἅτινα ἀνόμαλα ὅπως δῆποτε κατέλιπεν ἡ ταραχώδης περίοδος τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων. Πανταχοῦ τῆς ὥρας ἰταλικῆς χώρας ἐπιστρώννυνται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ἐρρωμένως ἐργάζεται ὁ ἀτμὸς ὅπως παραγάγῃ τὰ εἶδη τῆς κοινῆς χρήσεως καὶ ἐνισχύσῃ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον. Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διατριβὴν μου, μέγα ἀληθῶς συνετελέσθη ἔργον, τιμῶν τὴν ἰταλικὴν ἐπιστήμην καὶ μαρτυροῦν ὀπόσας ζωτικὰς δυνάμεις ἔχει τὸ ἔθνος. Τὸ ἔργον τοῦτον ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης τῶν νόμων ἐν χώρᾳ, ἥτις κοινῶς ἐκρίνετο ὡς πατὴρ μόνον ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Ὁ νομομαθέστατος ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης Ζαναρδέλης εἰσήγαγεν εἰς τὴν Βουλὴν, καὶ αὕτη ἐνθουσιωδῶς ἀπεδέξατο, τὸν κώδικα τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης, ὅστις ἐν σχεδίῳ ἔτι εἶχεν ἐπισπάσει τὸν θαυμασμὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν ποινικολόγων. Ἄλλὰ τὸ τοιοῦτο νομοθέτημα ἔδει νὰ συμπληρώσῃ ἕτερον, καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἐνεργὸν πρωτοβουλίαν τοῦ Ζαναρδέλη ὀφειλόμενον, ἡ ἐνοποίησις δη-

λαδὴ τῶν Ἀρείων πάγων, οἵτινες ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς διαιρέσεως τῆς Ἰταλίας εἰς μικρὰ ἀλληλοσπαρμένα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κρατίδια, ὑφίσταντο εἰς διαφόρους ἰταλικὰς μεγαλοπόλεις, καὶ ἡ συγχώνευσις αὐτῶν εἰς ἓνα καὶ μόνον ἐν Ρώμῃ.

Εἰς τὴν πρόοδον ἐν ταῦτοις τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους πολλὰ προσωπικὰ συνεισφέρει κεφάλαια ὁ βασιλεὺς Οὐμβέρτος. Ἀνατραφεὶς ὑπὸ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς ιδέας τῆς μεγάλης ἐκείνης γενεᾶς τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες παρεσκευάσαν τὴν ἐνοποίησην τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους, υἱὸς τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὃς τις ἐκλήθη δικαιοτάτα πατὴρ τῆς πατρίδος, καὶ οὐτινος ἡ σποδὸς εἰς αἰδῖον ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην ἀναπαύεται ὑπὸ τὸν σκιερὸν θόλον τοῦ Πανθέου, παιδιόθεν ἀντελήφθη τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας, ἐζυμώθη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῆς καὶ φλέγεται ὑπὸ τῶν ὀρμῶν ἀληθινοῦ πατριώτου. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ δὲν εἶναι προσποιήτος ἐκδήλωσις καθήκοντος, ἀλλ' ἀγάπη εἰλικρινῆς καὶ ἁδολοῦ. Ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου προεκινδύνευσεν ἐν ταῖς κοιναῖς περιπετείαις καὶ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐπιδημίαν τῆς χολέρας ἐν Νεαπόλει, ἐνθα ἄφοβος, ὡς στρατιώτης πρὸ τοῦ ἐχθροῦ, περιέβαλλε καὶ παρηγόρει τοὺς πάσχοντας. Πόσον ὠραία καὶ ἀρμονικὴ ἦτο ἡ εἰκὼν τοῦ φρενιτιωδῶς ζητωκραγοῦντος ἰταλικοῦ λαοῦ κύκλω τῆς βασιλικῆς ἀμάξης, ἥτις μόλις ὡς ἐκ τοῦ πλήθους ἠδύνατο νὰ βαδίξῃ, ὡσάκις ὁ βασιλεὺς μετὰ μικρὰν περιοδείαν ἐπανέβλεπε τὴν πρωτεύουσαν! Ὅπόσον συγκινητικὴ ἦτο ἡ θεὰ βασιλέως, ἀποκαλυπτομένου ἐνώπιον ἀπλοῦ στρατιώτου, ἠλθόντος θερμῶς τὴν χεῖρά του, ἐγκαρδίως προσαγορευόντος αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐνίκησεν πρῶτος ἐν τῇ σκοποβολῇ! Δὲν σὰς ἀποκρούπτω ὅτι ἐὰν μὲ ἐφανάτισεν Ἰταλὸς τις μέχρι τοῦδε, οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος τῶν Ἰταλῶν. Εὐθύς, εἰλικρινῆς, ἀπειριττος, χειρονομῶν καὶ ἀενάως κινούμενος, εὐσαρκος, λευκὸς πρόωρος τὴν τε κόμην καὶ τὸν μύστακα, μικρὸς τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐπιβαλλόμενος, μὲ ὄμματα μεγάλα καὶ διαπερῶντα μυχιαίτατα τὸν μεθ' οὗ συνδιαλέγεται, εἶναι ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀκαριαίως ἐλκύουσι τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπνέουσι τὸν φανατισμόν.

Φοβοῦμαι ὅτι ἐμακρηγόρησα καὶ ὅτι ἐπομένως ἐξήντηλσα τὴν φιλόφρονα ὑμῶν ὑπομονήν. Καὶ ὅμως εἶχον νὰ σὰς εἶπω τόσα ἀκόμη! Τοῦτο συμβαίνει πάντοτε ὡσάκις αἱ ἀναμνήσεις εἶναι πρόσφατοι, ἡ δὲ χώρα ἥτις τὰς ἐπέπνευσε τοσοῦτον ἐνδιαφέρουσα ὅσον ἡ Ἰταλία. Ἦθελα νὰ παρακολουθήσωμεν ὁμοῦ τὴν κοινωνικὴν τῶν Ρωμαίων ζωὴν, ἥτις, καίτοι ὀλίγον ζωηρὰ, εἶναι ἀξία ἐν ταῦτοις μελέτης, ὡς ἀποδεικνύουσα ὅτι οἱ ἀπόγονοι διατηροῦσι τὸν αὐτὸν αὐστηρὸν τύπον τῶν προπατόρων. Ἐν περιπλανήσει κοινῇ ἐν τῇ Villa Borghese καὶ τῇ Pincio, ἐν τῇ Via

Nazionale καὶ τῇ Corso, θ' ἀνωμολογεῖτε μετ' ἐμοῦ ὅτι ἡ Ρωμαία ἔχει τοὺς ἐκφραστικωτέρους ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ πλαστικώτερον σῶμα. Τῇ λείπει ἀληθῶς τὸ ἀρίστον ἐκεῖνο κάλλος, τὸ διακρίνον τὴν Παρισινήν καὶ ἀπαθανάτισαν τὴν Ἑλληνίδα. Οὐχ ἤττον θὰ ἐνομιζετε ὅτι ὡς ἡ Γαλάτεια τοῦ Πυγμαλίωνος, ἀνέλαβον ζωὴν καὶ χρῶμα αἱ μαρμάριναι Μαδόνας τῶν Μουσείων καὶ μετουσιώθησαν ἐν τῇ συγχρόνῳ Ρωμαίᾳ. Ἐπεθύμουν νὰ σὰς ὀδηγήσω ἔξω τῶν Πυλῶν καὶ παρὰ τὸν ξανθὸν Τίβεριν, ὅπου τὸ δροσερὸν Ponte Mole, ἢ εἰς τὴν Ἀγίαν Ἀγνήν καὶ τὸ κοιμητήριον τοῦ Καλλίστου, ἵνα διέλθωμεν ὁμοῦ τὰς σκοτεινάς καὶ μυστηριώδεις καὶ ἀδιεξόδους κρύπτας, ἐνθα οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ κατέφευγον ἵνα τελέσωσι τὰ τῆς νέας θρησκείας καὶ θάψωσι τοὺς πεφιλημένους αὐτῶν νεκρούς. Εὐρύτατον ὀρίζοντα καὶ πανοραματικὴν θέαν θ' ἀνέπτυσσεν ἐνώπιον ἡμῶν ὁ πρὸς τὴν Villa Pamfili περίπατος, κατὰ τὸν ὅποιον θ' ἀνεχαιτίζομεν τὸν δρόμον πρὸ τοῦ γηραιοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Ὀνουφρίου. Ἐντὸς αὐτοῦ μετὰ κατανυκτικῆς σιγῆς θὰ εἰσῆρχόμεθα εἰς τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ παραφρονῶν ἐνοσηλεύθη καὶ ἀπέθανεν ὁ Τάσσο, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν θὰ ἐβλέπομεν τὸ δένδρον, ὅπερ ἐσεβάσθη ὁ χρόνος, ὑπὸ τὰ πυκνὰ τοῦ ὁποίου φυλλώματα ὠνειροπόλει τὸν ἀτυχῆ πρὸς τὴν Ἐλεονώραν ἔρωτά του, καὶ ἔγραφε τὴν Ἐλευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλήμ ὁ ἀθάνατος ποιητής.

Πόσα ἀπέμειναν νὰ ἴδωμεν! Θὰ μετεβαίνομεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὸ Τίβολι, ἵνα θαυμάσωμεν τοὺς πεφημισμένους καταρράκτας του, ἐφ' ὧν διαθλώμεναι αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἀποτελοῦσιν ἀπειροπληθῆ οὐράνια τόξα· εἰς τὸ Φρασκάτι, ὅπως ἡ ἰταλικὴ φύσις μᾶς ὀμιλήσῃ τὴν μαγικὴν γλῶσσάν της· εἰς τὴν Rocca di Papa, ἵνα ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ περιλάβωμεν τὴν εἰκόνα τῆς γυμνῆς καὶ ἀπεράντου Ρωμαϊκῆς πεδιάδος. Διὰ τοῦ Albano ἔπειτα θ' ἀνεπαυόμεθα παρὰ τὴν νηνεμοῦσαν καὶ ὑπὸ χλοερᾶς βλαστήσεως περιοριζομένην λίμνην τοῦ Νέμη, ἢ ἐὰν ἐποθοῦμεν τὴν ζωογόνον αὔραν τῆς θαλάσσης, ἠθέλομεν ἐπανέλθει διὰ τοῦ Porto Danzio εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ ζωὴ παρατεινομένη ἐν αὐτῇ θὰ ἐπέφερε ποῖαν τινα μονοτονίαν, τὴν ὅποιαν καθιστᾷ δυσαρεστοτέρα, ἐν ὀρισμέναις ἐποχαῖς τοῦ ἔτους, τὸ βαρὺ κλίμα τῆς ἰταλικῆς πρωτεύουσας. Δὲν θ' ἀπέβαινε δυσχερὴς τότε μακροτέρα τις ἐκδρομὴ μέχρι Νεαπόλεως, ἐν τῇ ὅποιᾳ τὰ πάντα διαγελῶσιν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ κύματος μέχρι τοῦ ὀσημέραι ἐκλείποντος τύπου τοῦ Λαζαρόνου. Διὰ τοῦ πρώτου ἀτμοπλοίου θὰ διεπεραιούμεθα εἰς τὴν ἀπέναντι νῆσον Κάπρην, θὰ εἰσεπλέομεν διὰ μικρᾶς λέμβου ἐντὸς τοῦ σαπφειρίνου σπηλαίου, ἐνθα θὰ συνηγνόμεθα μετὰ τοσοῦτων ἀλλογλώσσων καὶ παραδόξων περιηγητῶν,

ἢ διὰ τῆς πρώτης ἀμάξης τοῦ τροχιοδρόμου θ' ἀπελαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ Παισιλύπου τὸ πανόραμα τοῦ ἀχανοῦς κόλπου, ὅστις πολλά ἔχει συμπτώσεως σημεῖα πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ Βοσπόρου.

Ἄλλ' ὁμιλῶ περὶ φυσικῶν καλλονῶν πρὸς ὑμᾶς, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἐκτυλίσσεται τὸ θαυμασιώτερον τῶν ἐπὶ γῆς πανοραμάτων. Ἀνομολογῶ τὴν πλάνην μου, πρὶν ἢ, μεθ' ὅλην τὴν ἀθρόφρονα ἐπιείκειαν, μεθ' ἧς μοῦ ἠκροάσθητε, ἀνομολογήσητε τὴν ἐμὴν ἀκαλαισθησίαν. Τοσοῦτῳ δὲ εἰλικρινεστέρα εἶναι ἡ ὁμολογία αὕτη, καθόσον ἀπὸ τοῦδε προαισθάνομαι ὅτι ἐάν ποτε ἐν μεταγενεστέρῳ χρόνῳ καὶ ἀπὸ ἄλλου βήματος ἐκθέσω τὰς ἀναμνήσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει βίου μου, ἡ ὁμιλία μου βεβαίως ἐκείνη θὰ ἐνέχη πλείονα ἐνθουσιασμὸν καὶ πολλῶ ζωηρότερα χρώματα.

Εὐγ. Γ. Ζαλοκώστας.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΑ

(Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Fritzsche)

ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ Β'

Φαρμακεύτριαι

Ἑπόθεσις ἀρχαία τοῦ β' εἰδυλλίου

Ἐπιγράφεται τὸ παρὸν εἰδυλλίον «Φαρμακεύτριαι». Ἑπόκειται Σιμαίθα Δέλφιδος Μυνδίου τινὸς ἐρῶσα, ἐν παιδικαῖς προσταλαιπωροῦντα ἐν παλαιστῆρῃ ἢ Σιμαίθα φίλτροις τε καὶ φαρμάκοις διὰ τινος θεραπαίνης Θεστυλίδος ὑποδιακονουμένης ἐφ' ἑαυτὴν πειρᾶται μετὰγειν, ἐπικαλουμένη τὴν τε Σελήνην καὶ τὴν Ἐκάτην, ὡς ἐπὶ τῷ ἔρωτι συμβαλλομένας νυκτερινὰς θεάς.

Φέρε ταις δάφναις, Θεστυλί, φέρε μου ἐδῶ τὰ φίλτρα·
 μὲ πρόβειο κόκκινον μαλλί στεφάνωσε τὴ στάμνα·
 τὸν ἄνδρα θέλω, ποῦ σκληρὸς μοῦ ἐγένη, νὰ μαγέψω,
 ποῦ ἔχ' ἡμέραις δώδεκα νὰ βάλῃ ἐδῶ τὸ πόδι,
 οὐδὲ γνωρίζει ἂν ζωνταναῖς εἰμάστε ἢ πεθαμέναις,
 οὐδὲ ταις θύραις ὁ κακὸς μοῦ βρόντησε. Μὴ τάχα
 ἄλλου τὸν νοῦν ὁ Ἐρωτας τοῦ πῆρε κ' ἡ Ἄφροδίτη;
 Ὅ τῷ Τιμαγῆτου αὔριο θὰ τρέξω τὴν παλαίστρα,
 γιὰ νὰ τοῦ εἰπῶ ἔς τὸ πρόσωπο πόσα γι' αὐτὸν παθαίνω.
 Ὡστόσο τοῦτα ἔς τὴ φωτιά θὰ ρίξω νὰ τὸν δέσουν·

ἀλλά, Σελήνη, φέγγε σὺ μὲ τὴ γλυκεῖά σου λάμψι·
 ἔς ἐμένα τώρα, ὦ σιγαλή θεά, θὰ τραγουδήσω¹
 καὶ ἔς τὴν Ἐκάτη, ποῦ ὡς περνᾷ καὶ τὰ σκυλιὰ τὴν τρέμουν,
 ἔς τοὺς τάφους δταν τὴν θωροῦν καὶ μὲς τὸ μαῦρο αἷμα.
 Χαῖρε, ὦ φρικτή, καὶ δῶσε μας τὴ χάρι σου ὡς τὸ τέλος.
 τὰ μάγι' αὐτὰ νὰ μὴ φανοῦν ἀνόμοια τῆς Μηδείας,
 τῆς Κίρκης ἢ καὶ τῆς ζανθῆς τοῦ Αὐγείου Περιμήδας.
 Ὅ τὸ δῶμα ἐκείνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.
 Ἄλεύρια πρῶτα καίω σου· ἀλλὰ πασπάλιζε τα
 σὺ Θεστυλί μου· ποῦ πετᾷ, χαμένη, ὁ λογισμὸς σου;
 Παιγνίδι σου κατάντησα, σιχαμερὴ, κ' ἐς ἐμένα;
 Πάσσιζε καὶ «τὰ κόκκαλα», λέγε, «τοῦ Δέλφι ραίνω.»
 Ὅ τὸ δῶμα ἐκείνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.
 Ὁ Δέλφις μοῦδῶσε καῦμούς, κ' ἐγὼ γιὰ κείνον καίω
 τούτη τὴ δάφνη, κί ὡς αὕτη κροτῶντας ἀναλάμπει
 κί ἀναψε ξάφνου, καὶ οὐδὲ κἂν τὴ στάχτη τῆς θωροῦμε,
 ὅμοια τοῦ Δέλφι ἔς τὴ φωτιά στάχτη νὰ γίν' ἡ σάρκα.
 Ὅ τὸ δῶμα ἐκείνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.
 Καθὼς μὲ χάρι ἐνός θεοῦ τὸ κερὶ τοῦτο λυώνω,
 παρόμοι' ἀπὸ τὸν ἔρωτα νὰ λυώσῃ εὐθύς ὁ Δέλφις·
 κί ὡς τὸν χαλκὸν αὐτὸν τροχὸ γυρίζ' ἡ Ἄφροδίτη,
 ὅμοια μιὰ μέρα νὰ γυρνᾷ ἔς ταις θύραις μας κ' ἐκείνος.
 Ὅ τὸ δῶμα ἐκείνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.
 Θὰ ρίξω καὶ τὰ πίτυρα· θεά, σὺ καὶ τοῦ Ἄδη²
 ταις πύλαις, κί ἄλλο ἀσάλευτον ἂν εἶναι, θὰ κινουσεῖς. —
 Ἄκου τοὺς σκύλους, Θεστυλί, ποῦ ράζονται ἔς τοὺς δρόμους·
 κροῦσε τὸ κύμβαλο· ἢ θεὰ τὰ τριστραῖτα διαβαίνει.
 Ὅ τὸ δῶμα ἐκείνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.
 Ἰδοὺ σιγᾷ τὸ πέλαγο κ' οἱ ἄνεμοι ἐσιγῆσαν·
 μόνον ἔς ἐμένα δὲν σιγᾷ μέσα ἔς τὰ στήθη ὁ πόνος,
 ἀλλ' ὅλη καιρομαι γι' αὐτόν, ποῦ τὸ λουλουδι ὠμίμενα
 τῆς παρθενιαῖς δίχως καλὸ καὶ ἀνώφελα μοῦ πῆρε.
 Ὅ τὸ δῶμα ἐκείνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.
 Σπονδιζῶ τρεῖς φοραὶς καὶ τρεῖς τοῦτα, θεά μου, λέγω·

¹ Ἄσχε δαῖμον. Fritzsche.

² Iam furfures in ignem conificiam, ut ad me revocem illum, te adjuvante, Hecate, potentissima dea: tu enim firmissimum quodvis movere possis.

Κι' ἂν ἄνδρας ἔς τὴν ἀγκάλῃ του πλαγιάζει κι' ἂν γυναῖκα,
τόση ἄς τὸν εὖρη λησμονιά, μ' ὄσην ὁ υἱὸς τῆς Αἴθρας
ἔς τὴν Δίαν ἐλησμόνησε τὴν ὄμορφῃ Ἀριάδνῃ.

Ἦ τὸ δῶμα ἐκεῖνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.

Ἰλπομανῆς εἶναι φυτὸ ἔς τῆς Ἀρκαδιάς τοὺς κάμπους,
π' ὄλα, ὡς τὸ φάγουν, τ' ἄλογα μανίζουσι καὶ ἡ φοράδα.

Ὅμοια ἔς τὸ σπίτι μου νὰ ἰδῶ τὸν Δέλφι νὰ περάσῃ,
ὡσάν φρενίτης βγαίνοντας ἀπ' τὴ λαμπρὴ παλαιστρα.

Ἦ τὸ δῶμα ἐκεῖνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.

Τούτην ὁ Δέλφις ἔχασε τῆς χλαίνας του τὴν ἄκρη,
ποῦ τώρα ἐγὼ ξεσχίζοντας ἔς τὴν ἄγρια φλόγα ρίχνω.

Ἔρωτ' ἀλοῖμονον σκληρὴ, ποῦ ὡσάν τῆς λίμνης βδέλλα
ὄλο τὸ αἶμα, ἔς τὸ κορμὶ κολλῶντας, μοῦ βυζαίνεις.

Ἦ τὸ δῶμα ἐκεῖνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.

Μιὰν σαύραν αὔριο γιὰ σὲ κακὸ πιωτὸ θὰ τρέψω.

Θεστυλί, τούτους τοὺς χυμοὺς πάρε μου σὺ καὶ χρίσε¹
ὄσο τὸ μάγεμα κρατεῖ, τῆς θύρας του τ' ἀνώφλι,
γιατὶ κ' ἐκεῖνος ἄχ! ποσῶς ἐμὲ δὲν συλλογιέται,
καὶ φτυῶντας πῆς· «τὰ κόκκαλα τοῦ Δέλφι περιχρίζω»².

Ἦ τὸ δῶμα ἐκεῖνον σῦρε μου τὸν ἄνδρα, σουσουράδα.

Καὶ τώρα ποῦ ἴμαι μοναχὴ, ποῦθε νὰ κλάψω πρῶτα
τὸν ἔρωτα; ποιὸς μοῦφερε τέτοιο κακὸ ποῦ μ' ἤρε; ;
Ἦλθε ἔς ἐμᾶς ἡ Ἀναξὼ τοῦ Εὐδαύλου μὲ κανίστρι
ἔς τὸ κλεῖσμα τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ περισσὰ τριγύρω
κι' ἄλλα θεριὰ τῆς ἔστεκαν, καὶ ἀνάμεσα λεοντάρια³.

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε⁴.

Κ' ἔτρεξ' εὐθὺς ἡ Θράκισσα βυζάστρα, ἡ Μακαρία⁵,
γειτόνισσα, καὶ μ' ὤρκισε καὶ μὲ παρακαλοῦσε

¹ Φράζω, conspice, considera. Vois, pense, réfléchis (Didot). Fritzsche.

² Καὶ μ' ἡ Θεσσαλίδα Θράκισσα τροφὸς ἡ Μακαρίτις. Habentur ab eadem stirpe ducta Graeca nomina Μακαρία, Μακαρεύς, Μακάριος, Μακάρατος. Fritzsche.

³ Τὰ θρόνα ταῦθ' ὑπόμαζον ἄς ἔτι καινῶν ἐκ θυῶν δέδεταί. Hos suos coctarum herbarum magicarum clam illine quamdiu adhuc ille ligatus est his novis suffimentis vel sacris magicis. Fritzsche.

⁴ Τὰ Δελφίδος ὄστια μάσσω.

⁵ Ἄμμιν, in viciniam nostram. — Εἰώθασι γὰρ τῇ Ἀρτέμιδι κατηγορεῖν αἱ μέλλουσαι γαμεῖσθαι ἐπ' ἀρσιώσει τῆς παρθενίας, ἵνα μὴ νεμεσηθῶσιν ὑπ' αὐτῆς. Σχολ.

νὰ ἰδῶ μαζί τῆς τὴν πομπή, κ' ἐγὼ ἡ μαυρομοῖρα
πῆγα, φορῶντας τὸν συρτὸ χιτῶνα μου ἀπὸ βύσσο
κ' ἐπανωφορὶ ἐπάνω του λεπτοῦ τῆς Κλεαρίστης.

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

Καὶ ὡς ἤμουν μὲς τοῦ Λύκωνα, καταμεσῆς τοῦ δρόμου,
βλέπω τὸν Δέλφι νᾶρχεται ἔς τὸ πλάγι τοῦ Εὐδαμίππου.

Ξανθὰ εἶχαν σὰν ἐλίχρυσος τὰ γένεια, καὶ τὰ στήθη,
μόλις βγαλμέν' ἀπ' τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς παλαιστρας,
πολλὸ λαμπρότερ' ἀπὸ σὲ ξαστράφταν, ὦ Σελήνη.

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

Τὸν εἶδα κ' εὐθὺς ἀναψα καὶ ὁ λογισμὸς μου ἐχάθη,
καὶ ὄλα ἀλοῖα μου τῆς θωριάς τὰ κάλλη ἐμαραθῆκαν,
καὶ οὔτε ξέρω ἂν εἶδα τί οὔτε πῶς ἦλθα ὀπίσω,
ἀλλ' ἄγρι' ἀρρώστια φλογερὴ μ' ἐκαταπάτησ' ὄλην,
καὶ δέκα ἡμέραις κείτομον θερμὴ καὶ δέκα νύχταις.

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

Κ' ἡ ὄψις μου πολλαὶς φοραὶς γινόνταν σὰν τοῦ φράψου
κι' ὄλα μοῦ ἐπέφταν τὰ μαλλιά, καὶ μοναχὰ μοῦ ἐμέναν
τὸ δέρμα καὶ τὰ κόκκαλα· ποιᾶς γυναικὸς τὸ σπίτι
ἄφησα τότε ἡ παιᾶς γρηᾶς τὰ πάθη νὰ ξορκίζῃ;
ἀλλ' ἔφευγ' ἔφευγε ὁ καιρὸς καὶ ἀνάσασι δὲν εἶχα.

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

Εἶπα τότε τῆς δούλας μου τὴν ἀκριβὴν ἀλήθεια.

«Εὔρε μου τρόπο, Θεστυλί, νὰ διώξω τὸ κακὸ μου·
ὄλην ὁ Μύνδιος τὴν καρδιά μου πῆρεν· ἀλλὰ σῦρε
μὲς τὴν παλαιστρα, Θεστυλί, νὰ ἰδῆς τοῦ Τιμαγῆτου
ἐκεῖ συχνάζει αὐτός, ἐκεῖ νὰ κάθεται τοῦ ἀρέσει.»

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

«Καὶ ἂν εἶναι μόνος, νεῦσέ του καὶ πῆς του ἀγάλι ἀγάλι,
πῶς ἡ Σιμαίθα σὲ καλεῖ, καὶ δεῖξε του τὸ δρόμο.»

Τοῦτο τῆς εἶπα. Ἐπῆγε αὐτὴ καὶ μοῦφερε τὸν ἄνδρα
ποῦ ὀλόβολος λαμποκοπᾷ, καὶ ὡς εἶδα ἐγὼ τὸν Δέλφι
μ' ἐλαφρὸ πόδι νὰ περνᾷ τῆς θύρας τὸ κατῶφλι, —

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε —

ὄλη ὡς τὸ χιόνι ἐπάγωσα καὶ μὲς τὸ μέτωπό μου
ὁ ἰδρωτὰς μοῦ ἐστάλαζεν ὡσάν βροχῆς ρανίδαίς,
οὐδὲ ἠμποροῦσα τῇ μιλιὰ νὰ βγάλω, οὐδὲ κἂν ὄσο
ἔς τὸν ὕπνο τὰ μωρὰ παιδιὰ τῆς μάνας μουρμουρίζουν,

ἀλλ' ὄλη ὄλη ἐνέκρωσα ὡσάν κερένια κοῦκλα.

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

Καὶ μ' ἕνα κύταγμα ὁ σκληρός, ποῦ μ' ἔκαμε νὰ στήσω¹
 ἔς τὴ γῆ τὰ μάτια, ἐκάθισε ἔς τὸ πλάγι μου καὶ μούπε·
 «Σιμαίθα, τόσο ἐπρόλαβες, πρὶν ἔλθω ἐγὼ νὰ σ' εὔρω,
 ἔς τὸ σπίτι σου καλῶντας με, ὅσο κ' ἐγὼ μιὰ μέρα
 ἔς τὸ τρέξιμο τὸν ὄμορφο ἐπρόφθασα Φιλῖνον».

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

«Καὶ ἀκάλεστος, μὰ τὸν γλυκὸ τὸν Ἐρωτα, θάρχόμου
 μὲ δύο φίλους ἢ μὲ τρεῖς, μόλις ἢ νύχτ' ἀρχίζει,
 κρατῶντας μὲς τὸν κόρφο μου τὰ μῆλα τοῦ Διονύσου²
 καὶ λεῦκα μὲς τὴν κεφαλή, βλαστάρι τοῦ Ἡρακλέους,
 ὄλην μὲ ζώστραις κόκκιναις τριγύρω τυλιγμένην.»

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

«Καὶ ἂν σεῖς μ' ἐδέχεσθε, γλυκὰ θὰ φέρνονταν κ' ἐκεῖνοι
 ὄμορφοι ὄλ' οἱ φίλοι μου καὶ λυγερὸ μὲ κράζουν·
 καὶ θὰ μοῦ ἀκοῦσε τὸ γλυκὸ στόμα νὰ σοῦ φιλήσω,
 ἀλλ' ἂν μ' ἐδιώχνετε, κλεισταῖς κρατῶντας μου ταῖς θύραις,
 ἀσφαλτα ἐδῶ θὰ βλέπατε καὶ ἀξίναις καὶ λαμπάδαις³»

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

«Καὶ τώρα χάρι θὰ χρωστῶ τῆς Ἀφροδίτης πρῶτα,
 κατόπι καὶ σὺ δεύτερη ἀπ' τὴ φωτιά μ' ἐπῆρες
 ἔς τὸ δῶμα σου καλῶντας με ποῦ μουν μισὸς καυμένος.
 Ἄχ! εἶναι ἀλήθεια ποῦ συχνὰ καὶ ἀπὸ τὸν Λιπαραῖον
 Ἡφαίστο πλέον φλογερὸς ὁ Ἐρωτας μᾶς καίει.»

Τὸν ἔρωτά μου ἰδέ, κυρὰ Σελήνη, πόθεν ἦλθε.

«Καὶ κόρην ἀπὸ θάλαμο καὶ νύμφη ξεφρενώνει,
 ποῦ μόλις ἄφησε θερμὸ τοῦ ἀνδρός τῆς τὸ κρεθβάτι.»
 Τοῦτ' αὐτὸς ἔλεγε, κ' ἐγὼ ἢ εὐκολη τὸ χέρι
 τοῦ πῆρα καὶ τὸν πλάγιασα ἔς τὸ μαλακὸ κλινάρι,
 καὶ σῶμα εὐθύς ἀπάλαινε μὲ σῶμα, καὶ ἡ θωριαῖς μας

¹ Καὶ μ' εἰσιδὼν ὡστοργὸς ἐπὶ χθονὸς ὄμματα πᾶσαι. Sic cupide me intuitus est ut humi oculos pudoris plena defigerem. Fritzsche.

² Μᾶλα ἔχων ἐν κόλποις τὰ ἐράσματα καὶ ἔρωτος ποιητικά. Λέγοι δ' ἂν τοῦτο καθὸ τὰ ὑπὸ Ἀφροδίτης διδόμενα τῷ Ἰππομένει (Θεοκρ. Γ. 41) μῆλα ἐκ τοῦ Διονύσου ἦν στεφάνου, καὶ ταῦτα δὲ εἰς τὸν ἔρωτα τὴν Ἀταλάντην ἐκίνησέ. Σχολ.

³ h. e. omnia, quibus ad aedes expugnandas solent uti invenes, praesto fuissent.

φλόγ' ἀναδίδαν καὶ γλυκὰ τὰ χεῖλη ἐμουρμουρίζαν,
 καὶ γιὰ νὰ μὴ μακρολογῶ, τ' ἀδιήγητα, ὦ Σελήνη,
 ἐπράχθησαν καὶ ἀπόγινεν ὁ πόθος καὶ τῶν δύο.

Καὶ οὔτ' ἐκεῖνος ὡς ἐχθὲς ἔς ἐμὲ παραπονέθη,
 οὔτε ποσῶς ἐγὼ ἔς αὐτόν· ἀλλ' ἦλθ' ἐδῶ νὰ μ' εὔρω
 ἢ ξένη ὅπου τῆς Μελιξοῦς καὶ τῆς Φιλίστης εἶναι
 μητέρα, τῆς Σαμίτισσας ποῦ τὸν αὐλὸ σημαίνει,
 τὴν ἄραν ὅπου τ' ἄλογα ἔς τὸν οὐρανὸν ἐφέρναν
 ἀπ' τὸν βαθὺν Ὀκεανὸ τὴν ροδαρὴν Αὐγούλα,
 καὶ μούπε ἔς ἄλλ' ἀνάμεσα ποῦ ὁ Δέλφις ἐρωτεύθη·
 ἀλλ' ἂν ἀνδρὸς, ἂν γυναικὸς τὸν συνεπῆρε πόθος,
 αὐτὸ δὲν ἤξερε νὰ εἴπῃ, καὶ τόσο μόνον εἶπε·
 «Ἐσήκωνε ἀκατάπαυτα ἔς τὸν Ἐρωτα ποτῆρι,
 καὶ τέλος ἔφυγε γοργὰ φωνάζοντας πῶς τρέχει
 ἔς τὸ σπίτι αὐτό, μὲ στέφανα ταῖς θύραις νὰ σκεπάσῃ.»
 Τοῦτα ἡ γυναῖκα μούλεγε καὶ μούπε τὴν ἀλήθεια·
 ὡς τρεῖς, ὡς τέσσαραις φοραῖς ἄλλους καιροὺς ἐρχόνταν,
 κ' ἐδῶ συχνὰ μᾶς ἄφινε τὸ Δωρικὸ λαγῆνι²,
 καὶ τῶρ, ἀλοιά, νὰ τὸν ἰδῶ δώδεκα ἡμέραις ἔχω.
 Ἄχ! ἦῤεν ἄλλο ἀγάλλιασμα κ' ἐμένα δὲν θυμάται.

Μὲ τοῦτα ἐλπίζω σήμερα τὰ μάγια νὰ τὸν δέσω,
 ἀλλ' ἂν ἀκόμη βαρετὸς μοῦ γίνῃ, μὰ ταῖς Μοίραις
 ἔς ταῖς πύλαις ὄχι δὲν ἀργεῖ τοῦ Ἄδη νὰ κτυπήσῃ·
 τέτοια τοῦ ἔχω φοβερά φαρμάκια φυλαγμένα,
 ποῦ κάποιος ξένος μοῦδωκεν Ἀσσύριος, δέσποινά μου³.

Τ' ἄλογα ὁδήγα τώρα σὺ ἔς τοῦ Ὀκεανοῦ τὰ ρεῖθρα
 κ' ἐγὼ τὸν πόνο θὰ βαστῶ, ὡς τὸν βαστοῦσα ὡς τώρα.
 Χαῖρε, λαμπρότατη θεά, χαίрет' οἱ ἄλλοι ἀστέρες,
 ποῦ τῆς σιγαλινῆς Νυκτὸς τὸ ἄρμ' ἀκολουθεῖτε.

Γ. Καλοσοῦρος

¹ Ἐν συμποσίῳ τοῦ ἐρωμένου χάριν (vel amicæ) σκύφον συνεχῶς ἀκράτου ἐπεχείτο καὶ τέλος καταλιπὼν τὸ συμπόσιον ᾤχετο λέγων στεφανώσιν αὐτοῦ τὸν οἶκον. Σχολ.

² Καὶ εἰς τὸν οἶκόν μου πολλάκις ἐτίθει τὴν λήκυθον, τὴν ἔχουσαν τὸ ἔλαιον, ᾧ ἐχρῶντο ἐν ταῖς παλαιστραῖς.

³ Ἡ Σελήνη,

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΟΥ ΓΙΑΤΡΟΥ.

Πολλές βραδυές ο κύρ Σαφάκας ο δήμαρχος του χωριού μας—σάν ξευγενισμένος απ' ὄλους μας—μᾶς ἀνοίγει τὴ σάλα του. Μαζευόμαστε ἐκεῖ μέσα καμμιὰ δεκαριὰ ἀπάνω κάτω, ξέχωρα ἀπὸν γερωντοκόριτσο, τὴν ἀδερφή τοῦ κύρ δημάρχου, καὶ τὴ κόρη του τὴ τρελλὴ Χρυσάϊδα μὲ τὲς μεγάλες τὲς πλεξίδες, καὶ τὰ καστανὰ τὰ μάτια, ποῦ χύνουν τόσο φῶς καὶ τόση καλοσύνη ὀλόγυρα. Τὸν στρατὸ τὸν ἀντιπροσωπεύει ἓνας ἀποσπασματάρχης λοχίας, ψηλὸς καὶ λιγνὸς σάν λελέκι· τὰ γράμματα, ὁ φαρδὺς ὁ σχολάρχης καὶ δυὸ φουσκωμένοι δημοδιδάσκαλοι, καὶ τοὺς ὑπαλλήλους ὁ κύρ Ξάνθος ὁ τηλεγραφητής, ἄνθρωπος μὲ γῶσι κατὰ τὸ δήμαρχό μας, καὶ νεῖος γιὰ φίλημα κατὰ τὰ γελαστὰ μάτια τῆς κόρης του. Βάλτε κᾶνα δυὸ χωριανούς ἀκόμα, καὶ τὸν κύρ Σταμάτη, τὸν γιατρό μας. Παράξενος ἄνθρωπος ὁ κύρ γιατρός! . . Δὲν εἶνε πολὺ καιρὸ φερμένος στὸν τόπο μας. Τὴν περασμένη ἄνοιξι μᾶς τὸν ξεφούρτισε ξαφνικὰ μ' ἓνα ταξειδάκι ἴσια μὲ τὴν Ἀθήνα ὁ δήμαρχός μας. Ποιὸς εἶνε, ἀπὸ ποῦ μαλλὶ κρατιέται ἡ σκούφιά του, κανεὶς μᾶς δὲ ξέρει· μὰ ἡ ἀλήθεια εἶνε πῶς εἶνε προκομμένος. Λιγόλογος πάντα, λιγάκι χλωμὸς, σοβαρὸς, μ' ἓνα ζευγάρι γυαλιὰ στὰ μάτια, μὲ τὸ κυνηγόσακκοῦλι του στὸν ὤμο, μὲ τὸ δίκαννό του κρεμασμένο, γυρνᾷ καταμόναχος ἀπὸ θαμπὰ τὸ περισσότερο καιρὸ του στὸ λόγγο. Φυσικὰ ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος ἀνάμεσό μας δὲ θὰ μπορούσε νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν χωριανῶν μας καὶ τὸν βάφτισαν παραξενιάρη. Μ' ἀγάλι· ἀγάλια τὸν συνηθίσαμε ὅλοι κ' αὐτόν, καὶ τὲς παραξενιές του, καὶ τὸν ἀφήσαμε ἤσυχο τὸν ἄνθρωπο. Ἐνα πρᾶμμα μονάχα δὲ μπορούμε νὰ χωνεύσουμε. γιὰτὶ καλὰ καὶ σώνει νὰ φέρνῃ ἀδιάκοπα εἰς τὴ κομπότρυπά ἓνα μαραμένο λουλουδι μυγαλιας; Αὐτὸ τὸ μικρὸ λουλουδάκι μὲ τὰ ζαρωμένα φυλλάλια του καὶ τὸ ξερὸ του κοτσάνι ἐκάθισε μολύδι μέσα μας, κ' ἐκάθισε πειὸ βαρύτερο ἀκόμα εἰς τὸ στομάχι τῆς ἀδερφῆς τοῦ κύρ δημάρχου μας. Τὸ ἄτυχο τὸ γερωντοκόριτσο ἅμα ξανοίγει κάθε βραδυὰ τὸν κύρ γιατρό μὲ τὸ χλωμὸ ἐκείνο λουλουδι ἀναταράζεται φοβερά. Τὴν πιάνουν τὰ νεῦρά της καὶ μαζὶ μὲ τὴν καρέκλα της σειέται ὅλο τοῦ σπητιοῦ τὸ πάτωμα. Ὁ

λοχίας ὁ ἀποσπασματάρχης τὴν ἄκουσε νὰ παραλαλῆ μιὰ νυχτιὰ εἰς τὸ πλάϊ του.

— Τὸ διαολεμένο τὸ λουλουδι!, ἄχ! τὸ διαολεμένο τὸ λουλουδι τί θέλει νὰ εἰπῆ! . Ὡς τὰ προχθὲς τὸ βράδου εἴμασε περιέργοι νὰ ἰδοῦμε ποῦ ἤθελε καταντήσῃ αὐτὴ ἡ δουλειὰ. Τὸ γερωντοκόριτσο μέρα μὲ τὴ μέρα ἔλυωνε κ' ἐσοῦρωνε φοβερά. Τὰ νεῦρά της εἶχαν τεντωθῆ τόσο, ποῦ στὸν παραμικρὸ κρότο ἀναπηδοῦσε κ' ἄνοιγε τὸ ζαρωμένο στόμα της, ξεπετοῦσε τὰ κίτρινα καὶ σάπια δόντια της, κ' ἐπετοῦσε ἔξω ἀπὸ τὰ φλέβάρὰ της στρογγυλὰ καὶ ἀστραφτερὰ σάν φλόγες τὰ μάτια της. Τὸ κακὸ δὲ βάσταξε πολὺ δόξα τῷ Θεῷ. Προχθὲς τὸ βράδου ὁ κύρ γιατρός ἐρχότανε ἀπὸ τὸ συνηθισμένο του κυνήγι κ' ἐπέραςε ἀπὸ τοῦ δημάρχου νὰ ξαποστάσῃ λιγάκι. Τὸ προσωπικὸ ἦταν μαζεμένο ὅλο εἰς τὸ χειμωνιάτικο τοῦ σπητιοῦ. Ἀπ' τῆς γωνιάς τὰ χονδρὰ καὶ πολυκαιρινὰ κούτσουρα ζέστη γλυκεῖα ἐχύνονταν μέσα εἰς τὴν κάμαρα, καὶ τοῦ κάκου ὁ γέρο βορριάς ἐμούγκριζε εἰς τὰ ξύλα τῆς στέγης καὶ εἰς τὰ γυαλιὰ τῶν παραθυριῶν. Ὁ κύρ Σταμάτης μὲ τὰ χονδρὰ του τὰ ὑποδήματα ἐμπῆκε μέσα σοβαρὸς σάν πάντα, ἐκρέμασε τὸ δίκαννό του εἰς τὸ κρεμαστάρι, μᾶς κλησπέρισε κᾶπως βραχνά, κ' ἐπῆγε νὰ καθίσῃ σιμὰ εἰς τὴ φωτιὰ. Ἀμέσως μιὰ παρακὸρη τοῦ σπητιοῦ ἔσυρε ἓνα κάθισμα εἰς τὴ γωνιά, σίμωσε τὸ καπνὸ, καὶ τὸν κέρασε ἓνα ποτηράκι ἀπὸ τὸ μοσχᾶτο τοῦ σπητιοῦ. Ὁ γιατρός ἄναψε ἓνα τσιγάρο, ἐρροῦφηξε τὸ κρασί του, κ' ἄρχισε νὰ χαϊδέθῃ μὲ τὸ μικρὸ τοῦ χέρι τὸν σκύλο του, ποῦ ἔχε ξαπλώθῃ λαχανίζοντας ἀπὸ τὸ δρόμο, εἰς τὰ ποδάρια του. Ὅλοι γύρω ἐκάθονταν ἄλαλοι, κᾶπως παραλογισμένοι, κ' ἄφιναν μονάχο τὸ γέρο βορριά νὰ ψάλλῃ τὰ ξερὰ τραγοῦδια του εἰς τὰ κεραμίδια. Ἡ Χρυσάϊδα μὲ τὰ καστανὰ τὰ μάτια ἐσῆκωνε κάπου, κάπου τὸ κεφαλάκι της ἀπὸ τὸ κέντησμά της γιὰ νὰ ρίξῃ καὶ μιὰ γλυκοματιὰ εἰς τὴν τηλεγραφητή. Μονάχα τὸ γερωντοκόριτσο δὲν ἦταν οὔτε βουβό, οὔτε ἤσυχο. Εἶχε καρφώσῃ ἴσια τὰ μάτια του εἰς τὴ κομπότρυπα τοῦ γιατροῦ, ἄφησε νὰ πέσῃ κλειστὴ εἰς τὰ γόνατά της ἡ Σύνοχίς της, ἔκπλωσε ἀλύγιστα τὰ πόδια της εἰς τὸ πάτωμα, καὶ εἰς αὐτὴ τὴ θέσι ἀνατινάζονταν κάθε στιγμὴ ἀπὸ τὸ κάθισμά της ὅλη, κ' ἔσφιγγε μὲς εἰς τὰ δόντια της ἓνα μουρμούρισμα. Ἐξαφνα εἰς μιὰ στιγμὴ σηκώνεται εἰς τὰ πόδια της, σιμώνει τὸν γιατρό καὶ τὸν κυττάζει καλὰ, καλὰ εἰς τὰ μάτια, κ' ὕστερα μὲ μιὰ κίνησι γυμνὰ ἀνατριχίλα σηκώνει ἓνα χέρι μαῦρο, μαῦρο κ' ἄσαρκο πρὸς εἰς τὸ λουλουδάκι τῆς κομπότρυπας του, καὶ σφυρίζει σάν ὄχειά καθαρά δυὸ ξερὰ λόγια.

—Τί θὰ εἰπῆ αὐτὸ τὸ παληολούλουδο, γιατρέ, τί θὰ πῆ νὰ ζήσης; . .

Ἐκεῖνος εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπόμεινε σαστισμένος, καὶ τὴν κυττιῦσε ξαφνισμένα σὰν νάχε ἐμπρός του κἄνα ξωτικό, μ' ἀγάλι ἀγάλια ἄρχισε νὰ καταλαβαίνει καὶ τὰ χεῖλη του χαμογέλασαν, καὶ τὴν ἤσυχασε.

—Κάθησε, κυρά μου, καὶ θὰ σοῦ πῶ τί θὰ πῆ αὐτὸ τὸ παληολούλουδο.

Τὸ γεροντοκόριτσο ξαναγύρισε εἰς τὸ κάθισμά του, ξυλιασμένο, κ' ἐσταύρωσε τὰ χεῖρα του εἰς τὰ γόνατά του. Ὁ τηλεγραφητὴς μόλις κρατοῦσε ἓνα χαμόγελο, ὁ σχολάρχης κ' οἱ δασκάλοι ἐφούσκωναν εἰς τὴν ἄκρη των, ὁ κύρ Σαφάκας εἶχ' ἀρχίσει μίαν ἀτελείωτην κουβένταν μὲ κἄνα δυὸ χωριανούς, ὁ λοχίας, ὁ ἀποσπασματάρχης ἐστριβε τὸ καγγελωτὸ μουστάκι του, κ' ἡ Χρυσάιδω ἀκούμπησε τὸν ἀγκῶνά της εἰς τὸ τραπέζακι ἐκεῖ εἰς τὴν πλάϊ της, κ' ἐγύρισε γιὰ μίαν καὶ καλὴν τὰ μάτια της πρὸς τὸν τηλεγραφητὴν. Ὁ κύρ γιατρός ἐβγαλε τὸ ξερὸ τὸ λουλουδάκι ἀπ' τὴν κομπότρυνά του, τὸ συχογύρισε γιὰ λίγες στιγμὲς μέσα εἰς τὰ δάκτυλά του, καὶ εἰς τὰ ὕστερα ἄρχισε μὲ χαμηλὴ φωνή :

—Αὐτὸ τὸ παληολούλουδο ποῦ βλέπεις, κυρά μου, ἔχει τὸ παραμῦθι του. Μέσα εἰς τὰ πέντε αὐτὰ φυλλάκια τὰ μαραμένα καὶ τὰ ἀχρωμάτιστα εἶνε χωμένη ὅλη ἡ ζωὴ μου, καὶ τὸ φυλάγω μονάχα γιὰ νὰ ἀνασκαλίξω κάποτε τὴν πληγὴν μου, μ' ὅλα τὰ χρόνια πῶχουν περάση. Καὶ τὸ φυλάγω ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ἐσπούδαζα εἰς τὴν Ἀθήναν. Ἐκαθόμουν εἰς τὴν θειᾶς μου, τὴς κυρίας Στάμου, τὴν γνωρίζεις ὁ κύρ δήμαρχος. Εἴκοσι χρόνων παλλικάρη κλεισμένο πάντα εἰς τὸ μικρὸ ἐκεῖνο σπητάκι μὲ τὴν συντροφίαν τὴς θειᾶς, καὶ τῶν βιβλίων μου δὲν ἤξερα περισσότερο τὴν Ἀθήναν καὶ τὴν ζωὴν της, ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸν μικρὸν κήπον. Γειτονιὰ γύρω δὲν εἶχαμε ἓνα σπητὶ μονάχα ἀπέναντι εἰς τὸ κήπον μας ποῦ τὸ νοίκιαζαν ἀπὸ καιρὸ εἰς καιρὸ. Ἔτσι ἐπέρασεν ἡσυχῇ τὴν ζωὴν μου ὀλόκληρα τέσσαρα χρόνια. Τὸ πέμπτον χρόνον ὀλίγον ἔλειψε νὰ ξεχάσω καὶ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸν κήπον μας. Ἦρθε ἡ χρονιά μὲ τὸ διάβασμα. Ἀπ' τὸ κρεββάτι καὶ εἰς τὸ τραπέζι, κ' ἀπ' τὸ τραπέζι εἰς τὸ κρεββάτι. Βαρειὰ ζωὴ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ γρήγορα τὴν συνήθισα. Ἦταν χειμῶνας σὰν τότε, καὶ θαρρῶ ἀκόμα πῶς ἀκούω τὴν φωνὴν τὴς θειᾶς μου νὰ φωνάζη κάθε στιγμὴν.

—Ἔβαλες κάρβουνα εἰς τὸ μαγκάλι τοῦ παιδιοῦ, Γιάννη;

Ἡ μέρες ἐκυλοῦσαν πολὺ ἀργά, κρύες, κ' ἄχαρες, κ' ἡ ἐξετάσεις δὲν ἔφθαναν ἀκόμα. Ἐνα μεσημέρι ὕστερα ἀπὸ τὸ γεῦμα μου ἐφάνηκε πῶς εἶχα κουρασθῆναι λιγάκι. Ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ γυαλιὰ τοῦ παραθυριοῦ μου τὸ μάτι μου ἐξάνοιγε τὸ μικρὸν κήπον μὲ τ' ἄφυλλα δένδρα του, τὰ λευκά του χαλικιάκια, καὶ τὸν ἥλιον νὰ κυλάη θερμὸς, γλυκὸς εἰς τὸν καθαρό

οὐρανὸν. Ἐπῆρα τὸ βιβλίον εἰς τὸ χεῖρ μου, ἀλλ' ἄθελα μου ξέφυγε κάτω εἰς τὸ χαλί. Δὲν τὸ σήκωσα, κἄτι τι μ' ἐδῆρω πρὸς τὸ παράθυρον καὶ δὲν ἄργησα νὰ τ' ἀνοίξω. Μίαν γλυκεῖαν ζωὴν ἐχύθηκε ἐξαφνα εἰς τὸ πρόσωπόν μου· ὀλίγα πουλάκια ἀπὸ τὰ ξερὰ κλαδιὰ τοῦ κήπου μῶστειλαν εἰς τὰ αὐτιά μου τὴν πειρὸν γλυκεῖαν μουσικὴν, ἓνας μαγευμένος ἀνασασμὸς ἐχύθηκε εἰς τὴν στήθη μου, χωρὶς νὰ ξέρω ἀπὸ ποῦ, κ' ἄθελα μου ἐβγήκε ἓνας στεναγμὸς ἀπ' τὰ χεῖλη. Ἐξαφνα ἡ ματιὰ μου ἔπεσε εἰς τὸ ἀντικρινὸν μας σπητὶ. Τὰ παραθύρια του ἦσαν ἀνοικμένα πρὸς τὸν κήπον ὅλα κ' ἐθαρροῦσες πῶς μ' ἐκυττοῦσαν γελαστὰ γελαστὰ μὲ τὰ μακρὰ χρωματιστὰ σκεπάσματά των. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τὴς κλεισμάρας μου δὲν εἶχα ρίξῃ τὸ μάτι μου ἐκεῖ, καὶ δὲν ἤξερα ποῖος γείτονας μᾶς εἶχε κοπιᾶση. Σὲ λιγάκι ἓνα σκέπασμα παρεμέρισε, κ' ἀγάλι ἀγάλια ἐπρόβαλε ἔξω ἓνα κεφάλιν κοριτσιοῦ. Μ' εἶδε κ' ἐχαμογέλασε, ἐγὼ θυμᾶμαι πῶς ἐκούνησα τὸ κεφάλιν μου καὶ τὴν χαιρέτησα, καὶ τίποτε ἄλλο. Τὰ πολλὰ λόγια εἶνε φτώχεια. Τὴν ξανάειδα πολλὰς μέρας ὕστερα, ἓνα βράδον τὴν γνώρισα καλλίτερα εἰς τὴν σάλαν τὴς θειᾶς, καὶ θυμᾶμαι πῶς τὰ μάτια της ὄχι μονάχα μ' ἐκράτησαν ἐκεῖ μέσα περισσότερο ἀπὸ κάθε φορὰ, μὰ πῶς καὶ ὅλη τὴν νύκταν δὲ μ' ἄφησαν νὰ διαβάσω λέξι. Μιλήσαμε μερικὰς φορὰς ἀκόμα, καὶ τὴν ἀγάπησα. Ἀπὸ τότε ἡ καρδιὰ μου μ' ἔσερνε ἀδιάκοπα εἰς τὸ παράθυρον, καὶ τὸ μικρὸν μου τραπέζακι μ' ὅλα τὰ κάρβουνα τοῦ Γιάννη εἰς τὴν πλάϊν του, τῶβρισκα πολὺ ἄχαρον, ἀνυπόφορον καὶ κρύον. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχα εἰς τὸ νοῦν μου, τίποτ' ἄλλο εἰς τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὸ γλυκὸν μεσημέρι. Ἐκείνη, αὐτὴ τὴν ὥραν πάντα κατέβαινε εἰς τὸν κήπον μας κ' ἐπερπατοῦσε ἴσια μὲ μισὴν ὥραν. Κ' ἐγὼ εἰς τὸ παράθυρον καρφωμένος δὲν ξεκολλοῦσα τὰ μάτια μου ἀπὸ τὸ χαρούμενον κορμὶν της, ἀπ' τὸ δροσερὸν προσωπάκι της, μὲ τὰ γλυκά του τὰ μάτια καὶ τὸ αἰώνιον χαμόγελον τῶν χειλιῶν του. Καὶ τόσο μονάχα! . . . Τοῦ κάκου ὤρμουσαν εἰς τὰ χεῖλη μου χίλια ποτάμια λόγια· ὁ πόθος μου δὲ ξεχειλίει εἰς σταλιά. Τὰ ἔνοιωθα τὰ φλογερὰ ἐκεῖνα λόγια νὰ γυρίζουν πάλιν μέσα εἰς τὴν στήθη μου καὶ νὰ μὲ πλημμυρίζουν φλογερὰ, καφτερὰ ἐκεῖ μέσα. Ἐκείνην τρελλήν, πεταχτὴν μου ἔλεγε χίλια τόσα γυρίζοντας εἰς τὴν μικρὴν ἐκείνην φωλιά, μὲ χίλια παιγνίδια. Τότε ἐκυφτε κ' ἔπαιρνε πετραδάκια ἀπὸ χάμου, τᾶρριχτε ψηλά, καὶ τὰ δέχονταν πάλιν εἰς τὰ δάκτυλά της, τότε μου ἐδιάβαζε ξεκαρδισμένη ἀπὸ τὰ γέλοια ἓνα κομμάτι ἀπὸ ἓνα ἄρθρον ἐφημερίδας, ὕστερα ἐβουτοῦσε τὰ δάκτυλά της εἰς τὸ μικρὸν σιντριβάνιν τοῦ κήπου, νὰ δῆ ἂν εἶνε κρύον τὸ νερὸν, μου ξεμολογιώτανε πῶς ἐπέρασε τὴν μέραν της, μου ἐδιάβαζε στίχους ἀπὸ κἄνα περιοδικόν, μου ἐξυμνοῦσε τὸ κήπον μας γοργά, γοργά,

—Τὴν ἀνοίξει, καλέ, θὰ ἦνε τρέλλα σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν παράδεισο.

Ἔστερα ἐθυμιῶταν τὴν ἀνοίξει, καὶ λίγο νὰ ἐκλαίει, ἐχαμῆλωνε τὰ μάτια τῆς, ἄφινε νὰ πέσουν ἄψυχα, μαρμαρωμένα τὰ χέρια τῆς κάτω, ἔπαιρνε μιὰ στάσι γεμάτη μάγεμμα, καὶ μοῦ ἔλεγε λυπημένη.

—Ἄχ! γιατί νὰρχεται ὁ χειμῶνας! . .

Κ' ἀμέσως ἔτρεχε κάτω ἀπ' τὸ παραθύρι τῆς κάμαράς τῆς, ἐκεῖ ποῦ ἄπλωνε ἓνα σωρὸ γυμνὰ κλαδιὰ μιὰ μαύρη, ξεγυμνωμένη μυγδαλιά, κ' ἀνασηκῶνονταν, εἰς τὴν ἄκρη ἀπὸ τὰ γοβάκια τῆς, γιὰ νὰ δῆ μήπως ἔσκασε κἄνα μάτι ἀνθιοῦ. Κ' ἔτσι ἀπ' ἐκείνη τὴ μεριά, κόκκινη, κόκκινη μοῦ ἐφώναζε λυπημένα.

—Τίποτε, τίποτε ἀκόμα, Ἄχ! πότε θ' ἀνθίσῃ ἡ εὐλογημένη.

Καὶ ἡ μισὴ ἐκείνη ὥρα ἐπερνοῦσε τόσο γλήγωρα, κ' ἀπόμεινα ὕστερα μονάχος, πονεμένος, ἐκεῖ εἰς τὸ παράθυρο ἀναμένοντας τὸ ξημέρωμα τῆς μέρας, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα εἰς μικρὰς τὰς στράτες τοῦ κήπου, ἐκεῖ ποῦ ἔτυχε ν' ἀπομείνῃ ἀπὸ χθὲς τὸ μικρὸ πάτημα τοῦ γοβιοῦ τῆς, νομίζοντας πῶς θ' ἀκούσω ἀπὸ στιγμὴ εἰς στιγμὴ τὸ γλυκὸ του ἤχο . .

Ἔτσι μιὰ μέρα ἡ ἀγαπημένη μυγδαλιά τῆς ἀνθίσει. Τὸ θυμᾶμαι ἀκόμα τ' ἀλησμόνητο ἐκεῖνο μεσημέρι. Πῶς ἐπετοῦσε ἀπ' τὴ χαρὰ τῆς καὶ πόσο ἦταν εὐμορφὴ μέσα εἰς τὴ μεγάλη τρέλλα τῆς! . . Ἐστολιστήκε ὅλη ἀπὸ τ' ἀνθία τῆς καὶ μ' ἀποτρέλλανε. Ἐνοιωθα ἀπὸ τὸ ὕψωμα τοῦ παραθυριοῦ μου τὴ μυρωδιὰ τοῦ κορμιοῦ τῆς νὰ σμίγῃ μὲ τὴν μυρωδιὰ τῶν ἀνθιῶν καὶ νὰ χύνεται ὅλη ἴσια εἰς τὴ ψυχὴ μου, καὶ νὰ μὲ συνεπαίρῃ ἔτσι γλυκεῖα καὶ λευκὴ σὰν τ' ἀνθία καὶ τὴν ὄψι τῆς, ἔτσι μεθυσμένη σὰν τὴν θερμὴ καρδιά τῆς, καὶ νὰ μὲ πνίγῃ μέσα εἰς τὸ πέλαγος τῆς εὐτυχίας. Ἄχ, εὐτυχισμένη μυρωδιὰ πόσο γλήγορα ξεθυμαίνει τὸ μεθύσι σου! . .

Μὰ ξάφνω μιὰ μέρα δὲ φάνηκε εἰς τὸ κήπο, ἐξημέρωσε καὶ δευτέρα μέρα καὶ δὲν ἦρθε, ἐφώτισε καὶ τρίτη, καὶ τέταρτη, κ' ἐκείνη ἐχάθηκε. Τὸ παραθυράκι τῆς κλειστὸ, τὰ χρωματιστὰ του σκεπάσματα βουβὰ κ' ἀσάλευτα, ἀπὸ πίσω ἀπ' τὰ γυαλιὰ, καὶ τὰ κλωναράκια τῆς μυγδαλιάς ἐσειῶνταν ἐμπρὸς τοῦ εἰς τὸ φύσημα τ' ἀεριοῦ, ἄσπρα, ἄσπρα, χαρωπά, σὰν νὰ γελοῦσαν μὲ τὸ πόνου μου.

Ἐπέρασε καιρὸς κ' ἓνα πρωὶ ἀνοίγει τὸ παράθυρό τῆς καὶ προβάλλει. Δὲν πρόφτασα νὰ τὴν χαιρετήσω, ἔμεινα μὲ τὰ λόγια εἰς τὸ στόμα, καὶ μὲ τὴ χαρὰ μισοπνιγμένη. Μοῦ ἔρριξε μιὰ ματιὰ, ἔγειρε τὸ κεφάλι τῆς ἀλλοῦ, κ' ὕστερα μοῦ ἐφάνηκε πῶς τὸ παράθυρό τῆς, ἡ μυγδαλιά, τὸ σπητι ὄλο, ὁ κήπος, τὰ δένδρα, ὁ ἥλιος, ὁ οὐρανὸς ἤρχισαν νὰ στριφογυρίζουν, νὰ χάνονται, νὰ σθοῦνε ἀπὸ τὰ μάτια μου, καὶ κἄτι ἀλ-

λόκοτο πῶμοιαζε μὲ γέλοιο, νὰ φθάνῃ εἰς αὐτιά μου φαρμακερὸ καὶ νὰ μοῦ περνᾷ, τὴ καρδιά πέρα γιὰ πέρα. Σὰν πόση ὥρα πέρασε ἔτσι δὲ θυμᾶμαι. Ὅταν ἀνάδοσα, κ' ἔνοιωσα τὸν ἑαυτό μου, τὰ μάτια μου ἦταν ἀκόμα καρφωμένα εἰς τὸ παράθυρό τῆς, ἐκεῖ ποῦ τὸ μικρὸ τῆς κεφαλᾶκι ἔσμιγε σιμὰ, σιμὰ μ' ἐνὸς ἄλλου, μέσα εἰς ἀνθισμένα κλωναράκια. Ἐκουθέντιαζαν γοργὰ, κ' ἐγελοῦσαν γοργότερα. Δὲ βάσταζε ἡ καρδιά μου ἔκλεισα τὰ τζάμια κ' ἔπεσα εἰς τὸ κρεβάτι μου. Ἐκαίμουν, ἔβραζα, ὄλος, τὰ μάγουλά μου εἶχον γίνει καμῖνι, τὰ μηλιγκιά μου ἔχτυποῦσαν φοβερά, καὶ τὸ κρεβάτι μου ἔτριζε, παράδερνε ἀπὸ τὴν ἀνεμοζάλη τῆς καρδιάς μου. Ὁ Γιάννης ποῦ ἦρθε νὰ βάλῃ κάρβουνα, ἔβαλε φωνή, καὶ ἡ καυμένη ἡ θεῖα ἐποδοτσακίστικε ὅσο νάρθη σιμὰ μου. Τί ἀπογεῖνε δὲ ξέρω, θαρρῶ πῶς εἶχαν κράξῃ τὸ γιατρό, καὶ μῶδωκαν νὰ βοφήξω κἄτι σκόνες εἰς τὸ ὕστερα. Ἡ θεῖα μου ποῦ δὲν μ' ἄφινε στιγμὴ, τὸ βράδυ τὴν εἶδα νὰ ντυθῇ καὶ νὰ ἔβῃ ἔξω χωρὶς νὰ μᾶς πῆ ποῦ πηγαίνει. Σὲ λίγο ὁ Γιάννης ἀναψὲ φῶς, καὶ ἐξεκλέφθηκε κι' αὐτὸς ἀγάλι' ἀγάλια. Σὰν ἔμεινα μονάχος, ἔβαλα τὸ χέρι μου εἰς τὸ μέτωπό μου, κ' ἔβανα τὰ δυνατὰ μου νὰ καταλάβω τί μοῦχε τρέξῃ. Ἐσηκώθηκα κ' ἐπερπατοῦσα ὀργήγορα μέσα εἰς τὴν κάμαρα. Μ' αὐτὸ τὸ περπάτημα δὲ θὰ μῶκανε καλὸ κ' ἄρχισα νὰ φλογίζουμαι πάλι. Ἐπνιγώμουν ἐκεῖ μέσα κ' ἐγύρεθα ἀέρα, βορριά, βροχὴ, χιόνι, νὰ ροφήξω, ν' ἀνασάνω. Ἀνοίγω τὴ πόρτα, ψυχὴ εἰς τὸν ἀντρέ, κατεβαίνω τὴ σκάλα, βγαίνω εἰς τὴν αὐλή, καὶ βρίσκω τὴ πόρτα τοῦ κήπου μισοανοιγμένη. Ἐν' ἀναμμένο φανάρι παράδερνε μὲ τὸν ἀέρα, μέσα εἰς τὸ σκοτάδι. Δὲν εἶχα κάμη δυὸ βήματα εἰς τὸν κήπο, καὶ μιὰ μεγάλη ἀναλαμπὴ μ' ἐθάμπωσε. Τὰ παράθυρα τοῦ σπητιοῦ τῆς ἀπάνω καὶ κάτω ἔλαμπαν πέρα, πέρα. Τὰ κλαδιὰ καὶ τὰ πετραδάκια τοῦ κήπου ἐλαμποκοποῦσαν, ἔχυναν κἄτι παράξενες ἀκτῖνες, πολύχρωμες, ἀπὸ τὸ φῶς ποῦ ἄφιναν τὰ παράθυρα. Τὸ μικρὸ συντριβάνι ἄστραφτε κἄπου, κἄπου, παρέκει ἓνας κορμὸς δένδρου ἀπλώνονταν μαῦρος, μαῦρος, καὶ παραπέρα ἓνα μικρὸ ἀγαλματάκι παρέστεκε λευκὸ, λευκὸ σὰν φάντασμα. Ὁ ἀέρας ἐσφύριζε κρύος, παγωμένος· εἶχα βγῆ χωρὶς παλτὸ κι' ἄρχισα νὰ ξεφλογίζουμαι, νὰ κρυώνω. Ἐπῆγα κ' ἀκούμπησε εἰς τὸ κορμὸ τῆς μυγδαλιάς, ἀποκάτω ἀπ' τὸ παράθυρό τῆς. Αὐτὸ μονάχα ἦταν σκοτεινὸ. Στὴν ἀρχὴ θέλησα νὰ καταλάβω τί ἔτρεχε ἐκεῖ μέσα ἀπὸ τὰ παράθυρα, ἀλλὰ δὲν μπορούσα. Ἐβλεπα καθαρὰ μέσα εἰς τὰ φῶτα πλῆθος σκιὰς νὰ τρέχουν εἰς ὅλα τὰ μέρη, καὶ εἰς αὐτιά μου ἔφθανε μιὰ βοή ἀδιάκοπη. Μ' ἀγάλι' ἀγάλια ἡ σκληρὴ ἀλήθεια μ' ἀνοίξε τὰ μάτια. Ἐξαφνα ἐχτύπησε ἴσια εἰς τὰ μάτια μου κἄτι σὰν ἀχνός, σὰν χιόνι, σὰν φῶς, σὰν ὄνειρο, σὰν νεραίδα, μ' ἓνα

στεφάνι λευκό, λευκό στο μικρό της κεφαλάκι, με μισανοιγμένα τὰ χεῖλη ἀπὸ ἑνα ἄσθυστο χαμόγελο, στολισμένη με λουλουδάκια μυγδαλιάς. Ἀκούμπησα στὸν κορμὸ πειὸ πολὺ, γιὰ νὰ μὴν πέσω. Ἔνοιωθα, ἐνοιωθα πειά, κ' ἐκύτταζα τρεμουλιασμένος, ἄλαλος. Ὁ ἀέρας κρύος, ἀποπάνω μου ἐμαδοῦσε τ' ἄνθια τοῦ δένδρου ἑνα, ἑνα, παρόμοια ὅπως ἡ ἀπελπισιὰ ἐμαδοῦσε ὀλοένα τῆς καρδιάς μου τὰ ὄνειρα καὶ τοὺς πόθους. Ὅταν ἐγύρισα στὴ κάμαρά μου δὲν εἶχε μείνει ἀπ' ὅλα αὐτά, τίποτ' ἄλλο πειά, ἀπ' αὐτὸ τὸ παληολούλουδο. . .

Καὶ μᾶς τὸ ἔδειχνε. Τὸ γεροντοκόριτσο εἶχε χωνέψη πειὰ τὸ βαρὺ μολύδι, ποῦ τῆς εἶχε καθίση στὸ στομάχι, ἡ Χρυσάϊδω ἀκουμπησμένη ἀκόμα στὸ τραπεζάκι δὲν εἶχε ξεκολλήση τὰ μάτια της ἀπὸ τὸν τηλεγραφητῆ, ὁ λοχίας ἔστριβε τὸ μουστάκι του, οἱ δασκάλοι σὰν πῶς εἶχαν ἀποκοιμηθῆ, κ' ὁ κύρ δῆμαρχος ἐμουρμούριζε ἀκόμα με τοὺς χωριανούς.

Καὶ μέσα στὴ σιγαλιά μας ἐκείνη τὸ λουλουδι ἔτριξε θλιβερά, θλιβερά μέσα στὰ δάκτυλα τοῦ γιατροῦ, καὶ διασκορπίστηκε σὲ ψιλὴ σκόνη στὰ γόνατά του. Κ' ἀπ' ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ κομπότρυπα τοῦ γιατροῦ ἀπόμεινε ἀστόλιστη.

Μῆτσος Χατζόπουλος.

ΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΝΤΟΥΝΗΣ

Πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἡ Ζάκυνθος εἶνε ἡ μόνη ἔνθα ὁ τεχνοκρίτης τῆς ἀπὸ ἀλώσεως μέχρι τῆς ἀνεξαρτησίας ἡμῶν γραφικῆς τέχνης δύναται ἐπὶ πολὺν νὰ μελετήση ὡς εὐρίσκων πολλὰ καλλιτεχνήματα τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ πλεῖστα τῆς καθαρᾶς ἰταλικῆς. Δυστυχῶς οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν, ἀγνοοῦντες τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων καὶ νομιζόντες ὅτι πρᾶττουσί τι ἄριστον, ἐπιτρέπουσιν εἰς κοινούς ζωγράφους τὴν ἐπισκευὴν ἢ τὸν καθαρισμὸν καὶ γίνονται οὕτως οἱ αἴτιοι τῆς καταστροφῆς ἀριστουργημάτων. Αἱ εἰκόνες λ. χ. τοῦ Νικολάου Κουτούζη¹ αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ ἐκεῖναι τῆς Μητροπόλεως δὲν εἶναι ὡς ἐξηλθον ἐκ τῶν χειρῶν τῶν καλλιτεχνῶν. Προ-

¹ Περὶ τοῦ ἀρίστου τούτου ζωγράφου καὶ σατυρικοῦ ποιητοῦ ἐγράψαμεν ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ ἀριθ. 6 τοῦ Φιλολ. Παραρτήματος τῆς Ἐφημερίδας καὶ ἐν τῷ 5 ἀριθ. τοῦ Πρωτικῶ Ἀρθῶνος Ζακύνθου. Ἐπίσης ἐγράψε περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ κ. Π. Χιώτης.

σεῖτι εἶδομεν εἰς τινὰς ἐκκλησίας νὰ καθαρῶζωσι τὰς εἰκόνας διὰ λιουλαίου βρασμένου, ἀγνοοῦντες ὅτι ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ μαυρίζη αὐτάς. Οὐχ' ἤττον ἐτι ὑπάρχουσιν ἀξίως μελέτης ἔργα, ἅτινα ἐλπίζομεν ὅτι χεῖρες βέβηλοι δὲν θὰ καταστρέψωσιν. Ὑπάρχουσι τῆς μὲν βυζαντινῆς¹ σὺν ταῖς ἄλλοις, ἔργα τῶν Δημητρίου καὶ Γεωργίου ἀδελφῶν Μόσχων ἐκ τῆς πόλεως Ναυπλίου, οἵτινες τῷ 1606 ἰστόρησαν καὶ τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν κομητῶν Λογοθετῶν καὶ τῶν τοιχογραφιῶν τούτων ὡς ἐκ θαύματος τινες σώζονται. Τῆς δὲ καθαρᾶς ἰταλικῆς τέχνης ὑπάρχουσι λαμπρὰ ἔργα τοῦ Δοξαρά² τοῦ Κουτούζη καὶ τοῦ Καντούνη, ὃν σκιαγραφοῦμεν.

* *

Νικόλαος ὁ Καντούνης εἶνε ἐκ τῶν δοκιμωτάτων ζωγράφων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1768. Ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεως αὐτοῦ εἶνε ἀγνωστος, καθότι ὁ ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου ἀπλῶς ἐσημείωσε³ «1768 Γεναρίου 28, ἡμέρα Δευτέρα, ἐβάπτισα εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ἑνα παιδίον ἀρσενικὸν νόμιμον τοῦ σινιὸρ Ἰωάννη Καντούνη καὶ τὸ ἐπωνόμασαν Νικόλαον» καὶ ἦτον ἀνάδοχοι ὁ ἐκλαμπρότατος Κ. Νικόλαος Γαίτας καὶ ὁ εὐγενῆς Κωνσταντῖνος κ. Τζῆς λεγόμενος Στέλλας καὶ ὁ ἕτερος κ. Νικόλαος Μεταξᾶς, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ ἐμοῦ παπᾶ Σοφianoῦ.»

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ἰατρός, ποιητῆς περιπαθῆς, συγγραφεὺς Χλωρίδος τῆς Ζακύνθου καὶ ἐμμέτρου κωμωδίας ὑπὸ τὸν τίτλον οἱ Γαρριώταις δι' ἧς διεκωμῶδει τοὺς ἐμπειρικοὺς ἰατροὺς, οἵτινες ἐξ Ἠπείρου ἤρχοντο ἐνταῦθα, ἔχοντες ἐν πῆρᾳ τὰ φάρμακα καὶ περιεφέροντο εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ χωρία. Ἐτι δὲ μετέφρασεν ἐμμέτρως τὸν Μεταστάσιον⁴. Ἡ δὲ μητὴρ του ἐκαλεῖτο Μαργαρίτα Μαγδαληνοῦ. Ὁ οἶκος τοῦ Καντούνη δὲν ἦτο εὐγενῆς· δὲν ἦτο δῆλα δὴ ἐγγεγραμμένος ἐν τῇ χρυσῇ τῆς Ζακύνθου βιβλῳ (libro d'oro), ἀλλ' ἦτο πλουσιώτατος καὶ πεφιλημένος τοῖς πᾶσιν.

Ὁ Νικόλαος ἠκροάσατο τῶν μαθημάτων τῶν ἐν Ζακύνθῳ διδασκάλων καὶ ἰδίως Ἀντωνίου τοῦ Μαρτελάου, χρηματίσαντος διδασκάλου καὶ αὐτῶν τῶν ποιητῶν Φοσκόλου καὶ Σολωμοῦ.

Ἡ φύσις ὁμῶς τὸν εἶχε προικίσει με ἐξαιρετὸν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν τέχνην κλίσειν. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἅμα ἔβλεπε μολυβδοκόνδυλον

¹ Περὶ τῆς ἐν Ζακύνθῳ βυζαντινῆς τέχνης προσεχῶς θὰ πραγματευθῶμεν.

² Ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδῶτων ἐγγράφων προσεχῶς θὰ πραγματευθῶμεν περὶ Παναγιώτου καὶ Νικολάου Δοξαρά.

³ Τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας ταύτης σώζονται εἰς τὸ ἐνταῦθα ἀρχειοφυλακεῖον.

⁴ Περὶ τοῦ λογιῶν τούτου Ἰωάννου Καντούνη προσεχῶς ἐν ἐκτάσει.

ἢ γραφίδα ἢ ἄνθρακα, ἀμέσως ἐσχεδιάζε τι ἢ ἐπὶ χάρτου ἢ ἐπὶ ἐξωφύλλου βιβλίου ἢ ἐπὶ τοίχου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μικρᾷ ἐκείνῃ ἡλικίᾳ, λίαν δεξιῶς ἀπετύπου τὰς ἰδέας του ἰχνογραφῶν καὶ αἱ ἄμορφοι προσωπογραφίαι του ἐκέκτηντο πλεονεκτήματα ὑπισχνούμενα αὐτῷ λαμπρὸν μέλλον, ὥστε ἰδὼν αὐτὰ ὁ ἀριστοτέχνης Κουτούζης, δὲν ἠθέλησε νὰ διδάξῃ αὐτῷ ἢ τὰ πρῶτα τῆς τέχνης στοιχεῖα, καθότι ἦτο ἀνὴρ φύσει φθονερός.

Ὁ νέος εὐρίσκετο εἰς ἀμηχανίαν καὶ πολλάκις ἔκλαιε μὴ δυνάμενος νὰ μάθῃ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης, ἐπειδὴ ὁ Κουτούζης τῷ εἶχεν ἐμποδίσει τὴν εἴσοδον εἰς τὸ ἐργαστήριόν του. Νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲν ἠθέλον οἱ γονεῖς αὐτοῦ διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Εἶχον ἀποκτήσῃ πέντε τέκνα τὸν Γεώργιον, τὴν Λαύραν, τὸν Νικόλαον, τὸν Ἰερώνυμον καὶ τὴν Μαρίναν. Τὰ δύο θήλεα ἀπεβίωσαν πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὸ πρῶτον τῆς ἡλικίας των ἔτος. Ὁ Γεώργιος πολὺ νέος σταλεῖς εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἀπεβίωσεν ἐν Παδοῦᾳ, πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του¹. Ὁ θάνατος ἐφόβισε τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ μὴ στείλωσι τὸν Νικόλαον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅπως τελειοποιηθῇ εἰς τὴν γραφικὴν. Ὁ Νικόλαος ὁμοῦς ἐπενόησε τὸ ἐξῆς τέχνασμα. Ὁ Κουτούζης εἰργάζετο κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, καὶ ὁ νέος Καντούνης ἐδωροδόκει τὸν ὑπηρετὴν αὐτοῦ ἵνα τὸν ἀφίνη, τοῦλάχιστον, νὰ βλέπῃ διὰ τοῦ κλείθρου τὸν καλλιτέχνην ἐργαζόμενον².

Ὡστε ἦτο αὐτοδίδακτος, οὕτως εἰπεῖν, ὁ Καντούνης, καὶ γράψας αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν εἰκόνα του, ἔθεσε σὺν τοῖς ἄλλοις, ἄνωθεν ὀφθαλμὸν καὶ μίαν ἐπιγραφὴν λέγουσαν· «Καιρὸς καὶ μόχθος, ἐδίδαξέ με πάντως καὶ οὐδεὶς ἄλλος, τήνδ' ἐπιστήμην τοῦ αὐτοφανοῦς ὄμματός τῃ δυνάμει τοῦ βλέποντος τὰ τῆς γῆς τε καὶ πόλου. Θύτης ταπεινὸς Νικόλαος Καντούνης, εἰμὶ λαλῶν, καὶ μέμνησθέ μου φίλοι.» Ἡ ἐπιγραφή αὕτη, ἂν καὶ κακὰ συντεταγμένη, εὐγλώττως ὁμοῦς μαρτυρεῖ ὅτι διὰ μόνῃς τῆς θελήσεως καὶ τοῦ κόπου ἐγένετο καλλιτέχνης³.

Χειροτονηθεὶς ἱερεὺς, ἐξελέχθη ἐφημέριος τῆς Εὐαγγελιστρίας, τῇ 25 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1786 καὶ ἐτακτοποίησε τὰ κακῶς ἔχοντα τῆς ἐφημερίας, ὡς δεικνύουσι τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας ταύτης

Φύσει ὢν φιλόπατρις μετὰ πολλῆς σκέψεως ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς Ἑπτανήσου. Μέλος τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας γενόμενος, εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν δούλων Ἑλλήνων, διὸ ἐναντίον

¹ Ἀρχεῖον Ζακύνθου.

² Ὁ Ἄγγελος Καντούνης μᾶς ἔδωκε τὰς πληροφορίας ταύτας.

³ Ἡ εἰκὼν αὕτη σώζεται εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπεῖον Ζακύνθου.

αὐτοῦ κατεφέρετο ὁ Γαρζώνης, ἀνὴρ φίλαρχος, καὶ τῶν Ἄγγλων φίλος¹.

Τῇ 19 Μαΐου τοῦ 1821 πλοῖον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐρχόμενον προσωρμίσθη ἐν Ζακύνθῳ. Εἰς τῶν ναυτῶν, παιδιᾶς χάριν, εἶπεν ἐπάρθη ἢ Πόλις. Ἀστραπηδὸν ἢ ψευδῆς αὕτη εἰδησις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διεδόθη εἰς ὅλην τὴν νῆσον, καὶ πάντας συνεκίνησε. Κωδωνοκρουσαί, πυροβολισμοί, ζητωκραυγαὶ ἀντήχουν πανταχοῦ. Αἱ οἰκίαι καὶ τὰ καταστήματα τῶν φιλευθέρων ἐστολίσθησαν δι' ἀνθέων καὶ σημαίων. Ἐθεωρήθη ἡμέρα ἐορτάσιμος καὶ ἀμέσως πολλὰ τῶν καταστημάτων ἐκλείσθησαν. Τὸ πλῆθος ἐξαλλοῦν ἐκ τῆς χαρᾶς, ἀλαλάζον περιεφέρετο ἀνὰ τὴν πόλιν προσβάλλον τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς μὴ φιλελευθέρους. Ἐωρτάζετο ἢ ἀπελευθερώσεως τοῦ Βυζαντίου! Οἱ φιλελεύθεροι τῶν ἱερέων ἠνέωξαν τὰς ἐκκλησίας καὶ ἔψαλλον δοξολογίας. Ἐπίσκοπος τῶν δυτικῶν ἦτο ὁ Δαλμάτης Λουδοβίκος Scacoz² ἀνὴρ πολυμαθὴς καὶ φιλελεύθερος, ὅστις μισθὸν παρὰ τοῦ ριζοσπάστου κανονικοῦ Σέρρα τὴν διάδοσιν, ἀμέσως μετέβη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν καὶ ἔψαλλε τὴν δοξολογίαν, εὐχαριστῶν τὸν Θεὸν ὅτι μετὰ τόσους αἰῶνας ἡ βασιλεύουσα πόλις εἶνε ἐλευθερά. Τοῦτο ἰδὼν ὁ λαὸς εἰσῆλθε ἀκολούθως εἰς τὴν ὀρθόδοξον Μητρόπολιν, θορυβῶν ἵνα καὶ ὁ Γαρζώνης μιμηθῇ τὸν λατίνον ἀρχιερέα. Ὁ μισέλλην ὀρθόδοξος ἢ μάλλον ὁ εὐπειθὴς δούλος τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας, ἐκρύφθη εἰς τὴν οἰκίαντου, ἀλλ' ἰδὼν ὅτι τὸ πλῆθος ὑβρίζον αὐτὸν ἐσκέπτετο διὰ τῆς βίας νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐκ τοῦ φόβου κινήσει, εἶπεν εἰρωνικῶς ἐκ τοῦ παραθύρου. «Ζήτω, παιδιὰ, τὸ Γένος. » Περιμένω γράμματα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν καὶ αὐριον θέλω κάμει λειτουργίαν καὶ δοξολογίαν.» Διαρκοῦντος τοῦ θορύβου τούτου, μέρος τοῦ ὄχλου ἤρπασε τὴν εἰκόνα τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἐν λιτανείᾳ ἐξῆλθε τῆς ἐκκλησίας, ζητωκραυγάζον ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους. Ἐκ τῶν ἐορταζόντων τὴν ψευδῆ ταύτην εἰδησίην ἦτο καὶ ὁ καλλιτέχνης Καντούνης³.

Τὸ ἄθῳον τοῦτο γεγονός, ἀποτέλεσμα τοῦ ἐθνουσιασμοῦ, ἐτάραξε τὰς ἀρχάς, καὶ ὁ ἀείμνηστος ἀρμοστής Ἀδάμ ἀμέσως ἐλθὼν ἐνταῦθα ἐπέ-

¹ Ὁ Γαρζώνης ἀπὸ τοῦ 1814 ἦτο πρωτοπαπᾶς Ζακύνθου, τῷ 1824 δὲ ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος. Ἀπεβίωσε τῷ 1827.

² Ὁ Scacoz ἐγεννήθη ἐν Trani. Τῷ 1816 ἐγένετο ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ἀκολούθως προδιεβιάσθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Σταυροπόλεως. Ἀπεβίωσεν εἰς τὴν πατρίδα του τῷ 1842. Ἔργα αὐτοῦ εἶνε: *Ἐγχειρίδιον Φιλοσοφίας, Θεολογία δογματικὴ καὶ ἠθικὴ καὶ παντοῖοι λόγοι* εἰς γλῶσσαν ἰταλικὴν καὶ ἰλλυρικὴν. (Πρόβλ. *Gazetta di Zara*. Ἄρ. 28 τοῦ ἔτους 1842.)

³ Πρόβλ. ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ Π. Χιώτη, Ἱστορίαν Ἰονικοῦ Κράτους.

πληξε καὶ τὸν Λατίνον ἐπίσκοπον δημοσίᾳ, ὑπένθυμιζων αὐτῷ τὴν οὐδετερότητα τῆς Ἰουίου Κυβερνήσεως. Ὁ ἐπίσκοπος ψυχρῶς ἀπήντησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ δεηθῇ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, ὅτινες ἠγωνίζοντο κατὰ τῶν ἀπίστων.

Ὁ Γαρζώνης ἐδημοσίευσεν ἐγκύκλιον, δι' ἧς ἀπηγορεύετο τοῖς ὀρθόδοξοις ἐφημερίαις Ζακύνθου ἢ ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων δέησις. Ὁ Καντούνης μὴ θελήσας νὰ υπογράψῃ τὴν ἀφιλόπατριν ἐγκύκλιον τοῦ Γαρζώνη, ἐφυλακίσθη εἰς τὸ φρούριον. Μετ' οὐ πολὺ χάριν τῶν φιλελευθέρων αὐτοῦ ἀρχῶν ἐξωρίσθη εἰς μονὴν κειμένην ἐπὶ τινος ἀπορρώγος σκοπέλου ἀναθρόσκοντος ἐκ τῆς θαλάσσης παρά τὰς νοτιοδυτικὰς τῆς Κεφαλληνίας ἀκτὰς, γνωστοῦ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διός, καὶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ λαοῦ, τῆς *Kyṛās ἄφ' τὸ Δία*. Ὁ Καντούνης γράψας τέσσαρας ἀρίστας γραφὰς παριστώσας τὸν *Μυστικὸν Δείπνον*, τὸν *Νιπτῆρα τὴν Ἀπόφασιν τοῦ Πιλάτου* καὶ τὴν *Προσευχὴν ἐν τῷ Κήπῳ* ἐδώρησατο αὐτὰς εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονήν, εὐγνωμονῶν πρὸς τοὺς μοναχοὺς διὰ τὴν φιλόφρονα ξενίαν, ἣν παρ' αὐτῶν ἔλαθεν.

Ὁ Καντούνης ἦτο ὁ δημοτικώτατος ζωγράφος καὶ ἀγιογράφος Ζακύνθου. Καίτοι κατώτερος τοῦ Κουτούζη, οὐχ ἤτιον προὔτιμῶντο αἱ εἰκόνες του καὶ εἰσέτι οἱ Ζακύνθιοι ἐπιθυμοῦσιν ἀντιγράφον τῶν ἀγιογραφῶν του εἴτε διὰ τὰς ἐκκλησίας εἴτε διὰ τὰς οἰκίας των. Ἡ φιλοπονία αὐτοῦ ἦτο μεγίστη· σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας Ζακύνθου ὑπάρχουσι εἰκόνες αὐτοῦ. Ἐπίσης εἰς πλείστας οἰκίας εὕρσκει τις ἔργα τοῦ Καντούνη. Πολλὰ εἶνε ἔτι αἱ σωζόμεναι προσωπογραφίαι (*ritratti*) τοῦ φιλοπόνου τούτου καλλιτέχνου καὶ εἰς αὐτὸν ἐπίσης ἀνήκουσιν αἱ δύο μεγάλαι γραφαὶ αἱ εὕρισκόμεναι ἐν Κερκύρα ἐν τῇ μονῇ Πλατυτέρας, αἵτινες παριστῶσι τὸν *Μυστικὸν Δείπνον* καὶ τὸν *Νιπτῆρα* καὶ αἵτινες δὲν εἶνε ἀπλῆ ἀντιγραφή τῶν τῆς μονῆς τῆς *Kyṛās ἄφ' τὸ Δία*.

Ὡς τεχνίτης αὐτοδίδακτος κρινόμενος ὁ Καντούνης εἶνε ἀξιοθαύμαστος διὰ τὰ ἔργα του, ἅτινα εἶνε σχεδὸν τὰ πλεῖστα ἀνεπλήρητα κατὰ τὸ διάγραμμα. Δυστυχῶς εἰργάζετο πολὺ καὶ ἐνίοτε ἐκ βίας δὲν ἐπρόσεχεν καὶ οὕτως ἐνίοτε σχήματά τινα εἶνε ἀκανόνιστα. Εἰς πλείστας ὅμως γραφὰς αἱ ἀρθρώσεις εἶνε φυσικῶς τοποθετημέναι. Εἶχε δὲ ἰδιαιτέραν φιλοκαλίαν καὶ τέχνην περὶ τὴν ἀντιγραφὴν, ἀποδίδων εἰς τὰ ἀντιγραφόμενα ἔργα χαριέστατα σχήματα, στάσιν διάφορον, προσθέτων δὲ προσέτι ἢ ἀφαιρῶν πρόσωπα ἐκ τῶν πρωτοτύπων, οὕτως ὥστε αἱ ἀντιγραφαὶ του ἐφαίνοντο ἴδια ἔργα. Ἐστρεφεῖτο ζωρῶς φαντασίας καὶ διὰ τοῦτο αἱ πλείσται τῶν εἰκονογραφῶν εἶνε μιμήσεις ἢ ἀντιγραφαί. Καὶ τὰ πρωτότυπα αὐτοῦ ἔργα εἶνε ὅμως ἄξια λόγου. Χωλαίνει μόνον περὶ

τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἤθους, ἀλλ' εἶνε γόνιμος περὶ τὴν ποικιλίαν τῶν κινήσεων καὶ τῶν χειρονομιῶν. Περὶ τὸν χρωματισμὸν εἶχε τόσῃν μεγάλην δεξιότητα, ὥστε διὰ δευτέρας ἐπιβολῆς συνεφέλει τὸ ἔργον, πολλάκις δὲ καὶ διὰ τῆς πρώτης, ὡς φαίνεται εἰς πολλὰ τῶν φιλοτεχνημάτων του. Ὁ χρωματισμὸς δὲν εἶχε τὴν ζωηρότητα τοῦ Δοξαῖα καὶ ἔχει τὸ ἐλάττωμα νὰ μὴ διατηρῆται. Αἱ προσωπογραφίαι αἱ παριστῶσαι αὐγαράνους του εἶνε θαυμασταὶ διὰ τὴν ὁμοιότητα, τὸ φυσικὸν καὶ ζωηρὸν τῆς παραστάσεως. Αἱ κεφαλαὶ αὐτοῦ ἀξιοθαύμαστοι οὔσαι, φαίνονται ἔμφυχοι. Ἴταλὸς ἀριστοτέχνης ἀγοράσας ποτὲ εἰκόνα τοῦ Καντούνη, διὰ χρώματος ἐξήλειψεν, ὅλον τὸ σῶμα καὶ ἄφισε μόνον τὴν κεφαλὴν, ἣν ἔφερεν εἰς Ἴταλίαν ὡς ἀριστοτέχνημα.

Ἐὰν εἰς τὰ ἐξαιρετὰ δῶρα, ἅτινα ἡ φύσις ἐπεδαψίλευσεν, εἰς αὐτὸν προσετίθετο τακτικὴ μελέτη ἐπὶ τῶν σπουδαιωτέρων τῆς ζωγραφικῆς, ἢ τοῦλάχιστον ἂν ὁ πρὸς τὴν τέχνην μέγας ζήλος, ὃν εἶχεν ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ, δὲν ἐμειοῦτο, ἀφ' οὗ ἀπέκτησε δημοτικότητα καὶ ὄνομα καλοῦ καλλιτέχνου, ἢ Ἑλλάς, θὰ εἶχε τὸν ἀριστοτέχνην τῆς. Καὶ ἂν ὁ Κουτούζης ἐγκαίρως τὸν ἐδίδασκε τῆς τέχνης τὰ μυστήρια ἢ τοῦλάχιστον εὐσυνειδήτως τὰ στοιχεῖα, ἠδύνατο αὐτὸς πρὶν ἢ τὸν διδάξῃ νὰ φωνήσῃ, ὡς ὁ Περούγιнос, ὅτε ἔλαβε μαθητὴν τὸν Ραφαήλ: *Ἄς εἶνε μαθητὴς μου· ἐντός ὀλίγου θὰ μοι εἶνε διδάσκαλος!*

Ὁ βίος τοῦ Καντούνη εἶνε ὠραῖον παράδειγμα ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς. Ἀνεδείχθη διὰ μόνης τῆς θελήσεως ἣν εἶχεν. Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς ἔχει οὐχὶ ὀλίγα παραδείγματα τούτου τοῦ εἶδους, δυνάμενα νὰ κοσμήσωσι τὰς σελίδας τοῦ Smiles, καὶ ἄλλων, οἵτινες διὰ παραδειγματῶν ἀπέδειξαν τὰ θαύματα τῆς αὐτοβοηθείας. Ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ὅλων τῶν λαῶν καὶ ἐποχῶν εἶνε πλήρης τοιούτων καὶ τοσοῦτων παραδειγματῶν τῆς δυνάμεως τῆς καρτερίας, τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε τολμᾷ τις νὰ εἴπῃ ὅτι καὶ αὕτη ἡ μεγαλοφυΐα εἶνε ἐνίοτε δημιουργημάτων τῆς θελήσεως. Ἡ θέλησις εἶνε βεβαίως δημιουργικὴ δύναμις, ἣτις μας ἐκμυστήρῃει τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ μᾶς δεικνύει τὸν τρόπον, μεθ' οὗ νὰ κυριεύωμεν καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν φύσιν¹.

¹ Τοῦ Καντούνη εἶνε ἔργον καὶ ἡ ὑπὸ τὸν γυναικωνίτην τῆς ἐκκλησίας τῶν ἀγ. Πάντων εἰκονογραφία παριστῶσα τὴν λιτανεῖαν τῆς Ὑ. Θεοτόκου, ὡς ἐτελεῖτο ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν Γάλλων, ἐν ἧ' ἀπεικάζονται πολλὰ τῶν κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον γνωστῶν προσώπων. Ὁ Καντούνης εἶχεν εἰσέτι ἀναλάβει τὴν γραφὴν τῆς λιτανείας τοῦ Ἐπιταφίου ὡς ἐτελεῖτο ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας, ἀλλ' ἐπελθόντος τοῦ θανάτου του, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπεικονίσῃ τὸ παρακολουθοῦν πλῆθος. Ἡ εἰκονογραφία αὕτη ἦτο προσδιορισμένη διὰ τὴν Μητρόπολιν. Ὁ ζωγράφος κ. Σπυρίδων Παλεκάσης πολλάκις εἶχε παροτρύνει τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Μητροπόλεως νὰ ἀγο-

Ὁ Καντούνης ἦτο ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ ἐπιβλητικοῦ. Εὐειδής, εὐσαρκος, ροδόχρους, φιλόκαλος καὶ φιλάρεσκος. Πολὺ ἔρρεπε πρὸς τὴν τρυφήν καὶ ἡδονήν. Εἰς ἄκρον ἦτο τολμηρὸς, ἀνδρείος καὶ φιλαλήθης. Φίλος εἰλικρινής, εὐγνώμων, ἀλλὰ πολὺ μνησικάκος. Ἐλεήμων καὶ φιλόπτωχος εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ εἶνε κύριος μιᾶς δραχμῆς. Ὅτε κατὰ τὰ Θεοφάνεια περιήρχετο μὲ τὸν ἀγιασμόν εἰς τοὺς οἴκους, πρῶτον μὲν ἐπορεύετο εἰς τοὺς πλουσίους καὶ ἀκολούθως εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἵνα διανείμῃ τὰ χρήματα, ἅπερ ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐλάμβανε.

Ἡ κόμμωσις αὐτοῦ ἦτο ἀνάρμοστος εἰς ἱερέα. Ἐνεδύετο πολυτελέστατα, τὰ ράσα του ἦσαν μεταξωτὰ καὶ κοντά, ἵνα φαίνωνται αἱ ἀργυραὶ πόρπαι καὶ αἱ μεταξωταὶ περικνημίδες του.

Ἐκτενίζετο γυναικοπρεπῶς. Ἐφόρει πῖλον πλατύγυρον. Ἐκόσμει τὴν ἐκκλησίαν ἐν ἧ ἔφημέρευε πολυτελῶς, μὲ πολλὰ κηρία καὶ τεχνικὰ ἄνθη. Ἐχθρὸς ἦτο τῆς ἐν χρήσει ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ του ἔψαλλον εὐρωπαϊκῶς οἱ ψάλται καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅστις ἦτο ἀπὸ τὴν φύσιν πεπρωκισμένος μὲ φωνὴν λίαν ἐμμελεῆ. Αἱ ἱεροτελεστῖαι τῆς ἦσαν μεγαλοπρεπεῖς ἅμα δὲ καὶ θεοπρεπεῖς. Ἀπεβίωσε τῇ 25 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1834.

Σπυρίδων Δὲ Βιάζης.

ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΟΚΤΟΝΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Φίλοι ἀκροῦται

Ἴσως ξένος τις δυσκόλως ἤθελε πιστεύσει, ὅτι ὑπὸ τὸν ὠραῖον τῆς Ἑλλάδος οὐρανόν, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ θαλπεροῦ αὐτῆς κλίματος, ἡ ζωὴ θὰ εἶχε τόσους ἀνοικτούς λογαριασμοὺς πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν καὶ ἀλληλοκτονίαν, ὅσους ἀτυχῶς πράγματι ἔχει.

Ἡ προσγεῶσα καὶ ἡμερος φύσις, ἣτις μᾶς περιβάλλει δὲν ἰσχύει νὰ ἐξημερώσῃ τὴν ψυχὴν μας, νὰ καταπραῦνῃ τὰς ἐξάψεις μας, νὰ ἐμπνεύσῃ ἡμῖν τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἐλπίδα. Αὐτοκτονοῦμεν καὶ ἀλληλοκτονοῦμεν. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλλήνος κατέστη εὐτελεστέρα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ χαρτονομίσματος. Τὴν ἐξοφλεῖ διὰ τὸ τίποτε.

Ἡ κατάστασις αὕτη τρανῶς δεικνύει, ὅτι νοσοῦμεν. Ὡς δὲ γινώσκετε ράσωσιν αὐτὴν ἀπὸ γραϊάν τινα, ἣτις τὴν κατεῖχε. Ἐπελθούσης τῷ 1878 τῆς τρομερᾶς πυρκαϊᾶς τοῦ Στενοφόρου, ἀπετεφρώθη καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο ἀριστούργημα τοῦ Καντούνη, ὅπερ εὐρίσκειτο ἐν τῇ οἰκίᾳ Χαλκιά.

Ἄνεγκάσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τῇ 27 Μαρτίου ἐ. ῥ.

τὰ νοσήματα, ἅτινα προσβάλλουσι τὸν ὀργανισμόν τῶν κοινωνιῶν ἀποβαίνουσι πολλῶ καταστρεπτικώτερα ἐκείνων, ἅτινα προσβάλλουσι καὶ φθείρουσι τὸν ὀργανισμόν τῶν ἀτόμων. Αἱ κοινωνίαι εἰσὶν αἱ βάσεις, ἡ ἰσχύς, ἡ ἐγγύησις τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως καὶ ὅταν αὐταὶ νοσῶσι, τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ καὶ ἡ ἐθνικὴ ὑπαρξίς. Ἐνῶ μεθ' ὅσης ὀρμῆς καὶ ἂν ἐνσκήψῃ ἐπιδημία τις ἐξ ἐκείνων, αἵτινες τρέφουσι τὰ βαλάντια τῶν ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν, θὰ καταπαύσῃ ἐπὶ τέλους ἀφ' ἑαυτῆς ἀφοῦ κορέσῃ τὴν λύσσαν τῆς, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον αἱ ὑπὸ ταύτης κατενεχθεῖσαι πληγαὶ ἐποιοῦνται καὶ οἱ παθόντες τόποι ἀνακύπτουσι.

Κατὰ τῆς νόσου, ἣτις κατέλαθεν ἀπάσας τὰς κοινωνίας τῆς Ἑλλάδος, ἐξεπέμφθησαν ἀπὸ τινος οἱ κήρυκες τοῦ θεοῦ λόγου. Ἀλλὰ τὰ κοινωνικά ζητήματα δὲν λύονται ἐντὸς τῶν ναῶν καὶ μάλιστα ὑπὸ ἀγορητῶν ἐξ ἐπαγγέλματος διδασκάντων τὴν ἠθικὴν τοῦ εὐαγγελίου, συνήθως δὲ διὰ γλώσσης καὶ ἐννοιῶν οὐδὲ εἰς αὐτοὺς καταληπτῶν. Ἀνάγκη πάντες ἡμεῖς εἰς οἰονόηποτε καὶ ἂν ἀνήκωμεν φύλον, οἰονόηποτε καὶ ἂν μετερχώμεθα ἐπάγγελμα, οἰονόηποτε καὶ ἂν ἔχωμεν ἀνάπτυξιν, νὰ παράσχωμεν χεῖρα βοήθειας πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ δεινοῦ κινδύνου. Ἀνάγκη πάντες ν' ἀναζητήσωμεν τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ καὶ ἐξεύρωμεν τὰ μέσα τῆς θεραπείας αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης ὀρμώμενος ἐτόλμησα ν' ἀνέλθω τὸ βῆμα τοῦτο, ἀφ' οὗ ἐκπέμπονται αἱ φαινότεροι ἀκτῖνες τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἠθικῆς, ἵνα ἀνακοινώσω ὑμῖν σκέψεις μού τινας περὶ αὐτοκτονίας καὶ ἀλληλοκτονίας. Ἄλλ' ἡ τόλμη μου δὲν δηλοῖ, ὅτι παραγνωρίζω τὴν ἀσθένειαν τῶν δυνάμεών μου καὶ ὅτι δὲν ἔχω ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς εὐμενοῦς ὑμῶν ἐπιεικειᾶς.

Ἡ αὐτοκτονία ἔχει πολλῶν αἰῶνων ἱστορίαν. Βεβαίως ἡ ληξιαρχικὴ τῆς γεννήσεώς της πρᾶξις δὲν σώζεται ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τὰς πρώτας τοῦ πολιτισμοῦ ἀκτῖνας.

Φαίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἀφ' ἧς ἀπέβαλε τὸ τελευταῖον τῆς ἀγριότητος ἔχνος, κατῆλθεν εἰς στάδιον ἀγῶνος δυσαναλόγου πρὸς τὰς δυνάμεις του, ἀγῶνος χαλεποῦ καὶ ἀπαύστου ἐν τῷ ὁποίῳ σπανίως συναντᾷ τὴν νίκην. Ἐφόσον διήνοιγε τοὺς ὀφθαλμούς του, ἐφόσον τὸ φῶς τῆς πραότου ἐνετείνετο περίξ του, ἐφόσον ἔφερε τὸ βῆμα πρὸς τὸ ἀχανές τῆς τελειότητος ἐπὶ τοσοῦτον ἐβάρυνε τὴν τύχην του, ἐπὶ τοσοῦτον ἐδυσχέρανε τὴν ὑπαρξίν του, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπέκλινε τῆς πρὸς τὴν ἐπίγειον εὐδαιμονίαν ἀγούσης. Πειρασμοὶ πολλοὶ ἤρξαντο νὰ τὸν ἐνοχλῶσι, πῦθος ἀνεκπλήρωτοι νὰ τὸν βασανίζωσι, περιπέτεια δεινὰ καὶ παικίλαι νὰ τὸν παρακολουθῶσι ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς ἐσχάτης τοῦ βίου του

στιγμῆς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραζάλης τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ, εὔρε τὴν κατὰλληλον εὐκαιρίαν ἢ αὐτοκτονία νὰ ἐμφανισθῇ καὶ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας τῆς πρὸς τοὺς μᾶλλον δειλοὺς, πρὸς τοὺς ἀσθενεστέρους, πρὸς τοὺς ταχύτερον ἀποκείμενους.

«Ταλαίπωρε ἄνθρωπε, πρὸς τίνα σκοπὸν ἀγωνίζεσαι τὸν δεινὸν αὐτὸν ἀγῶνα; Ποῖον ἔσεται τὸ ἔπαθλον τῶν βασάνων σου; Δὲν εἶσαι σύ, ὅστις αἰσθάνεσαι, ἀγαπᾷς, θλίβεσαι, δὲν εἶσαι σύ, ὅστις αἰώνιως ποθεῖς καὶ ματαίως διώκεις τῶν πόθων σου τὸ φάσμα; Δὲν βλέπεις πόσα ἑκατομμύρια μικροβίων πληροῦσι τὴν ἀτμόσφαιραν, ἥτις σὲ περιβάλλει, δὲν διακρίνεις τὸν αἰμοσταγῆ τοῦ πολέμου πέλεκυν ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς σου, δὲν γινώσκεις ποῖον σὲ ἀναμένει τέλος; Παραφρονεῖς μετὰ τόσης ἀγωνιζόμενος καρτερίας μόνον καὶ μόνον ὅπως παραδώσῃς ἑαυτὸν εἰς ῥυπαρὰν τινα νόσον ἢ εἰς τὸ ἄτιμον τοῦ ἐχθροῦ σου ξίφος! Δὲν εἶνε προτιμότερον νὰ συντομεύσῃς τὸ μαρτύριόν σου διὰ τῆς ἰδίας σου χειρὸς τῇ εὐμενεῖ βοήθειᾳ μου;»

Αὐτὸ περίπου εἶνε τὸ πρόγραμμα, διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς ἄλλος ὑποψήφιος βουλευτής, σαγηνεύει τὰ θύματά τῆς ἢ αὐτοκτονία.

Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἠνεύχοντο. Οἱ δύο οὗτοι λαοὶ εἶχον τὸ ἀτύχημα νὰ φιλοσοφῶσιν ὀλίγον πλειότερον τοῦ δέοντος. Οἱ φιλόσοφοι ἐπλημμύρουν τὰς χώρας των, ὡς μὺς ἀρουραῖοι, πᾶσαν τῆς ἠθικῆς βλάστησιν καταβροχθίζοντες, καὶ ὅπου ἡ ἠθικὴ δὲν ἐξάνθει, οὐδὲν κωλύει τὰς κοινωνικὰς ἀκάνθας νὰ τρέφονται καὶ πληθύνονται.

Δὲν ἀνεγνώριζον ἐκεῖνοι περιορισμὸν οὐδένα εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Πᾶς τις εἶνε ἐλεύθερος νὰ ζῇ, ἀλλὰ εἶνε ἐλεύθερος καὶ νὰ θνήσκῃ. Τὸ πολὺ πολὺ, ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι, ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ κωλύωμεν ἀπὸ τῆς αὐτοκτονίας ἐκεῖνον ὅστις κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς πολιτείας νὰ θανατωθῇ διὰ τῆς χειρὸς τοῦ δήμου. Ἐὰν οὗτος δὲν ἀναμείνῃ νὰ ὑποστῇ τὴν ποινὴν, ἣν ὁ νόμος τῷ ὤρισε, διαπράττει νέον ἀδίκημα, εἰς ἐξόφλησιν τοῦ ὁποίου δημεύομεν τὴν περιουσίαν του, καθιεροῦντες τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἀμαρτίαι αὐτοκτόνων παιδεύουσι κληρονόμους. Πρῶτοι οἱ εὐσεβεῖς τοῦ Μωϋσεῶς συμπόλιται εἶδον ἐν τῇ νομοθεσίᾳ των ἀναγραφομένην ποινὴν κατὰ τῆς αὐτοκτονίας. Κατὰ τὸν νόμον αὐτῶν, ὁ ἄνθρωπος λαβὼν παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ τὴν ζωὴν, ὀφείλει νὰ τὴν καταθέσῃ μόνον ὅταν ὁ Δημιουργὸς θελήσῃ, πᾶς δὲ ὁ πρὸ τῆς τεταγμένης αὐτῷ στιγμῆς ἰδίᾳ χειρὶ θνήσκων διαπράττει ἀμάρτημα κολαζόμενον διὰ τῆς στερήσεως τῶν ἱερῶν τῆς ταφῆς τιμῶν.

Τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἠκολούθησε καὶ ὁ χριστιανισμός. «Αὐτοκτονεῖς, λέγει ἁγίως τις συγγραφεύς, εἶσαι ἀνθρώποκτόνος καὶ συνεπῶς ἄξιος τοῦ ἀνα-

θέματος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἄξιός νὰ ταφῆς ὡς σκύλος χωρὶς οὔτε μία ψαλμῳδία νὰ κατακληθῇ τὰ παρήκοα ὠτά σου, χωρὶς οὔτε οὐδενὸς ἱερέως τὸ ράσον νὰ κοσμήσῃ τὴν κηδεῖάν σου».

Οἱ Χριστιανοὶ τοῦ μέσου αἰῶνος πρακτικώτεροι κάπως ἄνθρωποι τῶν πρώτων τῆς ἐκκλησίας πατέρων προέβησαν εἰς τὴν δημιουργίαν ποινικῆς διαδικασίας, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκρίνετο τὸ πτώμα τοῦ αὐτοκτονούντος, τὸ ὁποῖον ἂν κατεδικάζετο, ὑψίστατο βαρυτάτας ποινίς.

Τὸ κατηγορούμενον πτώμα ἐφέρετο εἰς τὸ κριτήριον καὶ παρέμενε ἐκεῖ ἄχρι λήξεως τῆς δίκης. Ὁ ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ αὐτόχειρος τασσόμενος συνήγορος ἐξήντηλε ὅλην τὴν δικαστικὴν εὐγλωττίαν του ἵνα πείσῃ τοὺς δικαστὰς, ὅτι ὁ παρακαίρως μεταστὰς εἰς τὴν αἰωνιότητα ἐκλονήθη, παρεσύρθη, ἐνήργησε μὴ ἔχων ἐλευθερίαν τὴν βούλησιν. Ἄλλ' οἱ δικασταὶ πάντοτε σχεδὸν ἐδείκνυντο ἄκαμπτοι καὶ τὸ πτώμα ἀπεκομιζέτο τοῦ δικαστηρίου κατὰδικον. Τότε δὲ προσδεδεόμενον ὄπισθεν ἀμάξης εἰς τρόπον ὥστε ἡ κεφαλὴ νὰ ψαύηται τοῦ ἐδάφους, ἐσύρετο εἰς τὰς ὁδοὺς μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος μέχρις οὗ κατακερματισμένον καὶ ἄμορφον πλέον ριφθῆ ἐκεῖ ἔνθα τὰ θνησιμαῖα κτήνη ἐρρίπτοντο.

Ἄλλ' αἱ βαρβαρότητες καὶ αἱ παραφοραὶ αὗται, αἱ ὅσων καὶ ἡ αὐτοκτονία τιμῶσαι τὴν ἀνθρωπότητα, εὐτυχῶς ταχέως ἐξέλιπον.

Ὁ ποινικὸς νόμος δὲν ἀσχολεῖται πλέον οὐδὲ μὲ κτήνη, οὐδὲ μὲ πτώματα. Καὶ οὕτω μόνη κατὰ τοῦ αὐτόκτονος ποινὴ ἀπομένει ἢ δυσμενεία τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξησφαλίσθη τέλεον πλέον καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος τῶν κληρονόμων κόσμος, ἐναντίον πάσης δημεύσεως τῆς τοῦ αὐτοκτονούντος περιουσίας, ἂν καὶ οἱ αὐτόκτονες εἰσι συνήθως ἀρκετὰ πτωχοὶ καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ βελάντιον ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ μακαρίζῃ καὶ πολὺ τοὺς κληρονομοῦντας αὐτούς, εἴτε εἰς τὸ ἓν εἴτε εἰς τὸ ἕτερον κεφάλαιον.

Ὁ ἄνθρωπος, κύριοί μου, δὲν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον ἵνα αὐτοκτονήσῃ. Ὁ προορισμὸς αὐτοῦ εἶνε πολὺ ἐπαγωγότερος, πολὺ εὐγενέστερος, πολὺ ἱερώτερος τῆς ἐπιθανάτου ἐκείνης ἡρεμίας καὶ ἀνακουφίσεως, τῆς ὁποίας προσδοκᾷ καὶ ἐπιζητεῖ ὁ αὐτόχειρ. Ὁ ἄνθρωπος προορισμὸν ἔχει ν' ἀφήσῃ ὄπισθεν τοῦ ἔχῃ τῆς υπάρξεώς του. Νὰ δράσῃ ἐν τῷ κόσμῳ, ν' ἀγαπήσῃ, νὰ ἀφοσιωθῇ, νὰ θυσιάσῃ ἀκολουθῶν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς συνειδήσεως τὴν ἱεράν, τὴν πολυθέλητρον, τὴν ἀσφαλῆ ὁδὸν τοῦ καθήκοντος.

Οὐδεμία ἡδονή, οὐδεμία ἀνάπαυσις, οὐδεμία ἀνακούφισις δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν συναίσθησιν, ἣν φέρει τις, ὅτι ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον του. Αἱ πολλαὶ δὲ καὶ πολυσήμαντοί ἔννοιαι τὰς ὁποίας ἡ τάξις καθήκον δηλοῖ, αὗται εἰσιν ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄσσαι καταγιγῶδες καὶ ἂν ἐνσκήπτωσιν εἰς τὸν δρόμον του, ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἰσχυρὸν καὶ ἄπταιστον πηδάλιον τὸ λογικόν, διὰ τοῦ ὁποῦ δὲν δύναται νὰ δεικνυταὶ ἀνώτερος αὐτῶν. Μόνον δὲ ἂν τὸ πηδάλιον τοῦτο βλαβῆ, ἢ λιποψυχία τοῦ αὐτόχειρος, δύναται νὰ κατανοηθῆ καὶ ἐξαγνισθῆ.

Ἡ αὐτοκτονία ὑπὸ τέσσαρας μορφὰς τυγχάνει γνωστή. Ἐχομεν αὐτοκτονίαν ἐκ βιωτικῶν δυσχερειῶν, αὐτοκτονίαν κληρονομικὴν, αὐτοκτονίαν ἐπιδημικὴν καὶ αὐτοκτονίαν ὑπὸ εὐγενοῦς τινος ἰδέας ἐπιβαλλομένην.

Ἡ ἐκ βιωτικῶν δυσχερειῶν αὐτοκτονία προσβάλλει συνήθως τοὺς ἀσθενοῦς θελήσεως ἀνθρώπους, ἐκείνους ὅτινες καταπλήσσονται, καταβάλλονται, ἀμηχανοῦσιν, ὅταν ἐπέλθῃ αὐτοῖς ἀτύχημά τι εἴτε εἰς τὴν περιουσίαν, εἴτε εἰς τὴν καρδίαν, εἴτε εἰς τὴν φιλοτιμίαν, εἴτε εἰς τὸ φίλτρον, ὅπερ τοὺς συνδέει πρὸς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας των.

Ἡ θέλησις των δὲν δύναται ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς δυσμενείας τῆς τύχης. Εἰς τὸ πρῶτον αἰσθητὸν κάπως κτύπημα αὐτῆς, κύπτουσι τὴν κεφαλὴν, δὲν βλέπουσιν ἐνώπιόν των πλέον εἰμὴ θλίψεις καὶ καταστροφὴν, κόπτουσι πάντα πρὸς τὴν ἐλπίδα σύνδεσμον καὶ δὲν ἀνακαλύπτουσιν ἄσυλον ἄλλο ἀσφαλέστερον τοῦ τάφου.

Παράδοξος μίαν τυγχάνει ἢ γνώμη ἢ παρά τισι κρατούσα, ὅτι ἡ αὐτοχειρία εἶνε δεῖγμα τρανὸν γενναιότητος καὶ θάρρους.

Πῶς δύναται τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς θάρρος ἕκτατον τὴν ἕκτατον δειλίαν, ὡς νίκην τὴν ἦτταν; Εἶνε γενναῖος ἐκεῖνος, ὅστις πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐχθροῦ σπεύδει νὰ κρυβῆ ὑπὸ τὴν γῆν; Εἶνε γενναῖος ὁ φονεὺς, ὅστις πλήττει τὸ θῦμα του ἄοπλον καὶ ἀνυπεράσπιστον; Εἶνε γενναῖος, ὁ εἰς μίαν παραζάλης στιγμὴν ἀρνούμενος πᾶν ὅ,τι ἔχει φίλτατον, πᾶν ὅ,τι παρ' αὐτοῦ ἀναμένει τὴν χαρὰν καὶ τὴν ζωὴν, πᾶν ὅ,τι τῷ ἐπιβάλλει ὁ αἰώνιος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νόμος, μόνον καὶ μόνον χάριν ἑαυτοῦ, χάριν τῆς ἰδίας ἡσυχίας, χάριν τῆς ἰδίας σωτηρίας, ἣν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐμβλέπει ἐν τῇ αὐτοχειρίᾳ;

Βεβαίως γενναιότης ἀπαιτεῖται, λέγουσιν, ἵνα ἐγειρῆ τις φονικὸν ὄπλον κατὰ τοῦ ἰδίου στήθους. Ἄλλ' ὑπὸ τίνων κινεῖται πρὸς τοῦτο ἐλαττηρίων ὁ κοινὸς αὐτόχειρ; θέλει θυσιάζων ἑαυτὸν νὰ σώσῃ, νὰ εὐεργετήσῃ ἕτερον, νὰ φέρῃ εἰς πραγμάτων ἰδέαν τινὰ ἀφορῶσαν εἰς τὸ κοινὸν ἀγαθόν, ἢ ἀποφασίζει καὶ πειρᾶται διὰ τῶν πόνων μιᾶς καὶ μόνης στιγμῆς ν' ἀπαλλαγῆ τῶν πόνων χρόνου μακροῦ; Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος δὲν εἶνε τὸ κινεῖν αὐτὸν ἐλαττήριον;

Τοὺς ἀνδρας συνήθως ἀπελπίζει καὶ παρασύρει εἰς τὴν αὐτοκτονίαν ἢ οἰκονομικὴ καταστροφή. «Ἀπώλεσα τὴν περιουσίαν μου, ἐστερφθῆν

τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως ἑμαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας μου, ποῦ νὰ καταφύγω πλέον εἰμὴ εἰς τὸν θάνατον!» Ὁ συλλογισμὸς οὗτος δὲν δεῖται ἀναιρέσεως. Πονεῖ ἢ ψυχὴ σου μέχρι θανάτου, διότι δὲν ἔχεις πλέον τὰ μέσα νὰ συντηρῆς ὡς ἐπιθυμοῦς τὴν οἰκογενεΐάν σου καὶ δὲν σὲ ταρασσεῖ ποσῶς ἢ ἰδέα νὰ τὴν ἐγκαταλίπῃς ὀρφανὴν καὶ ἀπροστάτευτον, ἄπορον ἀλλὰ καὶ πενθοῦσαν; Ἐφ' ὅσον ζῆς σύ, ἐφ' ὅσον αἱ χεῖρες σου δὲν ἀδρανοῦσι δὲν θὰ λείψῃ ἀπὸ τὰ τέκνα σου ὁ ἄρτος, οὐδὲ θὰ δύσῃ διὰ παντὸς ἀπὸ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν ἢ ἐλπίς ἡμερῶν αἰθριωτέρων. Ἄλλ' ὅταν ἐν τοιαύτῃ κρίσιμῃ στιγμῇ καταφεύγῃς εἰς τὸν θάνατον, διαπράττεις πρᾶξιν ἄτιμον, ἀνανόρον, ἀπάνθρωπον, ἀξίαν τοῦ ἀναθεμάτου ἐκείνων, εἰς οὓς ὁ Θεὸς σὲ ἔταξεν ὁδηγὸν καὶ προστάτην.

Ἄλλοτε πάλιν καταφεύγουσιν εἰς τὴν αὐτοκτονίαν οἱ ἄνδρες ἵνα ἐξαγνίσωσι τὴν προσβληθεῖσαν τιμὴν των. Ἄλλ' ἡ τιμὴ δὲν ἐξαγνίζεται διὰ τοῦ θανάτου. Τούναντίον μάλιστα, τὰς κηλίδας αὐτῆς μόνον μακρὸς καὶ ἐνάρετος βίος δύναται νὰ ἐξαλείψῃ: ὁ θάνατος τὰς διακωλύει, διότι ἡ μνήμη τοῦ οὕτω θνήσκοντος παραμένει οὐχὶ ἀγνή.

Τὸ ὠραῖον φῶλον ἀντέχει πλειότερον εἰς τὰς θεύλλας τοῦ βίου καὶ δὲν καταφεύγει πολὺ εὐκόλως ὑπὸ τὸ ἀλεξιβρόχιον τῆς αὐτοκτονίας. Εἰς τεσσαράκοντα τοῖς ἑκατὸν ἀναλογοῦσιν αἱ αὐτόχειρες πρὸς τοὺς αὐτόχειρας.

Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα οὐδόλως ἀπασχολεῖ τὰς γυναῖκας. Ἄλλο τι πολὺ ποιητικώτερον, πολὺ εὐγενέστερον καθιστᾷ συνήθως εἰς αὐτὰς μισητὴν τὴν ζωὴν. Ὅχι τὸ χρήμα, ὅχι αἱ περὶ τιμῆς παραδοξολογίαι τῶν ἀνθρώπων, ὁ ἔρωσ, τὸ θεότρελλον αὐτὸ παιδί, τὸ ὁποῖον παιδί ἦτο, εἶνε καὶ θὰ εἶνε, αὐτὸ ταρασσεῖ τὴν ἡσυχίαν των, αὐτὸ ὑποσκάπτει τὴν εὐτυχίαν των, αὐτὸ κατακαίει καὶ τὴν καρδίαν, καὶ τὴν καλλονὴν καὶ τὰς ἐλπίδας των. Τὸ ἀνόητο!

«Ποῦ εἶνε τὰ χρυσᾶ ἐκεῖνα ὄνειρα, τὰ ὁποῖα μὲ τόσους παλμοὺς ἐβλέπομεν ὁμοῦ ἐν τῇ ἡδέϊα τῆς ἀγάπης μας μέθῃ; Ποῦ εἶνε ἡ θερμὴ ἐκείνη λατρεία καὶ αἱ ἔρκοι τῆς πίστεως, δι' ὧν συνετάραττε τὴν καρδίαν μου καὶ ὑπέκλεπτε τὰ φιλήματά μου; Ὅλην αὐτὴν τὴν εὐτυχίαν, ἣν μοι ὑπέσχέθη καὶ εἰς ἣν ἐπίστευσα, ἰδοὺ ὅτι τὴν χαρίζει εἰς ἄλλην τῶρα ὁ ἄκαρδος! Καὶ νὰ ἦτο τοῦλάχιστον καὶ τῆς προκοπῆς αὐτῆ ἢ λωποδύτρια τῶν ἐλπίδων μου ἄλλ' αὐτὴ εἶνε τερατόμορφος! Νὰ ἐγκαταλειφθῶ χάριν ἐνὸς τέρατος ἐγώ, τῆς ὁποίας τὴν καλλονὴν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσε νὰ πιστοποιῆ ὁ καθρέπτης! Ἄ, δὲν δύναμαι νὰ ζήσω δηλητηρίον, δηλητήριον!»

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἔραστοῦ τῆς ἐγκαταλειπομένη γυνὴ ὑφίσταται δύο ἀπω-

λείας· απόλλυσι τὸν μέλλοντα σύζυγον, εὐρημα λίαν δυσχερές κατὰ τὰς πονηρὰς ἡμέρας, ἃς διερχόμεθα, απόλλυσι δὲ συνάμα καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ κάλλους τῆς πεποίθησιν. Δὲν ἔχει τίποτε νὰ ἐλπίσῃ πλέον. Ὅλα τὰ ῥόδα, δι' ὧν πρὸ ὀλίγου ἔστρωσε τοῦ μέλλοντος τὴν ὁδὸν ἡ ἀγάπη τῆς, μεταβάλλονται εἰς ἀκάνθας. Ἐγκαταλελειμένη καρδιά, περιφρονημένη καλλονὴ πρὸς τί νὰ ζῆ!

Εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ τῆς γυναικείας εὐαισθησίας δὲν εἶνε βεβαίως εὐκόλον νὰ εἰσδύσῃ τις καὶ ἀποφανθῆ.

Ἐν τούτοις νομίζω, ὅτι ὅσον καὶ ἂν λάμπουν τοῦ ἀκάρδου ἐκείνου οἱ ὀφθαλμοί, ὅσον καὶ ἂν ἦνασαν τὴν καρδίαν τῆς ἐγκαταλειφθείσης γυναικός, ὅσον ὁ μετ' αὐτοῦ συζυγικός δεσμός καὶ ἂν προοιωνίζετο εὐδαίμων, δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ταφῆ τις πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα του, χάριν ἐνὸς ἀναισθήτου ἀνθρώπου, ἐνὸς ψεύστου, ἐνὸς ἐπιόρκου. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς δυσειδοῦς αὐτοῦ ψυχῆς δὲν εἶνε ἄρα γε ἐπαρκές φάρμακον κατὰ τοῦ μικροβίου τῆς ἐρωτευμένης καταστάσεως, εἰς ἣν διατελεῖ ἡ πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν τείνουσα γυνή;

Ὁ κόσμος ἄλλως τε δὲν ἔχει ἕνα μόνον ἄνδρα ὠραῖον, ἕνα μόνον ὑποψήφιον σύζυγον ἄξιον ἀγάπης, οὐδὲ ἡ γυναικεῖα καρδιά εἶνε νάος, ὅστις εἰς ἕνα μόνον δύναται ν' ἀφιερωθῆ θεόν. Διατι τάχα ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα γυνή νὰ μὴ προσδοκᾷ ἡμέρας νέας εὐτυχίας, σύντροφον τοῦ βίου ἀνθρωπινότερον ἐκείνου, ὅστις κατεχράσθη τῆς εὐπιστίας τῆς, χωρὶς νὰ σκεφθῆ τὰς θλίψεις καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν, εἰς ἃς θὰ τὴν κατεδίκαζε μὴ τηρῶν τὸν λόγον του;

Τῆς ἐκ βιωτικῶν δυσχερειῶν αὐτοκτονίας τὴν εὐθύνην φέρουσιν αἱ κοινωνίαι. Αἱ πολυπληθεῖς καὶ πολλάκις δυσθεράπευτοι ἀνάγκαι τὰς ὁποίας καταλείπει μέσφ αὐτῶν τὸ ὁσημέραι ἐξογκούμενον τοῦ πολιτισμοῦ ρεῦμα, αἱ σαθραὶ βάσεις ἐφ' ὧν συνήθως θεμελιούται ἡ οἰκογένεια, ἡ ἔλλειψις καταλλήλων ὁδηγῶν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ἠθικῆς, ἡ ὡς ἐκ τούτου βαθμιαία χαλάρωσις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, εἰσὶν αἱ πηγαί, ἀφ' ὧν ἀντλεῖ τὴν ὑπαρξίν τῆς ἡ τοῦ εἶδους τούτου αὐτοκτονία.

Ἐν Ἑλλάδι ἀτυχῶς αἱ πηγαὶ αὗται δὲν στεριεύουσι. Τὴν διὰ τοῦ γάμου ἔνωσιν δὲν παρακολουθεῖ πάντοτε ἡ ἁρμονία, ἡ συνάντησις τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, ἡ συναίσθησις τῶν μεγάλων εὐθυνῶν, τὰς ὁποίας συνεπιφέρει. Διότι διὰ τοῦ γάμου συνδέονται συνήθως δύο ἄτομα, εἰς τὰ ὁποία οὐδεὶς ποτε ἔλαβε τὸν κόπον νὰ διδάξῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος, νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν, νὰ ὑποδείξῃ τὰς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὑποχρεώσεις. Τὰ τέκνα ἡμῶν ἔχει ἐγκαταλίπει ἡ πολιτεία, ἔχει ἐγκαταλείπει ἡ ἐκκλησία, ἔχει ἐγκαταλίπει ὁ οἶκος των

ἀπροστάτευτα ἐναντίον τῶν ἀπατηλῶν θελητήρων τῆς κακίας. Ἐν τῷ σχολεῖφ οὐδεμίαν ἠθικὴν μόρφωσιν ἀπαντῶσιν, ἐν τῷ νάφ οὐδὲν ἐννοοῦσιν, ἐν τῷ οἴκῳ οὐδεὶς προσπορίζει τῇ ψυχῇ των ἐπαρκῆ ἐφόδια, ὅπως ἀνεύρωσι τὴν εὐθεῖαν τοῦ βίου ὁδόν.

Οἱ διδάσκαλοι δὲν βλέπουσι πέραν ἀπὸ τὰς φυλλάδας των, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κήρυκες τοῦ θεοῦ λόγου, πλειότερον προσοχὴν δίδουσι εἰς τοὺς τύπους τῆς θρησκείας ἢ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς, οἱ γονεῖς ἀγωνίζονται φιλοτίμως νὰ φιλοδωρήσωσιν εἰς τὴν κοινωνίαν λιμοκοντόρους καὶ λιμοκοντόρας.

Ἐπάρχουσι βεβαίως καὶ πολῦτιμοι ἐξαιρέσεις. Ἐπάρχουσι καὶ διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς καὶ γονεῖς ἐπιτελοῦντες τελείως τὸ καθήκον των. Ἀλλὰ θὰ ἐπεθύμουν αἱ ἐξαιρέσεις αὗται ν' ἀπετέλουν βαθμηδὸν τὸν κανόνα. Θὰ ἐπεθύμουν ἀντὶ ὄλων αὐτῶν τῶν κατὰ μετάφρασιν ἀτεχνον φιλανθρωπικῶν ἐταιριῶν, εἴτε κόραι τοῦ ἐπουρανοῦ βασιλέως κηλοῦνται εἴτε ὅπωςδὴποτε ἄλλως, νὰ ἔβλεπον συνεταιρισμὸν τινα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἐλληνικῶν κοινωνιῶν.

Ἐν Ἑλλάδι οἱ ἠθικῶς ἀποροὶ εἰσὶν ἄξιοι μείζονος οἴκτου τῶν ὑλικῶς ἀπόρων. Εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ὑπάρχει ἐπαρκὴς δι' ἀπαντας ἄρτος· ὅτι ἐλλείπει εἶνε ἡ τροφή τῆς ψυχῆς.

Φροντίσατε νὰ πλάσητε, νὰ μορφώσητε διδασκάλους, ἱερεῖς, γονεῖς ἐμπνεομένους πράγματι ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως, ἧτις εἶνε ἡ μόνη σῶτεραι ἄγκυρα ἐν τοῖς ναυαγίοις τοῦ βίου, φροντίσατε νὰ δώσητε εἰς τὰς ἐλληνικὰς κοινωνίας διδασκάλους, ἱερεῖς, γονεῖς πεφωτισμένην καὶ ἀμόλυντον ἔχοντας τὴν συνείδησιν, γινώσκοντας τὰ καθήκοντά των καὶ δυναμένους νὰ ἐκπληρῶσιν αὐτὰ καὶ ἐστὲ βέβαιοι ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν ἡ ἐκ βιωτικῶν δυσχερειῶν αὐτοκτονία θέλει ἀναγκασθῆ ν' αὐτοκτονήσῃ. Ἐφόσον εἴμεθα ἐπίσκοποι τὴν θεωρίαν καὶ τὴν καρδίαν μυλωνάδες, ἡ αὐτοκτονία θὰ σύρῃ τὸν χορὸν ὄλων τῶν ἄλλων ἀθλιότητων, αἵτινες μᾶς κυκλοῦσι.

Ἡ κληρονομικὴ αὐτοκτονία ἀνήκει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἰατρῶν. Ἡ αἰτία αὐτῆς εἶνε παθολογικὴ. Ὁ πάσχων ἄνθρωπος, καίπερ ἔχων πλήρη τὴν συνείδησιν τοῦ ὄλεθρου τῆς πράξεως πρὸς ἣν τείνει, καίπερ ἐπιθυμῶν καὶ ἀγωνιζόμενος ν' ἀπαλλαγῆ τῆς κατεχούσης αὐτὸν ἰδέας τοῦ θανάτου, πίπτει ἐπὶ τέλους θῦμα αὐτῆς. Ἡ παράδοξος δὲ ὅσον καὶ δεινὴ αὕτη νόσος εἶνε συνήθως κληρονομικὴ, μεταδιδομένη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἐπάρχουσι παραδείγματα αὐτοκτόνων, αἵτινες ἔθεσαν τέρμα εἰς τὸν βίον των κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἡλικίαν, καθ' ἣν καὶ διάφοροι πρόγονοὶ των.

Τῆς αὐτοκτονίας ταύτης, μόνον ἡ ὑδροθεραπεία ἴσως δύναται ν' ἀγκυλώσει τὴν ὄρμη. Ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ ἀρμόδιος ὅπως δώσω γνώμην.

Ἡ ἐπιδημικὴ αὐτοκτονία ἐνσκήπτει κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς μᾶλλον πεπολιτισμένας χώρας. Ὅπου οἱ ἐκτάκτως εὐδαιμονοῦντες, ἐκεῖ καὶ οἱ ἐκτάκτως πάσχοντες. Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς ἰσορροπίας ὁ διέπων τὰς ἀνθρωπίνους κοινωνίας. Καὶ τῆς αὐτοκτονίας ταύτης ἡ αἰτία εἶνε παθολογική. Ὁ πολιτισμὸς ἀποκαλύπτει ὁσημέραι νέας ἡδονάς, νέας ἀνάγκας, νέας παρεκτροπὰς, δι' ὧν ἐξασθενεῖ τὸν ἀνθρώπινον ὄργανισμόν. Εἰς τὸν ζωογόνον ἀέρα τῆς ἐξοχῆς σχεδὸν οὐδέποτε τὸ μικροβίον τῆς ἐπιδημικῆς αὐτοκτονίας ἐκκολάπτεται. Πρὸς ἑκατὸν χιλιάδας ἀστῶν αὐτοκτόνων, ἀναλογεῖ εἰς καὶ μόνος ἀγρότης. Ἐκ τῆς στατιστικῆς ταύτης καταφαίνεται, ὅτι ἡ πρόοδος ἢ ἐκκλίνουσα τῶν ὀρίων τοῦ ἀγαθοῦ, ὁδηγεῖ εἰς τὴν παρακμὴν, εἰς τὴν ἔκλυσιν, εἰς τὴν πτώσιν.

Ὅλοι σχεδὸν πλέον κατήντησαν ἀναιμικοί, ὅλοι ἔχουν τὰ νεύρα των, ὅλοι συχνὰ ἔρχονται εἰς συνάφειαν πρὸς τὴν ἀπογοήτευσιν, ὥστε δὲν τοῖς χρειάζεται καὶ πολὺ διὰ τὰ βάλλουν καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν ζωὴν των. «Ὁ ἐξάδελφός μου ἐβάπτισε τὸ παιδί του καὶ δὲν μ' ἐκάλεσεν εἰς τὰ βαπτίσια. Μετὰ τοιαύτην προσβολὴν ἡ ζωὴ δὲν μοῦ χρειάζεται.» «Δὲν μπορούσα νὰ εὕρω μάγειρον ποῦ νὰ μὴ κλέπτη, στὸν διάβολον λοιπὸν ἡ ζωὴ. Εἰς τὸν ἄλλον κόσμον τοῦλάχιστον δὲν θὰ ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὰ λευκόσκουφα αὐτὰ τέρατα.» «Ὁ μπαμπᾶς μοῦ ἐτράβηξε τὸ αὐτί, γιατί δὲν ἤξευρα τὸ μάθημά μου. Ἡ φιλοτιμία μου μοὶ ἐπιβάλλει ν' αὐτοκτονήσω». Τοιαῦται μὴδαμναῖα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀφορμαὶ παρασύρουσιν εἰς τὸν θάνατον, ἄνευ διακρίσεως φύλου καὶ ἡλικίας, ὅταν ἡ ἐπιδημικὴ αὐτοκτονία ἐνσκήψῃ. Ἀρκεῖ ἐν κρούσμα ἵνα ἐπακολουθήσῃ σειρά ἀτελεύτητος τοιούτων. Ὅπως δ' ἕτερα νοσήματα μεταδίδονται πιθανῶς διὰ τῶν μυιῶν ἢ ἄλλων ἐντόμων, ἡ ἐπιδημικὴ αὐτοκτονία κυκλοφορεῖ διὰ τῶν ἐφημερίδων. Οἱ εἰς ἔκρυθμον παθολογικὴν κατάστασιν εὐρισκόμενοι, ἀναγινώσκοντες τὰς λεπτομερείας μιᾶς αὐτοχειρίας, πληροφοροῦμενοι περὶ τῶν ἀρετῶν, τὰς ὁποίας ἡ φαντασία τῶν ῥεπορτερ ἀποδίδει εἰς τὸ ἀτυχεῖς θῦμα, ὠθοῦνται εἰς ἀπομίμησιν.

Ἐὰν ἦτο δυνατόν ὁ τύπος νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τῶν στηλῶν του τὴν ἀναγραφὴν τῶν αὐτοκτονιῶν, ἤθελε τὰ μέγιστα συντελέσει εἰς τὴν ἀποκρούσιν μιᾶς τῶν μᾶλλον ἐπικινδύνων ἐπιδημιῶν.

Εἶπον, ὅτι ἡ αὐτοκτονία παρίσταται καὶ ὑπὸ τετάρτην μορφήν.

Ἀλλ' ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην ἀντὶ νὰ κινή εἰς οἶκτον καὶ εἰς ἀναζήτησιν θεραπευτικῶν μέσων, τούναντίον διεγείρει τὸν θαυμασμόν τῶν

ἀνθρώπων καὶ καταλαμβάνει ἱεράς ἐν ταῖς σελίσιν τῆς ἱστορίας γραμμὰς. Ἡ αὐτοκτονία αὕτη εἶνε ἡ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ εὐγενοῦς τινος ἰδέας. Ἡ Ἑλλὰς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πολλοὺς μάρτυρας αὐτοθυσιασθέντας χάριν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς. Πόσοι καὶ πόσοι κατὰ τοὺς αἵματηροὺς ὑπὲρ ἀνακτήσεως τοῦ πατρίου ἐδάφους ἀγῶνας, ἵνα μὴ ἀνατρέξω εἰς παλαιότερους χρόνους, καίτοι δυνάμενοι νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, ἢ τῆς παραδόσεως, ἐνέμειναν εἰς τὰς θέσεις των κρατοῦντες τὸν δαυλὸν τοῦ θανάτου, ὅστις θ' ἀνετίνασεν αὐτοὺς συντρίμματα πρὸς τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ θεοῦ των, πρὶν ἢ δυνῆθῃ νὰ τοὺς μολύνη ἢ ἄτιμος τῶν βαρβάρου δουλεῖα!

Ἡ τοιαύτη αὐτοκτονία εἶνε βεβαίως δεῖγμα οὐχὶ μόνον ὑπερτάτης γενναιότητος καὶ ἀνδρείας, ἀλλὰ καὶ ἐκτάτου ψυχικῆς εὐγενείας, δύναται δέ τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὅπου αὕτη εὕρισκεῖ στοιχεῖα ὅπως ὑπάρξῃ, ἀδύνατον εἶνε νὰ ἐμφανισθῇ ἄλλου τινὸς εἶδους αὐτοκτονία.

Ἀλλὰ ἡ αὐτοκτονία δὲν εἶνε ἡ μόνη μᾶστιξ, ἥτις πλήττει τὴν χώραν ἡμῶν. Καὶ ἡ ἀλληλοκτονία, πολλῶ ἐκείνης εἰδεχθεστέρα, κατελήφθη ἐσχάτως ἐξ ὑπερβάλλοντος φιλελληνισμοῦ.

Ὅλοι γινώσκεται τὰ θλιβερά ματᾶτα. Μπαμ καὶ μπούμ ἀπ' ἐδῶ, μαχαίρων λάμψεις «ποῦ μὲ βιά μετροῦν τὴ γῆ» ἀπ' ἐκεῖ. Τὸ αἶμα βᾶφει πᾶσαν πόλιν καὶ πᾶν χωρίον, οἱ ἄνθρωποι τῆς δημοσίας δυνάμεως πνευστιῶντες φθάνουσιν ἐγκαίρως ὅπως συλλαμβάνωσι τὰ πτώματα καὶ τοὺς τραυματίας, οἱ ἀνακοιτᾶ καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς ἐπιδεικνύουσι μεγίστην οὐδέρκειαν καὶ ἰκανότητα, ὥστε νὰ ἐλπίζῃ τις, ὅτι θ' ἀνακαλυφθῶσιν οἱ ἐνοχοί, αἱ ἐφημερίδες εὕρισκousι θρεπτικωτάτην τροφήν, τὰ πολιτικὰ κόμματα προμηθεύονται μίαν ἔτι βολὴν ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων των, τῶν καταστροφῶν τῆς πατρίδος, καὶ ὡς χαριέστατον πλαίσιον τῆς εἰκόνης ταύτης, οἱ Σουρμελῆς καὶ Φίλων δημοσιεύουσι τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν, ὅτι πωλοῦσι πολὺκροτα καὶ μαχαίρας πρώτης ποιότητος, δ' ὧν οἱ ἀρειμάνιοι πανέλληνες θὰ δύνανται ἀπταιστῶς νὰ κτυπῶσι τὰς σάρκας τῶν πανελλήνων.

Ἡ κωμικοτραγικὴ αὕτη εἰκὼν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀλληλοκτονίας νομίζω, ὅτι τυγχάνει ὡς αἰὼν τε πιστὴ ἐν τῇ σμικρότητι τῆς.

Ἀλλ' ἴσως τις ἐξ ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ κεφαλὴ ἔχει ὑπερπλήρωθῃ ἐπιστημονικῶν ἀερίων, μετὰ περιφρονήσεως ἤθελε μὲ ἀτενίσει οὕτως εὐτραπέλως ἀρχόμενον τῆς ἐρεῦνης θέματος λίαν σοβαροῦ, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐπανειλημμένως πιθανῶς κατέμετρησε καὶ ἐξακολουθεῖ καταμετρῶν μὲ τὸν ἀλάνθαστον τῆς ἐπιστήμης διαβήτην. Ἀτυχῶς ὁμως δὲν θὰ δυνῆθῃ νὰ κύψῃ τὴν κεφαλὴν σιωπῶν. Ἡ ἐπιστήμη τῶν νόμων οὐδέμιαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ καθαρῶς κοινωνικὸν φαινόμενον τῆς ἀλληλοκτονίας. Ἄν ὁ

νόμος ἔχη ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μορφήν, ἂν αἱ φυλακαὶ πληροῦνται καθαροῦ ἢ μεμολυσμένου ἀέρος, ἂν αἱ ποινικαὶ ὑποθέσεις ἐκδικάζωνται ταχύτερον ἢ βραδύτερον τοῦ δέοντος, ὅλα αὐτὰ εἰσι ζητήματα πολλοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ κατ' οὐδένα λόγον δύναται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἀλληλοκτονίας.

Ἡ ἀλληλοκτονία, κατ' ἐμὴν γνώμην, εἶνε κοινωνικὸν φαινόμενον, τοῦ ὁποίου τὰ παραγωγὰ αἷτια δέον ἐν αὐτῇ τῇ κοινωνίᾳ ν' ἀναζητήσωμεν. Ἄντὶ νὰ χανώμεθα εἰς τὴν ἀδιέξοδον σοφίαν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ συγγραφέως, πρακτικώτερον εἶνε νὰ στρέψωμεν τὸ ὄμμα πρὸς τὰς ἔξεις, πρὸς τὰ ἦθη, πρὸς τὴν βιωτικὴν καὶ πολιτικὴν διαίταν, πρὸς τὰς παραδόσεις πρὸς τὰς ἠθικὰς τάσεις τῆς ἀλληλοκτονούσης κοινωνίας.

Ὁ τρέφων πλήρη πίστιν εἰς τὰς περὶ ἐκ γενετῆς κακούργων θεωρίας τοῦ Lombroso, ἠθελε πιθανῶς ἐκλάβει, ὅτι τὸ πλεῖστον τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς φέρει ἐν αὐτῇ τὸ μικρόβιον τῆς ἀνθρωποκτονίας. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη ὑπόθεσις θὰ ἦτο ἀδίκημα κατὰ τοῦ εὐγενεστέρου τῶν λαῶν. Ὁ Ἕλλην καίτοι λίαν οἰκείος καὶ φίλος τῶν ὄπλων, ἀποστρέφεται πλείότερον παντὸς ἄλλου τὸ αἷμα καὶ μόνον ὅταν ἢ κινδυνεύουσα τιμὴ τῆς πατρίδος τὸν συγκινήσῃ, αἰσθάνεται εὐφροσύνην φονεύων.

Σπάνια, σπανιώτατά εἰσιν ἐν Ἑλλάδι τὰ παραδείγματα κακούργων αἰμοδόρων, ὁποῖοι ἀλλαγῶ ἀπαντῶσι.

Ἡμεῖς ἠγοῦμεθα, εἶνε ἀληθές, τῶν ἄλλων τῆς Εὐρώπης ἔθνων, ἐν τῇ πληθύνει τῶν κατὰ τῆς ζωῆς ἐγκλημάτων, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν εἰμὴ ἐκτάκτως φονεῖς ἐκ προθέσεως καὶ προμελέτης, προβαίνοντας εἰς τὴν ἐγκληματικὴν πράξιν καὶ ἐπιδιώκοντας δι' αὐτῆς ὑλικὸν τι ἢ ἠθικὸν ὄφελος. Ἐχομεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐνόχους ἀναιρέσεων, ἀνθρωποκτόνους, οὔτινες ἐν στιγμῇ ἐξάφως τοῦ παλληκαρισμοῦ τῶν πλῆττους τὸν κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν προσβαλόντα αὐτούς.

Ὁ Ἕλλην ὑπῆρξε πάντοτε λίαν ὑπερήφανος διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Καίτοι λάτρις τῆς ἐλευθερίας, ἔτεινε καὶ τείνει εἰς τὸ ἄρχειν τῶν ἄλλων. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται εὐκόλως ν' ἀνεχθῇ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπειθυνομένην ὕβριν, αὐτὸς ὅστις οὐδένα ἀναγνωρίζει οὐχὶ μόνον ἀνώτερον, ἀλλ' οὐδὲ ἴσον. Ὅταν δὲ ἡ ἀγωγή ἦς ἔτυχε καὶ αἱ περιστάσεις εἰς ἃς βιοῖ ᾧσι τοιαῦται, ὥστε νὰ ἐκτραχύνωσι τὴν ψυχὴν του, ὡς προχειρότερον ἱκανοποίησεως μέσον εὐρίσκει τὸ φονικὸν ὄπλον, τὸ ὁποῖον καθὸ ἐλευθερος συνταγματικὸς πολίτης φέρει πάντοτε ἐν τῇ ζώνῃ του.

Ὅπως ἐδημιουργήθη ἡ τάξις τῶν ἐνόπλων παλληκαράδων καὶ ὅσημέραι εὐρύνεται ἰδοῦ δὲ διατὶ τὸ κατὰ τῆς ζωῆς ἐγκλημα τείνει νὰ κατασταστῇ κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικόν.

Ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι καὶ ἡ βιωτικὴ διαίτα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ συντελεῖ εἰς τὴν ἐπὶ τὸ ἀγριώτερον διάθεσιν αὐτοῦ. Ὁ πολὺς λαὸς παρ' ἡμῖν κατὰ τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἔτους τρέφεται με λάχανα καὶ ἐλαίας. Ἡ ξηρὰ αὕτη τροφή ἀνάμιφισθήτως φθείρει τὸ νευρικὸν αὐτοῦ σύστημα καὶ τὸν καθιστᾷ εὐερέθιστον καὶ ὀργίλον. Ἐγράφη ἐπίσης ἄλλοτε ὅτι καὶ ὁ ῥητινίτης, ὁ εὐφραίνων τὰς καρδίας τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων, ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ διεγείρῃ ἐν αὐτοῖς ἀγρίας ὀρμάς. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε ἀπίθανον, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν μάλιστα, ὅτι εἰς τὰ συμπόσια τοῦ λαοῦ ὡς συνηθέστερα ἐπιδόρπια σερβίρονται μερικαῖς κουμπουριάς καὶ ὀλιγαῖς μαχαιριάς.

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα κατ' ἐλάχιστον συμβάλλουσιν εἰς τὸ οἰκτρὸν θέαμα τῆς ἀλληλοκτονίας, τὸ ὁποῖον ἐκπλήσσει πᾶσαν ἐλληνικὴν κοινωνίαν.

Ὁ ἀρματωμένος παλληκαρισμὸς, ὁ ἀρματωμένος κουτσαβακισμὸς εἶνε τὸ κύριον αἷτιον τῶν παρ' ἡμῶν ἀνθρωποθυσιῶν.

Ἀλλὰ πῶς συντηρεῖται καὶ πληθύνεται τὸ γένος αὐτὸ τῶν ἐλλήνων ἱπποτῶν;

Ζητήσατε τὴν γυναῖκα Πολιτικὴν.

Ἡ πολιτικὴ ἐπιτρέπει τὴν ὀπλοφορίαν, ἡ πολιτικὴ ἐπιτρέπει τὴν ὑπαρξιν τῶν κέντρων ἐκείνων, ἐν οἷς οἱ ἄεργοι εὐρίσκουσι τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, ἡ πολιτικὴ θωπεύει καὶ ἐγκαρδιώνει τοὺς παλληκαράδες, ἡ πολιτικὴ ἐξαθρόνει τὰς πύλας, τῶν εἰρκτῶν, ἡ πολιτικὴ ἀλυσσοδένει τὰς χεῖρας τῆς Δικαιοσύνης, ἡ πολιτικὴ ἐν τῇ τυφλώσει τῆς πατεῖ ἐπὶ πτωμάτων χωρὶς νὰ φρίττῃ, ἡ πολιτικὴ . . . καὶ δὲν ἔχει τέλος.

Ἡ πολιτικὴ ἡ ἐξηχραιωμένη καὶ ἀνεργάτιστος, ἡ παραπαίουσα καὶ εἰς αἰωνίαν παραδεδομένην κραιπάλην.

Ἐχεις ἓνα καλὸν κουμπάρον; δύνασαι νὰ φονεύσῃς, νὰ κλέπτῃς, νὰ ἀτιμάζῃς. Κουμπάρια σημαίνει κατάλυσις τῆς αἰδοῦς.

Ἐὰν οἱ θεσπίσαντες τὸν θεσμόν τοῦ ἀναδόχου ἐγίνωσκον ὅτι ἡμέραν τινὰ ἠθελεν οὗτος καταστῆ τὸ μέσον πάσης διαφορᾶς καὶ ἐκλύσεως, βεβαίως θὰ ἐκοπτον τὴν χεῖρα τῶν πρὶν ἢ συντάξωσι διάταξιν τοιαῦτα μέλλουσαν νὰ συνεπαγάγῃ ἀποτελέσματα.

Ὁ διακεκριμένος ἐφέτης κ. Πεταλᾶς ἐν μακρᾷ μελέτῃ του περὶ ἐγκληματικότητος, δημοσιευθεῖσα ἐσχάτως ἐν τῷ ἀξιολόγῳ περιοδικῷ ἡ Θέμις, ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ πολιτικὴ συνετέλεσεν εἰς τὴν καταπληκτικὴν τοῦ κατὰ τῆς ζωῆς ἐγκλήματος αὐξησιν, ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ γεγονός τοῦτο ἔχῃται ἀληθείας, λέγει, δὲν παρεδέχεται, ὅτι παρέχει τόσῃν εὐτολίαν ἐγκληματικότητος, ὅπως ἐνασμενίζονται οἱ ἐπιχειροῦντες ἐξ ὑπογυίου νὰ λύσωσι τὰ κοινωνιολογικὰ φαινόμενα.

Εὐτυχῆς ὄντως ὁ κ. Πεταλᾶς, ὅτι δύναται ἐξ ἀναγκῆς νὰ ἐπισκοπῇ τὰ κοινωνολογικὰ φαινόμενα. Ἄλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐγκληματικότητα, ἢ ὑπόγειος λύσις περιλαμβάνει τὴν ἀλήθειαν.

Τὰ ἐγκλήματα, λέγει ὁ κ. Πεταλᾶς, ὧν τὴν τεραστίαν αὐξήσιν ὑποστηρίζουσιν, ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων τῶν ἀκαριαίως συλλαμβανομένων καὶ ἀποφασισζομένων καὶ ἐκτελουμένων, ἐν ἄλλοις λόγοις εἰσὶν ἀναιρέσεις, ἀπόπειραι ἀναιρέσεως, ἀπρομελέτητα τραύματα. Πῶς εἶνε δυνατόν ἄρα κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ βρασμοῦ τῆς ψυχικῆς ταραχῆς νὰ σκεφθῇ ὁ ἐγκληματοῦν, ὅτι ἔχει κουμπάρον καὶ ἐκ τῆς σκέψεως ταύτης νὰ ἐνθαρρυνθῇ εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ ἐγκλήματος.

Δὲν εἶνε ποσῶς δυσχερὲς νὰ ἐξαγάγῃ τις τὸν κ. Πεταλᾶν τῆς ἀπορίας ταύτης.

Ἡ ἐπὶ τὸν κουμπάρον πεποίθησι παρακολουθεῖ πάντοτε τὸν παλληκαρᾶν καὶ ἔχει ζυμωθῆ μετὰ τῆς ψυχῆς του. Εἶνε βέβαιος οὗτος, ὅτι ὅποτεδήποτε καὶ ἂν ὑπέπιπεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Δικαιοσύνης, ὁ κουμπάρος θὰ κατῶρθο θᾶπτον ἢ βράδιον νὰ τὸν ἀποσπᾷ αὐτῶν σῶον καὶ ἀβλαβῆ, ἔτοιμον εἰς νέας ἡρωϊκὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ βεβαιότης δὲ αὕτη τῆ χρησιμεύει ὡς ἐπίσημος καὶ διαρκὴς ἄδεια τοῦ θύειν καὶ ἀπολύειν.

Ἐὰν ἢ ἐπὶ τὸν κουμπάρον πεποίθησι δὲν ὑπῆρχε, δὲν ἤθελε τόσον εὐκόλως, πολλάκις μὲ μίαν καὶ μόνην ἀμυδρὰν σπίθαν, ἀνάπτει καὶ βράζει ἢ ψυχῇ τοῦ παλληκαρᾶ καὶ συνεπῶς τὰ μαγειρεύματα τῆς ἐγκληματικότητος θὰ ἦσαν πολὺ, πολὺ ὀλιγώτερα.

Ἐὰν σπουδαίως ποθῶμεν νὰ σταματήσωμεν τὴν πρόοδον τῆς ἀλληλοκτονίας, πρῶτον ἡμῶν ἔργον δεόν νὰ ᾖ ἢ ἐξόντωσις τοῦ νεωτέρου ἐλληνικοῦ ἱπποτισμοῦ, ἢ ἐξανθρώπισις τῶν παλληκαράδων, ἢ ἐπισκευὴ τῆς ψυχικῆς αὐτῶν χύτρας, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν αἰώνιον βρασμόν.

Ἴνα δὲ φθάσωμεν εἰς τὰ εὐάρεστα ταῦτα ἀποτελέσματα, ἀνάγκη εἶνε νὰ βράσῃ καὶ ἡμῶν ἢ ψυχῇ ὀλίγον ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἐκλύσεως, ἥτις ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον λυμαινεται τὴν Ἑλλάδα καὶ ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν νόμον καὶ τὴν Δικαιοσύνην τὴν ἐλευθεράν λειτουργίαν καὶ τὴν ἐκλιποῦσαν ἰσχύν των.

Δίκαιος ὀφείλεται ἔπαινος εἰς τὸ ἄριστον δημοσιογραφικὸν ὄργανον τὴν «Ἐφημερίδα» ὅτι πρώτη αὕτη ἔβαλε κραυγὴν κατὰ τῆς καλπαζούσης ἀλληλοκτονίας καὶ προσεπάθησεν ἐφόσον ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τοῖς ἀρμοδίοις τὰ στοιχεῖα τῆς θεραπείας αὐτῆς. Ἐλπίζω δέ, ὅτι τὸν ἀγῶνα τῆς «Ἐφημερίδος» θέλουσι πάντες συντρέξει.

Τὸ τῆς ἀλληλοκτονίας ἐγκλημα καὶ ἡ λεπτομερὴς ἔρευνα τῶν τρεφουσῶν αὐτὸ αἰτιῶν ἠδύνατο ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους νὰ ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς.

ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἔργον δὲν εἶνε ἐφικτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ «Παρνασσῶν» καὶ μάλιστα, ὅταν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ παρίστανται καὶ εὐμενεῖς ἀντιπρόσωποι τοῦ ταχέως ἀποκείμενου φύλου.

Ἐγὼ ἠθέλησα ἀπλῶς νὰ θίξω τὸ ζήτημα, τὸ ὅποιον ὅλους ἡμᾶς ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἀπασχολεῖ καὶ ταρασσεῖ, εἰς ἄλλους δὲ ἀπόκειται νὰ τὸ ἀνατάμωσι καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς φάσεις καὶ πραγματοποιήσῃ τὰ κατὰλληλα πρὸς ἀποσῶθῃν τοῦ δεινοῦ μέσα.

Δὲν γνωρίζω ἂν οἱ λόγοι μου θέλωσι συντελέσει κατὰ τι εἰς τὴν ἐπὶ τὸ λογικώτερον καὶ ἡμερώτερον διάθεσιν τῶν κατοίκων καὶ ἱπποτῶν τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου, ἀλλ' ὅπωςδήποτε εἰμι λίαν εὐχαριστημένος, ὅτι δὲν ἐξήντησα ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ὑπομονήν σας, φίλοι ἀκροαταί, ὥστε νὰ εὕρωσι καὶ μέσῳ ὑμῶν θύματα ἢ αὐτοκτονία καὶ ἢ ἀλληλοκτονία.

Δ. Ε. Ἡλιόπουλος.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Μάρτιος 1892. Κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα, δύο ἐγένοντο συνεδρία. Ἀναγνώσματα δὲ τὰ ἐξῆς:

Γ. Λαφφὸν Εὐτρόπελα ποιήματα. Κ. Βάμβας Περὶ τῆς διὰ τῆς ἐργασίας οἰκονομίας καὶ ἀσφαλίσεως. Παῦλος Γουμελῖκ Περὶ Ἑλλήνων διαπρεψάντων ἐν Ρωσίᾳ. Φ. Οἰκονομίδης Ἀνθοδέσμη τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας. Ν. Χ. Ἀποστολίδης Τὰ παράσιτα τοῦ ἀνθρώπου. Χ. Ἄννινος Περὶ τῶν κυνῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Π. Ἀποστολίδης Ἡ ποίησις κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Ἄλ. Καράλης Περὶ τοῦ ἀρχαίου θαλασσοπόρου Εὐδόξου. Δ. Ἡλιόπουλος Περὶ αὐτοκτονίας καὶ ἀλληλοκτονίας ἐν Ἑλλάδι. Ἰ. Τσέτσος Περὶ βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ὁ κ. Κ. Μητσόπουλος ὠμίλησεν ἐν ἐπιστημονικῇ ἔσπερίδι περὶ ἠφαιστειῶν.

Ἐγένοντο πέντε θρησκευτικαὶ ὀμιλίαι, ἐναλλάξ ὀμιλούντων τῶν κ. κ. Α. Δ. Κυριακοῦ καὶ Ἰγν. Μοσχάκη. Κατὰ δύο τῶν ὀμιλιῶν τούτων παρευρέθησαν ἢ Α. Μ. ἢ Βασίλισσα, ἢ Α. Β. Ὑ. ἢ πριγκίπισσα Σοφία καὶ ἢ Α. Β. Ὑ. ἢ πριγκίπισσα Μαρία.

Ἐψηφίσθησαν μέλη παρέδρα οἱ κ. κ. Π. Ἀποστολίδης, Μ. Δαμηράλης, Δ. Πετροκόκκινος, Α. Μ. Ράλλης, Ν. Φαλλιέρος, Γ. Στραμπούλης καὶ ἀντεπιστέλλοντα ἐν Χαλκίδι ὁ κ. Κ. Βαρατάσης, ἐν Ζακύνθῳ ὁ κ. Γ. Ζαχαριάδης, ἐν Καλκούττᾳ ὁ κ. Α. Πάλλης, ἐν Πάτραις ὁ κ. Κ. Σωτηριάδης καὶ ἐν Παρίσι οἱ κ. Ἰ. Ψυχάρης.

Ἀπεβίωσεν ἐν Κερκύρᾳ ἐκ τῶν παλαιότερων μελῶν τοῦ Συλλόγου ὁ **Ἰωάννης Ρωμανός**. Ἐντολῇ τῆς ἐφορίας στέφανον κατέθηκε καὶ λόγον ἐξεφώνησεν ὁ κ. Τ. Ἀμπελάς.

Τμημα νομικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Μίαν συνεκρότησε συνεδρίαν καθ' ἣν ὁ κ. Π. Χρυσανθόπουλος ἀντέκρουσε διὰ μακρῶν τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Ἐμπεϊρικίου λεχθέντα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς προτάσεως του περὶ ἀφομοιώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ πρὸς τὸν ἀγγλικὸν νόμον ὅσον ἀφορᾷ

εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν πλοίων. Ἐξέφερε δὲ τὴν γνώμην ὅτι τὸ νομικὸν τμήμα δὲν δύναται νὰ προτείνῃ τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ ἡμετέρου νόμου πρὸς διάταξιν καταδεδικασμένην τελείως ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς βασιάνου. Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Γ. Ἀγγελόπουλος ἀνήγγειλεν, ὅτι κατὰ τὴν προσεχῆ συνεδρίῳ θὰ ποιησῆται ἀνακοίνωσιν περὶ διοικητικῶν δικαστηρίων.

Ὁ κ. Στ. Βάλβης ἀνεκοίνωσε τὴν γνώμην Γερμανοῦ τίνος συγγραφέως, ὅτι διαπράττει ἀξέπαινον πρᾶξιν ὁ καταβάλλων τὴν χρηματικὴν ποινὴν, εἰς ἣν κατεδικάσθη ἑτερός τις, ἀπέδειξε δὲ τὴν γνώμην ταύτην ἀτυχῆ.

Τμήμα φιλολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικόν. Μίαν συνεκρότησε συνεδρίαν. Ὁ πρόεδρος αὐτοῦ κ. Ἰ. Πανταζίδης ὠμίλησεν ἐν ἀρχῇ περὶ τοῦ χωρίου τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῇ β' ὁ τοῦ λξ' κεφαλαίου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐξέφρασε δὲ τὴν γνώμην, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ὀφείλει νὰ μεταποτισθῆ ὡς φρονούσιν οἱ Ὀλλανδοὶ καὶ Γερμανοὶ ἐκδόται, ἵνα συμφωνῆ πρὸς τὴν διήγησιν τοῦ Ξενοφῶντος, ὃν ὁ κ. Πανταζίδης θεωρεῖ ἥττον ἀξιόπιστον τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ὁ κ. Ἰ. Χ. Δραγάτσης ὠμίλησεν ἐκτενῶς περὶ τοῦ σχήματος τῆς ἐν Πειραιεῖ ἀνευρεθείσης οἰκοδομῆς καὶ τῶν χρόνων αὐτῆς, ἐπιδείξας καὶ τὴν εὑρεθεῖσαν ὀρθοκέραμον εἰκόνα τοῦ ψηφιδωτοῦ. Ὁ αὐτὸς κατόπιν ὠμίλησε περὶ ὄρου *Ὀρμος Ἀημοσίου* εὑρεθέντος ἐν Ζεᾷ.

Ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης διέλαβε περὶ τοῦ 56 κεφ. τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους, προτείνας διόρθωσιν συμπληρωτικὴν χάσματος ἐν τῷ κεφαλαίῳ ἐκείνῳ.

Ἐν τέλει ὁ κ. Σ. Βάλβης ὠμίλησε περὶ τῶν στίχων ἐκείνων τοῦ Οἰδιπόδος ἐπὶ Κολωνῶ τοῦ Σοφοκλέους 47 καὶ 48, οὓς διώρθωσε τῇ προηγουμένη συνεδριάσει ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ τμήματος, ὑποβαλὼν νέαν διόρθωσιν.

Τμήμα καλῶν τεχνῶν. Εἰς δύο συνήλθον συνεδρίας, καθ' ἃς συνεζητήθησαν αἱ λεπτομέρειαι τοῦ διαγωνίσματος διὰ τὸν μελοποιηθησόμενον ὕμνον τοῦ Συλλόγου καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς κατὰ τὸ προσεχὲς φθινόπωρον καλλιτεχνικῆς ἐκθέσεως.

Τμήμα φυσιογνωστικόν. Μίαν συνεκρότησε συνεδρίαν, καθ' ἣν ὁ κ. Θ. Χελδράιχ ὠμίλησε περὶ νέου εἶδους κωνοφόρου φυομένου ἐπὶ τοῦ Τελεθρίου ὄρους ἐν Εὐβοίᾳ. Τὸ δένδρον τοῦτο εἶνε ἡ τελεθρία πεύκη, ἣτις μεγάλην ἔχει συγγένειαν μετὰ τῆς πεύκης τῆς Χαλεπίας, ὁμοιάζει δὲ καὶ κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ φυλλώματος καὶ κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὴν ἐλάτην. Τὸ δένδρον ἀποπνέει βαλσαμικὴν ὁσμὴν, ἐλαχίστην δὲ παρέχει ρητίνην.

Κατόπιν ὁ ἰατρός κ. Δευτεραῖος ἀνέφερε τὰ ἐν Γαλλίᾳ γενόμενα πειράματα ἐπὶ δαμαλισμοῦ τῶν αἰγῶν καὶ τῆς ἐκ τούτων παραγομένης δαμαλείου ὕλης, παρέβαλε δὲ ταῦτα πρὸς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐνταῦθα γενόμενα.

Ἐν τέλει ὁ κ. Χρηστομάνος ἀνέφερε δύο νέας ἐργασίας αὐτοῦ γενομένας ἐν τῷ χημείῳ τοῦ ἔθνικοῦ Πανεπιστημίου, τὴν μὲν ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἀλάτων ἀνύδρων νέου χαρακτῆρος κρυσταλλικοῦ ἐν περιπτώσει ἐπιδράσεως τοῦ ἀνυδρίτου τοῦ χρωμικοῦ ὀξέος ἐπὶ διοξειδίου τοῦ θείου, τὴν δὲ ἐπὶ παραγωγῆς διοξειδίου τοῦ ὀξυγόνου (eau oxygénée) διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ζυμελαίου (ἀμιλικῷ πνεύματι) ἐπὶ τοῦ ὕδατος.